

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

Verslo administravimo studijų programa
Kodas 62103S101

MIGLĖ SARVUTYTĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

DARBO JĖGOS MIGRACIJOS PROCESO VALDYMAS

Kaunas 2006

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

MIGLĖ SARVUTYTĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

DARBO JĖGOS MIGRACIJOS PROCESO VALDYMAS

Darbo vadovas _____
(parašas)

(darbo vadovo mokslo laipsnis,
mokslo pedagoginis vardas,
vardas ir pavardė)

Magistrantė _____
(parašas)

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

Kaunas 2006

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	4
LENTELIŲ SĄRAŠAS	5
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	6
ĮVADAS	7
1. TEORINIAI DARBO JĖGOS MIGRACIJOS ASPEKTAI.....	9
1.2. Migracijos proceso klasifikavimas	11
1.3. Tarptautinės migracijos teorijos	14
1.4. Migracijos priežastys, pasekmės ir nauji migracijos bruožai globalizacijos kontekste	17
1.4.1. Makrolygio ir mikrolygio veiksniai.....	18
1.4.2. Nauji tarptautinės migracijos bruožai.....	22
1.4.3. Migracijos pasekmės	23
1.5. Požiūrio į migracijos proceso valdymą įvertinimas	25
1.5.1. Valstybių kompetencijos kūrimas	25
1.5.2. Migracijos proceso valdymas	26
1.5.3. Valstybių migracijos politika.....	27
2. Darbo jėgos migracijos proceso valdymo modeliavimas	31
2.1. Darbo jėgos migracijos valdymo konceptinis modelis.....	31
2.2. Migracijos tendencijos ir prognozavimas.....	32
2.3. Teisinis migracijos reglamentavimas ir migracijos politika Lietuvoje	36
2.3.1. Migracijos politika.....	37
2.3.2. Pagrindinės veiklos kryptys.....	39
2.4. Ekonomika ir socialinės garantijos.....	41
3. MIGRACIJOS TYRIMAS IR JOS KAŠTŲ APSKAIČIAVIMAS	45
3.1. Migracijos tyrimo problema, objektas, subjektas ir uždaviniai.....	46
3.2. Tyrimo metodika ir pagrindimas, tyrimo apimtis bei instrumento parengimas	47
3.3. Migracijos kaštų tyrimo ir rezultatai	48
3.4. Galimybės ir veiksmų rekomendacijos.....	55
IŠVADOS	63
LITERATŪRA	65
SANTRAUKA (anglų kalba)	68
PRIEDAI	69

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

BVP- Bendras vidaus produktas
EB- Europos Bendrija
ES- Europos Sąjunga
EURES- (angl. European Employment Services) – Europos užimtumo tarnybų tinklas
ILO (angl. International Labour Organization)- tarptautinė darbo organizacija
IOM (angl. International organization of migration)- tarptautinė migracijos organizacija
ISCED97 (angl. International Standard Classification of education)- tarptautinė standartizuota švietimo klasifikacija
ITPS – Švedijos vystymosi institutas
JAV- Jungtinės Amerikos Valstijos
LDB- Lietuvos darbo birža
LR- Lietuvos Respublika
LT- Lietuva
MD- Vidaus reikalų ministerijos Migracijos departamentas
MGL- minimalus gyvenimo lygis
MMA- minimali mėnesinė alga
NVP- išsilavinimo kaina
NVS- Nepriklausoma Valstybių Sandrauga
PHARE- Europos Sąjungos ir Vidurio bei Rytų Europos valstybių bendradarbiavimas
SADM- Socialinės apsaugos ir darbo ministerija
SODRA- Valstybinio socialinio draudimo fondas
SSGG (angl. Strength, Weaknesses, Opportunities, Threats)- stiprybės, silpnybės, galimybės, grėsmės
ŠMM- Švietimo ir mokslo ministerija
TUI- tiesioginės užsienio investicijos
URM- Užsienio reikalų ministerija
VMI- Valstybinė mokesčių inspekcija

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė	Visuomeniškai organizuoti darbo išteklių sąlyginis skirstymas.....	10
2 lentelė	Situacija prieš žmogiškojo kapitalo judėjimą.....	15
3 lentelė	Situacija prieš žmogiškojo kapitalo judėjimą.....	16
4 lentelė	Laisvo darbuotojų judėjimo nauda ir kaštai	17
5 lentelė	Darbo jėgos stūmimo ir trauko veiksniai.....	21
6 lentelė	Emigracijos poveikis tikslo ir kilmės šalims	24
7 lentelė	Valstybės įtaka mažinant migracijos paskatas	25
8 lentelė	Migracijos politikų palyginimas.....	27
9 lentelė	Lietuvos darbo jėgos migracijos SSGG	37
10 lentelė	Socialinės politikos rodikliai Lietuvoje.....	44
11 lentelė	Tyrimo instrumentarijus pagrindimas.....	48
12 lentelė	Respondentų charakteristika.....	49
13 lentelė	Išsilavinimo kainos kintamieji.....	53
14 lentelė	Išsilavinimo kainos apskaičiavimas	54
15 lentelė	Modelio nauda ir kaštai valstybei bei darbuotojams	57

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav.	Migracijos ryšys su demografiniais, socialiniais ir ekonominiais procesais.....	11
2 pav.	Darbo jėgos mobilumo veiksniai.....	13
3 pav.	Tipologija paremta mobilumu ir migracija	14
4 pav.	Tarptautinės darbo migracijos ekonominis efektas	15
5 pav.	Makro ir mikro lygio motyvai, lemiantys migraciją	18
6 pav.	Darbo išteklių jungimosi įtaka darbo išteklių kainai.....	19
7 pav.	Migracijos ir darbo užmokesčio pasiskirstymas	20
8 pav.	Migracijos pasekmės	23
9 pav.	Migracijos proceso gyvenimo ciklas.....	25
10 pav.	Mokslinio tyrimo metodas	31
11 pav.	Darbo jėgos migracijos proceso valdymo modeliavimas.....	32
12 pav.	Migracijos tendencijos Lietuvoje	33
13 pav.	Pesimistinis migracijos scenarijus.....	35
14 pav.	Optimistinis migracijos scenarijus	35
15 pav.	Valstybės institucijų veikla	36
16 pav.	Realus bendrojo vidaus produkto didėjimas (palyginti su ankstesniais metais), procentais.....	41
17 pav.	Lietuvos bendrosios pridėtinės vertės struktūra veikusiomis kainomis pagal ekonominės veiklos rūšis 1998-2002 m.....	42
18 pav.	Užimtų šalies gyventojų struktūra pagal pagrindines ekonomines veiklas 2003 m.....	43
19 pav.	BVP procentinė dalis ES ir Lietuvoje	43
20 pav.	Emigracijos priežastys.....	49
21 pav.	Emigrantų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, pasiskirstymas pagal amžių.....	50
22 pav.	Studijų trukmė	50
23 pav.	Įmokos už mokslą.....	51
24 pav.	Užimtumas studijų metu.....	52
25 pav.	Emigrantų išlaidos mokslui	52
26 pav.	Pajamos po aukštojo mokslo baigimo	53
27 pav.	Išsilavinimo kainų palyginimas.....	55
28 pav.	Kvalifikuotos darbo jėgos migracijos valdymo modelis.....	56
29 pav.	Modelio monitoringo sistemos darbo aplinkos schema	59

ĮVADAS

Šiai dienai iš Lietuvos jau yra išvykę 334 tūkstančiai gyventojų, o tai lygiai tiek kiek genocido metu 1933–1939 metais žydų emigravo iš Vokietijos. Jeigu ir toliau tokiais pat tempais mūsų tautiečiai su visam kirs valstybės sieną, paskutinis lietuvis mirs 2563-iais.

Emigracija tarp Europos Sąjungos senųjų narių nėra labai didelė, nes pastarųjų ekonominė situacija gerokai lenkia mūsų, o didžiąją emigrantų dalį sudaro atvykėliai iš trečiųjų pasaulio šalių.

Problema. Ekonominės veiklos pagrindą sudaro šie komponentai: darbo jėga; technologija; infrastruktūra; finansinis kapitalas; vadovavimas. Darbo jėga visada buvo svarbi ekonominės veiklos sudėtinė dalis, o ateityje dėl vykstančio regionalizacijos proceso, kuriam didelį poveikį daro globalizacija, jos svarba gali dar labiau išaugti. Globalizacija pabrėžia inovacijas ir žinias, pramonės augimą, pagrįstą moksliniais tyrimais, o visa tai reikalauja didesnio darbuotojų, turinčių daugiau sugebėjimų, skaičiaus. Išsilavinusių, galinčių lengvai adaptuotis ir mokytis darbuotojų vertė kyla, o tokių darbuotojų turėjimas valstybei tampa pagrindiniu bet kurio regiono ekonomikos privalumu. Tačiau tuo pačiu regionalizacija, globalizacija bei EB skatina ir darbuotojų, o ypač kvalifikuotų specialistų migraciją. Kyla klausimas- ar galima remiantis efektyviomis valdymo sistemomis sukurti efektyviai, naudingai veikiančią laisvos darbo jėgos valdymo struktūrą, kuri visoms įtakos grupėms užtikrintų maksimalų poreikių tenkinimą ir tinkamai panaudoti laisvos darbo jėgos judėjimą, keliant Lietuvos ekonominę lygį?

Mokslinio **tyrimo objektas**- tarptautinė darbo jėgos migracija.

Hipotezės:

- Migracijos procesas yra valdomas, apjungiant politiką, įstatymus ir administravimą, siejant juos su migracijos problemomis;
- Valstybei migracija ekonomiškai naudinga, kai tinkamai planuojami žmogiškieji ištekliai.

Kaip nurodoma literatūroje, laisvo darbo jėgos judėjimo poveikio Lietuvai įvertinimo metodika gali remtis tyrimais, kurie vykdomi keliomis kryptimis:

- Modeliuojant laisvą darbo jėgos judėjimą iš Lietuvos į ES, JAV, priklausomai nuo makroekonominių rodiklių kitimo ir tiesioginių užsienio investicijų ilgalaikėje perspektyvoje (20-30m. laikotarpiu);
- Analizuojant valstybės politiką ir strategiją, galinčią sumažinti laisvo darbo jėgos judėjimo neigiamą poveikį Lietuvai.

Rašydama darbą remiausi mokslinės literatūros analize, anketine apklausa, statistinių duomenų analize, informaciją sisteminau lyginamuoju metodu.

Tyrimo tikslas - sukurti darbo jėgos migracijos valdymo sistemą, tam kad darbo jėgos migracija darytų teigiamą poveikį šalies ekonomikai.

Siekiant užsibrėžto tikslo buvo išsikelti tokie **uždaviniai**:

1. Perprasti teorinius darbo jėgos migracijos aspektus;
2. Statistinių duomenų pagalba nustatyti migracijos mastus ir, atlikus anketinę apklausą, apskaičiuoti migracijos kaštus;
3. Apibrėžti teisinį migracijos reglamentavimą ir migracijos politiką Lietuvoje;
4. Sukurti Lietuvai tinkantį darbo jėgos valdymo modelį.

Darbo rezultatai: darbas sudarytas iš trijų dalių. Pirmoje dalyje pateikti teoriniai darbo migracijos aspektai bei adekvataus požiūrio į migracijos procesą samprata. Analitinėje dalyje išskirti migracijos parametrai Lietuvoje. Tiriamojoje dalyje apskaičiuotas išvežamas – žmogiškasis kapitalas, sukurta darbo jėgos migracijos valdymo modelis bei pateiktos rekomendacijos.

1. TEORINIAI DARBO JĖGOS MIGRACIJOS ASPEKTAI

Praėjusį dešimtmetį pastebimas augantis šalių, patiriančių darbo jėgos migraciją skaičius, tiek tikslu, tiek kilmės šalyje jaučiamos augimo tendencijos. Daugybė veiksnių lemia, kad darbo jėgos migracija bus vis labiau svarbus globalizacijos aspektas, iškeliantis naujus iššūkius ir galimybes rengiant migracijos srautų valdymo strategijas.

1.1. Darbo jėgos konceptas

Vis labiau globalinė ekonomika ir darbo jėga siejasi su demografinėmis tendencijomis, vystymusi, sveikata, politiniu stabilumu ir darbo užmokesčiu, nes ekonominės sistemos plėtojimosi tendencijos ir rezultatai apibrėžiami visuminiais darbo ištekliais. Jie laikomi integruotų žmonių darbinio potencialu. Mokslinėje literatūroje *darbo jėgos* sąvoka apibrėžiama sekančiai:

- Visi asmenys sulaukę 15 ir daugiau, kurie arba dirba, arba laikinai neturi darbo, bedarbiai, bet ieškantys darbo¹;
- Ekonominiu atžvilgiu darbo jėga yra žmonių grupė, kuri turi galimybę būti įdarbinta. Paprastai darbo jėga sudaryta iš darbingo amžiaus žmonių (dažniausiai virš tam tikro amžiaus (apytiksliai 14 iki 16 metų) iki pensijos (65 metų), kurie yra aktyvūs darbuotojai t.y. dirba arba ieško darbo. Darbo jėgai nepriklauso studentai, pensininkai, tėvystės atostogų išėję darbuotojai, kaliniai ir nenorintys dirbti²;
- Kiti autoriai apibūdindami darbo jėgą tiesiog išskiria tokias darbuotojus apibūdinančias sąvokas:

Darbuotojų kokybė- tai darbo jėgos požiūriai, išsilavinimas ir sugebėjimai;

Darbuotojų kiekybė- tai darbo jėgos, kuri atitinka sugebėjimus ir kitus darbdavių keliamus reikalavimus konkrečiai darbo vietai, skaičius. (Vengrauskas, 2002)

Natūraliomis ekonominės situacijos plėtojimosi sąlygomis visuminiai darbo ištekliai nėra vienalyčiai, nes ekonominėje sistemoje integruotos yra asmenų specifinės fizinės ir intelektualinės charakteristikos. Tačiau integruotoms žmonių grupėms būdinga specifinių bruožų visuma. Todėl išskiriamos visuomeniškai organizuotos bei neorganizuotos darbo jėgos grupės.

Neorganizuotai darbo jėgos grupei priskiriami tie integruoti asmenys, kurie dėl nepakankamo fizinio ar intelektualinio išsivystymo nesugeba sąmoningai efektyviai dalyvauti ūkinėje veikloje. Pavyzdžiui, mažamečiai vaikai, invalidai, senyvo amžiaus žmonės. Seni žmonės, nors ir ribotai, tačiau dar dirba asmeniniame ūkyje (pavyzdžiui, daržininkystė, gyvulių auginimas), dalyvauja paskirstant ūkinės veiklos produktus (pavyzdžiui, turgūs) ir pan.

¹ Šaltinis: interaktyvus. Žiūrėta kovo 16d. prieiga per Internetą: <http://broadway.sfn.saskatoon.sk.ca/business/sdlc/jl.html>

² Šaltinis: elektroninė enciklopedija. Žiūrėta kovo 16d. prieiga per Internetą: http://en.wikipedia.org/wiki/Labour_force

Plėtojant ekonominę sistemą, didžiausią įtaką turi visuomeniškai organizuota darbo jėga (žr. 1 lentelę). Ji aprėpia darbingąją visuomenės dalį, kuri laikui bėgant dėl įvairių priežasčių kinta ir kokybiškai, ir kiekybiškai. Šioje sistemoje vyksta natūralūs žmonių gimimo, augimo bei mirties procesai. Tai savaime atsiliepia ir darbo jėgos kitimui. Vertinant visuomeniškai organizuotos darbo jėgos kitimą, būtina atsižvelgti į ekonominėje sistemoje integruotų žmonių bendrąsias vystymosi tendencijas, o ne į vienetinius diferencijuotus poslinkius.

1 lentelė

Visuomeniškai organizuoti darbo išteklių sąlyginis skirstymas

<i>Aktyviusius</i>	išteklis, kuris yra darbinis potencialas tų žmonių, kurie pagal savo galimybes integruojasi į ūkinę veiklą. Tai visą darbo dieną dirbantys žmonės. Turi didžiausią įtaką
<i>Pasyviusius</i>	išteklis. Priskiriami bedarbiai arba asmenys, dirbantys ne visą darbo dieną, arba nedirbantys savo noru. Kintant ekonominėms sąlygoms, pasyvieji darbo išteklių gali būti transformuoti į aktyviusius, ir atvirkščiai. Tačiau tai susiję su socialinėmis bei psichologinėmis problemomis. Pavyzdžiui, kai kurie žmonės to nedaro ir reprezentuoja pasyviają darbo išteklių dalį. Todėl transformacija nėra lengva.
<i>Rezervinius</i>	išteklis. Kitaip tariant t.y. asmenys, dalyvaujantys ūkinėje veikloje, tačiau dėl natūralių bei ekonomiškai pagrįstų priežasčių pasitraukę iš jos. Tai darbingi pensininkai, prižiūrinčios mažamečius vaikus motinos, studentai ir pan. Šie žmonės gali būti efektyviai pasitelkti prareikusių plėsti ūkinę veiklą, o jos neplečiant išstumiami iš veiklos.

Šaltinis: Sudaryta autorės, remiantis Navickas, V., Europos sąjungos rinkų ypatumai, 50p.

Ne pats žmogus yra "darbo jėga", o jo fizinis ir intelektualinis potencialas, kuris dažniausiai apibrėžiamas kaip žmogiškasis kapitalas. Priimtinas jo skirstymas į pagrindinius aktyvus (fondus), kuriems priskiriami:

- intelektualinis kapitalas;
- gamybinis mokymo fondas;
- sveikatos fondas;
- migracijos fondas;
- ekonomiškai reikšmingos informacijos fondas;
- ekonominės veiklos motyvacijos fondas;
- verslininkystės fondas.

Žmogiškojo kapitalo teorijos branduolį sudaro teiginys apie analogiją tarp darbo jėgos ir kapitalo formavimo procesų. Šios teorijos tyrinėtojai žmogiškąjį kapitalą supranta kaip žinias, įgūdžius ir kitus žmogaus sugebėjimus, didinančius produkciją ir pajamas. Išlaidos švietimui, kvalifikacijos įgijimui bei medicininiam aptarnavimui turi būti priskiriamos prie investicijų į žmones, duodančių atitinkamą bendrojo nacionalinio produkto prieaugį. Kuo didesnę išsilavinimą žmogus gauna, kuo aukštesnės kvalifikacijos yra jo profesinis pasirengimas, tuo lengviau jis prisitaiko prie šiuolaikinės gamybos reikalavimų, besikeičiančios darbo rinkos poreikių. Būtent

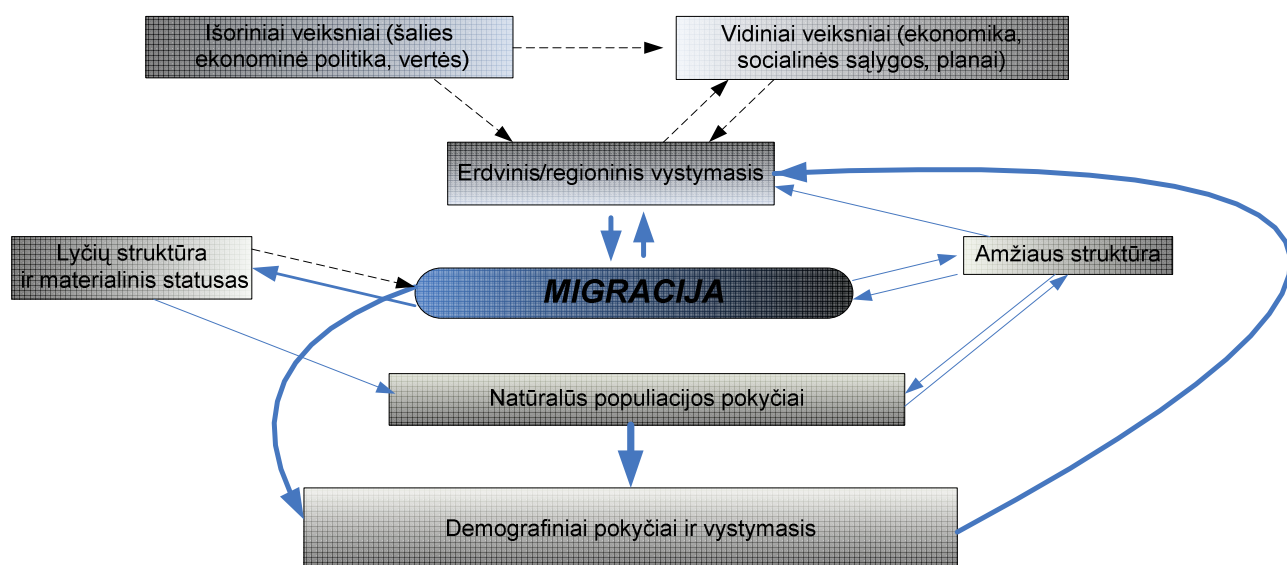
todėl žmogiškasis kapitalas yra labai mobilus ir skaičiuojant investicijas į šį kapitalą K.Makkonelis ir S. Briusas išskiria tris investicijų rūšis:

- Išlaidos švietimui;
- Išlaidos sveikatos apsaugai, gyvenamųjų sąlygų gerinimui;
- Išlaidos mobilumui ir migracijai.

Kadangi žmogiškasis kapitalas yra vertingiausias šiuolaikinės visuomenės turtas, nes yra galutinis ekonominio-socialinio progreso kriterijus, reikalingas tinkamas žmogiškųjų išteklių valdymas ir ypatingai tarptautinis dėl šiuo metu vykstančių ekonominių procesų t.y. globalizacijos.

1.2.Migracijos proceso klasifikavimas

Plačiąja prasme migracija (lot. *migratio* – kėlimasis, kraustymasis) yra kėlimasis, kraustymasis, perėjimas iš vienos vietos į kitą. Istoriskai migracija vyksta per visą žmonijos istoriją, pradedant nuo pirmojo žmonių judėjimo iš Rytų Afrikos į dabartinę gyvenamąją vietą. Dabar migracija yra toks procesas kada žmonės kerta valstybės sieną. Tai gali daryti savanoriškai arba gali būti priversti. Šiuo metu migracija yra susijusi su demografiniais, socialiniais ir ekonominiais veiksniais (žr. 1 paveikslą).

Šaltinis: : JOHANSSON, M. (2004) ESPON 2006 Programme Action 1.1.4: The spatial effect of demographic trends and migration 4 p.

1 pav. Migracijos ryšys su demografiniais, socialiniais ir ekonominiais procesais

Akivaizdu, kad migracija turi tiesioginį ryšį su regioniniu vystymusi, daro įtaką demografiniams pokyčiams ir vystymuisi, amžiaus struktūrai.

Migracijos procesą vieni autoriai rūšiuoja į: vidinę migraciją, tarptautinę migraciją (šios dar skiriamos į imigraciją ir emigraciją), populiacijos kraustymąsi, priverstinę, palaiptinę ir grandinę migracijas, reemigraciją, sezoninę migraciją (Abele, 2005). Tik tie autoriai, kurie klasifikuoja išskiria darbo migraciją:

1. Legali.

- a) Laikina: studijavimas ir stažuotės; verslas ir turizmas; šeimų vizitai;
- b) nuolatinė: imigracijos programos, šeimų susijungimas, humanitarinis integravimas;

2. Nelegali;

3. Darbo (nuolatinė ir laikina) (Gnesa, McKinley, 2004).

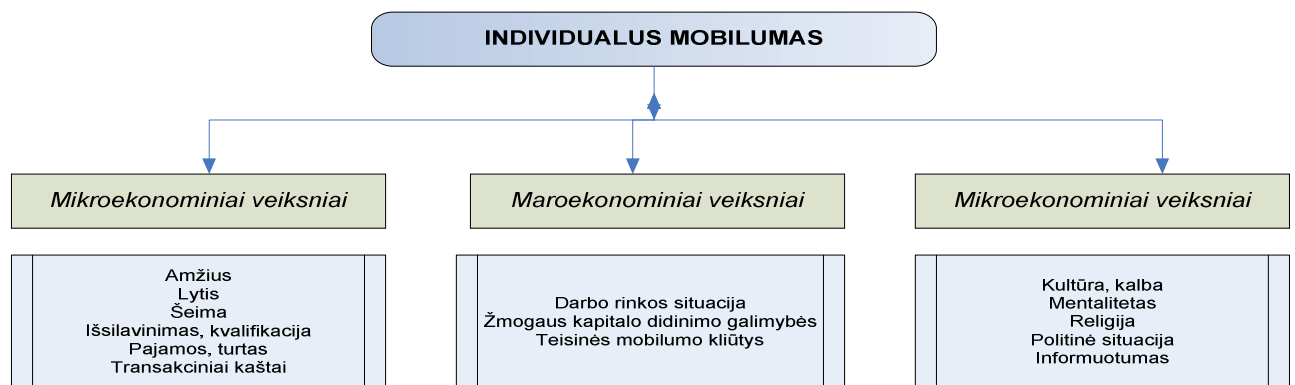
Darbo migracija paprastai apibūdinama kaip judėjimas kertant sieną, o tikslas yra įsidarbinimas užsienio šalyje. Nėra universalios darbo jėgos migracijos sąvokos. Kaip ekvivalentas *darbo migrantui* kartais naudojamas *ekonominis migrantas*. Šie konceptai gali apimti skirtingas kategorijas. Apibrėžimas *darbo migrantas* gali būti naudojamas tik apibrėžiant judėjimą, kurio tikslas įsidarbinti, tuo tarpu *ekonominis migrantas* gali būti naudojamas arba siauresniu požiūriu, kuris apibūdina judėjimą su tikslu įsidarbinti, arba platesniu, kai žmogus atvyksta į kitą šalį siekdamas tokių ekonominių veiklų kaip investicijos ar verslas. Darbo migracijos klasifikacija dažniausiai priklauso nuo veiklos trukmės, kuri individualiai interpretuojama priimančioje šalyje dėl jos reguliavimo sistemos, kurioje nustatytos įsileido ir buvimo sąlygos (IOM, 2004).

Vis migrantai skirstomi į tokias grupes: emigrantai (išvykstantys), imigrantai (atvykstantys), pabėgėliai, perkeltieji asmenys, migracijos srautai. Darbo migrantai yra tokie:

- Verslo turistai (angl. business travellers)- užsienietis įsileistas laikinai, vykdamas ekonominę veiklą, kuri kompensuojama kitos šalies.
- Kontraktinis darbo migrantas (angl. contract migrant workers)- asmuo, dirbantis kitoje šalyje pagal darbo terminą ir darbo specifiką nustatantį kontraktą. Įsileistiems darbininkams migrantams neleidžiama keisti darbo, ir tikimasi, kad pasibaigus kontraktui paliks šalį nepriklausomai nuo to ar darbas baigtas, ar ne. Kartais įmanomas kontrakto pratęsimas, bet išvykti iš darbo šalies būtina prieš pratesiant kontraktą.
- Pripažintas darbo migrantas (angl. established migrant workers)- darbininkas migrantas, kuris, po keleto apsigyvenimo metų darbo šalyje, atsižvelgiant į tai gavo leidimą neribotam laikui gyventi ir dirbti toje šalyje. Pripažinti migrantai turi palikti šalį, kai nebeturi darbo ir net jei jų šeimos nariai turi darbą.
- Kvalifikuotas darbo migrantas (angl. highly skilled migrant workers)- migrantai, kuriems dėl jų kvalifikacijos suteikiamos lengvatos atvykimui į kitą šalį, todėl kad nėra griežtų apribojimų ryšium su apsistojimo trukme, įsidarbinimu ir šeimos susijungimu.

- Imigruojantis investitorius (angl. immigrating investors)- užsienietis, gavęs teisę ilgai apsistoti su sąlyga, jei investuos į tikslo šalį minimalų kiekį ar pradės verslą bei įdarbins minimalų skaičių žmonių tikslo šalyje.
- Projekto darbuotojas (angl. project-tied workers)- migrantas darbininkas, įsileistas į šalį dirbti nustatytą laiką ir tikrai su specialiu projektu, kurį pasirašo su darbdaviu toje šalyje. Darbdavys yra atsakingas už resursus, kad projektas būtų užbaigtas. Be to darbdavys ar agentas, kuris dirba kaip tarpininkas, turi garantuoti, kad projektui pasamdytas migrantas jam pasibaigus išvyks iš šalies.
- Sezoninis darbo migrantas (angl. seasonal migrant workers) asmuo įdarbintas kitoje šalyje tik metų daliai, nes jų atliekamas darbas priklauso nuo sezono.
- Laikinas darbo migrantas (angl. temporary migrant workers). Asmuo, įsileistas tam tikram užsiėmimui ar specifiniam darbui dirbti ribotą laiką šalyje. Laikinieji migrantai gali keisti darbdavius ir turėti pratęsimus darbo leidimus neprivalėdami išvykti iš šalies.

Darbo jėgos mobilumas yra esminis darbo rinkos bruožas, apibūdinantis jos plėtrą. V.Navickas išskiria du kriterijus -geografinį ir profesinį mobilumą. Kiekvienas jų priklauso nuo tam tikrų sąlygų, kurios mobilumą stimuliuoja arba jam trukdo. Dauguma sąlygų priklauso nuo išsilavinimo, darbo patirties, tuo tarpu kitos kyla iš darbo rinkoje sukurtų kultūrinių papročių ir įpročių. Darbo jėgos mobilumo mastai priklauso nuo trijų veiksnių: makroekonominių, makroekonominių ir neekonominių veiksnių (žr. 2 paveikslą)

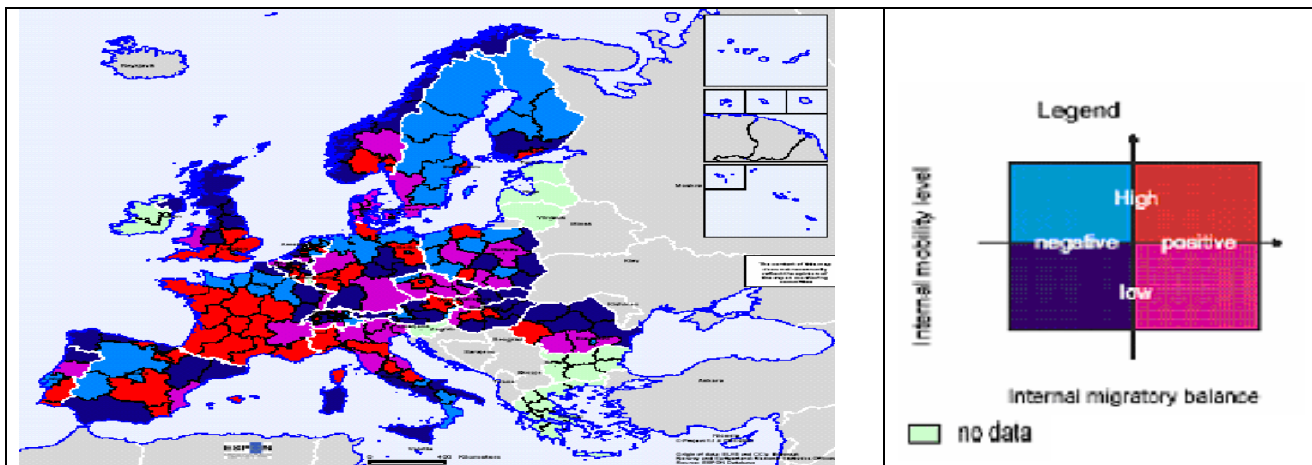
Šaltinis: Sudarytas R.Matiušaitytės remiantis T.Straubhaar, Ökonomische Betrachtung grenzüberschreitender Arbeitsmigration.1994.S.211

2 pav. Darbo jėgos mobilumo veiksniai

Dažnai sąvokos darbo jėgos *mobilumas* ir *migracija* sutapatinamos, tačiau jų esmė skirtinga. Darbo jėgos erdvinis mobilumas- tai darbo veiksnio judėjimas iš vieno regiono į kitą. Darbo jėgos judėjimas tuo pat metu keičiantis ir gyvenamajai vietai yra migracija.

Švedijos institutas (ITPS) atliko tyrimą, paremtą mobilumu ir migracija (žr.3 paveikslą). Mobilumas buvo vertinamas kaip teigiamas ir neigiamas, o migracijos potencialas aukštas ir žemas.

Rezultatai atskleidžia, kad migracijos potencialas yra aukštas, o mobilumas teigiamas- didžioje Prancūzijos dalyje, o kituose šalyse tokia situacija tik aplink sostines (pvz.: Norvegijoje, D.Britanijoje). Nemobilūs ir mažai migruojantys regionai yra šiaurinė Norvegijos ir D.Britanijos dalis.

Šaltinis: JOHANSSON, M. (2004) ESPON 2006 Programme Action 1.1.4: The spatial effect of demographic trends and migration 12p.

3 pav. Tipologija paremta mobilumu ir migracija

Šio tyrimo metu Lietuva nebuvo įvertinta, kadangi nei iš vienos Pabaltijo šalies neturėjo duomenų reikalingų šiam tyrimui.

1.3. Tarptautinės migracijos teorijos

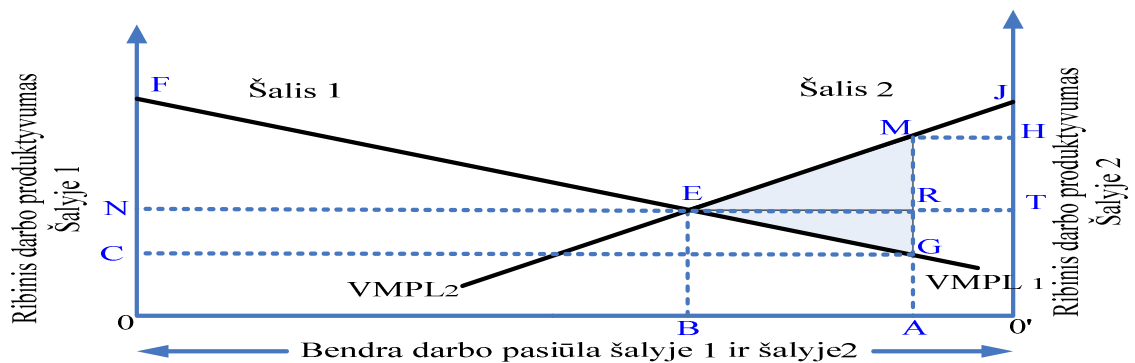
Ekonominiu požiūriu migracija yra atsakas į ekonomines galimybes geriau gyventi, kurios keičiasi priklausomai nuo darbo rinkos sąlygų (pvz. darbo užmokesčio skirtumu). Skirtingos tarptautinės migracijos teorijos atspindi skirtingus tyrimo objektus, tikslus ir interesus (žr. 1 priedą). Išskiriamos literatūroje išskiriamos tokie teoriniai požiūriai:

- Neoklasikinis (makro) (angl. Neoclassical theory). Pasirinktas analizės lygis- šalies darbo rinka, o keliami prielaida- migracija yra kaip darbo rinkų suartėjimo tarp dviejų šalių rezultatas.
- Neoklasikinės ekonomikos (mikro) (angl. Neoclassical theory) požiūriu migracijos prielaida, kad individualus ir racionalus asmuo nusprendžia migruoti dėl išlaidų ir gautos naudos. Taigi analizės lygmuo- individualus.
- Naujoji ekonomika (angl. New economics theory). Keliami prielaida, kad individualūs migrantai įtakoti namų ūkio siekia ekonominio išgyvenimo. Analizės lygmuo yra namų ūkis.
- Pasaulinė sistemos teorija (angl. World systems theory). Analizuojama struktūriškai (vidinė), prielaida, kad yra struktūrinė paklausa iš išsivysčiusių šalių.

- Dvigubos darbo rinkos teorijos (angl. Dual Labor Market) analizės lygmuo yra struktūrinis (tarptautinis). Šios teorijos prielaida, kad rinka ir kultūra skverbiasi iš centro pakraščius t.y. tarptautinė migracija seka besiplečiančią tarptautinę rinką.

Visos šios teorijos migracijos proceso analizei pasirinko vieną lygį, tačiau dabartinis imigracijos modelis ir kryptis teigia, kad neįmanoma suprasti dabartinio migracijos proceso vienos disciplinos priemonėmis ar susitelkiant vieno lygmens analizei.

Teoriškai nagrinėjant tarptautinės darbo jėgos migracijos procesą, jo teikiamą naudą galima įrodyti remiantis ribiniu darbo produktyvumu ir darbo pasiūla dviejose šalyse (žr. 4 paveikslą) taip teigia Hyun-Hoon Lee, o ta panašia schema įrodinėja teiginį, jog darbo rinkų integracija sąlygoja geresnį aprūpinimą darbo jėgos ištekliais.

Šaltinis: CRONOVICH, R. International Resource Movements and Multinational Corporations 16p.

4 pav. Tarptautinės darbo migracijos ekonominis efektas

(1) Situacija prieš tarptautinį žmogiškojo kapitalo judėjimą:

- Bendra pasaulio darbo pasiūla: $00'$
- Bendra šalies 1 darbo pasiūla: OA
- Bendra šalies 2 darbo pasiūla: $0'A$
- Ribinė darbo pajamų vertė šalyje 1 = $VMPL_1$
- Ribinė darbo pajamų vertė šalyje 2 = $VMPL_2$

2 lentelė

Situacija prieš žmogiškojo kapitalo judėjimą

Šalyje 1	Šalyje 2
Bendras sukuriamų produktų kiekis = $OFGA$ (= bendros šalies pajamos), darbo užmokestis = ON	Bendras sukuriamų produktų kiekis = $O'JMA$, darbo užmokestis = $O'H$
<ul style="list-style-type: none"> ➢ bendros įplaukos iš darbo = $O'CGA$ ➢ bendros įplaukos iš kitų bendrų veiksnių, tokių kaip kapitalas, žemė = CFG 	<ul style="list-style-type: none"> ➢ bendros įplaukos iš darbo = $O'HMA$ ➢ bendros įplaukos iš kitų bendrų veiksnių, tokių kaip kapitalas, žemė = MJH
Pasaulyje (Šalis 1 ir Šalis 2)	
Bendras sukuriamų produktų kiekis = $OFGA + O'JMA$	

Šaltinis: sukurtas autorės

(2) Situacija po tarptautinio žmogiškojo kapitalo judėjimo:

Kol darbo jėgos sugrįžimas didesnis šalyje 2 negu šalyje1, migracija vyksta tarp šalių kol išsilygina BE taške.

3 lentelė

Situacija prieš žmogiškojo kapitalo judėjimą

<i>Šalyje 1</i>	<i>Šalyje 2</i>
Bendri nuostoliai = OFEB (mažesnis negu buvo)	Bendri nuostoliai = O'JEB (didesnis negu buvo)
Darbo užmokestis = ON (aukštesnis negu buvo)	Darbo užmokestis = ON (žemesnis negu buvo)
Pasaulyje (Šalis 1 ir Šalis 2)	
Bendri nuostoliai = OFEB + O'JEB (Prieš migraciją, Bendri nuostoliai buvo OFGA + O'JMA)	
Bendrųjų nuostolių suma = EFG + ERM = EGM	

Šaltinis: sukurtas autorės

Tarptautinės darbo migracijos pasekmės ir nauda:

- jeigu imigrantai aukštos kvalifikacijos, tai ekonominis efektas labai skirsis nuo nekvalifikuotos darbo jėgos migracijos;
 - jeigu migracija nėra nuolatinė (t.y. laikina), jos teikiama nauda skiriasi nuo kvalifikuotos ar nekvalifikuotos darbo jėgos;
 - nelegalios migracijos problema
- Kiti autoriai išskiria tokią akivaizdžią naudą:
- tarptautinį kapitalą gali apmokestinti abi valstybės;
 - išvykę svetur dirbti darbuotojai bent dalį pajamų parsiveža namo;
 - didelėje integracijos procesų sukurtoje rinkoje yra daugiau šansų įvairių sričių specialistams rasti darbo (t.y. kurti materialias ir nematerialias gėrybes) negu mažose atskirose rinkose. Vadinasi, integracija + laisvas darbo jėgos judėjimas reiškia geresnį darbo išteklių išdėstymą ir panaudojimą;
 - gamybos veiksnių rinkų integracija sukelia analogiškus dinامينius (ilgalaičius) efektus (permainas). Tai reiškia, kad integracijos siekiančiose šalyse keisis finansinių įstaigų (visų pirma, bankų) struktūra. Be abejo, nukentės bankai tų šalių, kur buvo aukštas protekcionizmo lygis. Bet apskritai laimės tie, kurie naudojami kapitalu (pramonė, prekyba, paslaugos);
 - vyksta kapitalo erdvinė koncentracija, t.y. kuriasi finansiniai centrai, o pats kapitalas atpinga;
 - suaktyvėja prekių ir paslaugų rinkų integracija, kuri kartais net gali būti neįmanoma dėl mažų atskirų šalių darbo ir kapitalo rinkų.

Migracija negali būti vertinama vienareikšmiškai: viena vertus, tai galimybes šaliai, į kurią migruojama (augantis darbo jėgos skaičius), kita vertus, galimybes šaliai ir iš kurios migruojama (nedarbo lygio mažėjimas). Tačiau šalyje, iš kurios išvykstama, mažėja dirbančiųjų skaičius, dėl to

aštrėja socialines šalpos, ekonomines plėtros problemas. Apibendrinant būtina konstatuoti, kad didžiausią poveikį darbo jėgos judėjimas turės šalies makroekonomikai. Pagrindiniai susisteminti naudos ir kaštų elementai atsispindi 4 lentelėje.

4 Lentelė

Laisvo darbuotojų judėjimo nauda ir kaštai

<i>Išvykstančios darbo jėgos kategorijos</i>	<i>NAUDA</i>	<i>KAŠTAI</i>
I. Darbuotojas migrantas be šeimos	1) BVP didėja, jei jis savo pajamas išleidžia Lietuvoje arba jas perveda namuose likusiai šeimai; 2) dėl to didėja namų ūkio išlaidos	Mažėja BVP, nes jo pajamos didina tos šalies BVP, kurioje dirba darbuotojas
II. Darbuotojas migrantas su šeima	Socialinių išmokų poreikio mažėjimas	1) kad šeima galėtų įsikurti kitoje šalyje , parduodamas turtas, išvežamos santaupos; 2) dėl to mažėja namų ūkio išlaidos, o kartu ir šalies BVP
III. Bedarbiai	1) mažėja nedarbas dėl vadinamojo nedarbo eksporto; 2) didėja BVP vienam gyventojui	
IV. Kvalifikuota darbo jėga	1) "protų sugrįžimas" 2) pajamų sugrįžimas dėl reemigracijos ir ekonomikos augimo; 3) naudingos patirties parsivežimas; 4) užsienio kapitalo investicijų į darbui imlias šakas padidėjimas	1) "protų nutekėjimas"; 2) taupymo sumažėjimas dėl santaupų eksportas; 3) išlaidos, skirtos papildomos kvalifikuotos darbo jėgos subsidijavimui; 4) darbo paskirstymo efektyvumo sumažėjimas; 5) užimtumo sumažėjimas: aukštesnį išsilavinimą turintys gyventojai užtikrina darbo vietas užimtųjų daliai, turinčiai žemesnį išsilavinimą; 6) neigiamas poveikis pažangai mokslo ir technologijų srityje; 7) socialinė poliarizacija.
V. Nekvalifikuota darbo jėga	1) Nedarbo eksportas; 2) sugrįžimas su nauja patirtimi.	

Šaltinis: JUNEVIČIUS, A. (2002) Laisvas darbo jėgos judėjimas: pasekmės ir poveikis ES bei Lietuvai, p 88.

Akivaizdu, kad laisvo darbuotojų judėjimo kaštai ir nauda priklauso nuo išvykstančios darbo jėgos kategorijos. Sąlyginai valstybė gauna vien tik naudą kai iš šalies išvyksta bedarbiai ir nekvalifikuota darbo jėga, o ši emigracija gali būti net ir naudinga, nes mažėja nedarbas, didėja BVP vienam gyventojui, tikėtinas sugrįžimas su nauja patirtimi. Ir labai dideli ekonominiai nuostoliai kai išvyksta kvalifikuota darbo jėga, nes ši migracija lemia didesnius kaštus, nes įtakoja daug sričių.

1.4. Migracijos priežastys, pasekmės ir nauji migracijos bruožai globalizacijos kontekste

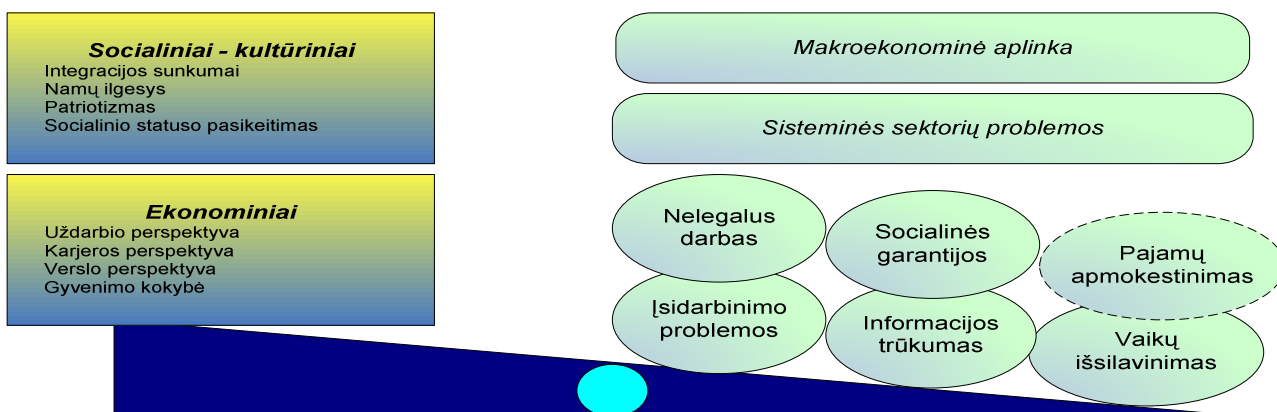
Darbo jėgos migraciją veikia daugybė įvairaus pobūdžio priežasčių (veiksnių). Priklausomai nuo tyrimo tikslo jos gali būti grupuojamos remiantis įvairiais kriterijais. Kaip taisyklė, nagrinėjant migracijos procesą pastebimas tiesioginis migracijos priežasčių ryšys su ekonominėmis, politinėmis, ideologinėmis, rasinėmis, etninėmis ir kt. priežastimis. Yra atlikta daugybė empirinių

migracijos priežasčių tyrimų, tačiau didžioji dalis tyrimų išvadų patvirtina, kad dažniausiai darbo jėgos migraciją sąlygoja ekonominiai motyvai. Tai ypač pabrėžia daugybė įvairių autorių savo darbuose. Be to tai patvirtina ir pasaulio patirtis. Nepaisant ekonominių migracijos motyvų svarbos, sprendimą migruoti priima pats žmogus. Tai priklauso nuo demografinių ir kitų asmeninių savybių. Vadinas, visas darbo jėgos migracijos priežastis galima suskirstyti į dvi dideles dalis, t.y. *makrolygio* migracijos veiksniai ir *mikrolygio* migracijos veiksniai.

1.4.1. Makrolygio ir mikrolygio veiksniai

Tai tam tikros objektyvios sąlygos, kuriomis gyvena ir dirba žmogus. Jos formuoja tam tikrą migracijos aplinką. Svarbiausi ekonominiai migracijos makrolygio veiksniai yra šie (schematiškai pavaizduota 5 paveiksle):

- Nevienodi šalių ekonominio išsivystymo lygiai;
- Šalių gyvenimo lygio skirtumai;
- Darbo užmokesčio (pajamų) dydžio skirtumai;
- Užimtumo ir nedarbo lygiai šalyse;
- Valstybės ir vietinės valdžios verslo sąlygų, mokesčių politika ir t.t.

Šaltinis: BARCEVIČIUS, E., (2006) Kas naujuosius emigrantus iš Lietuvos paskatintų grįžti, p.4

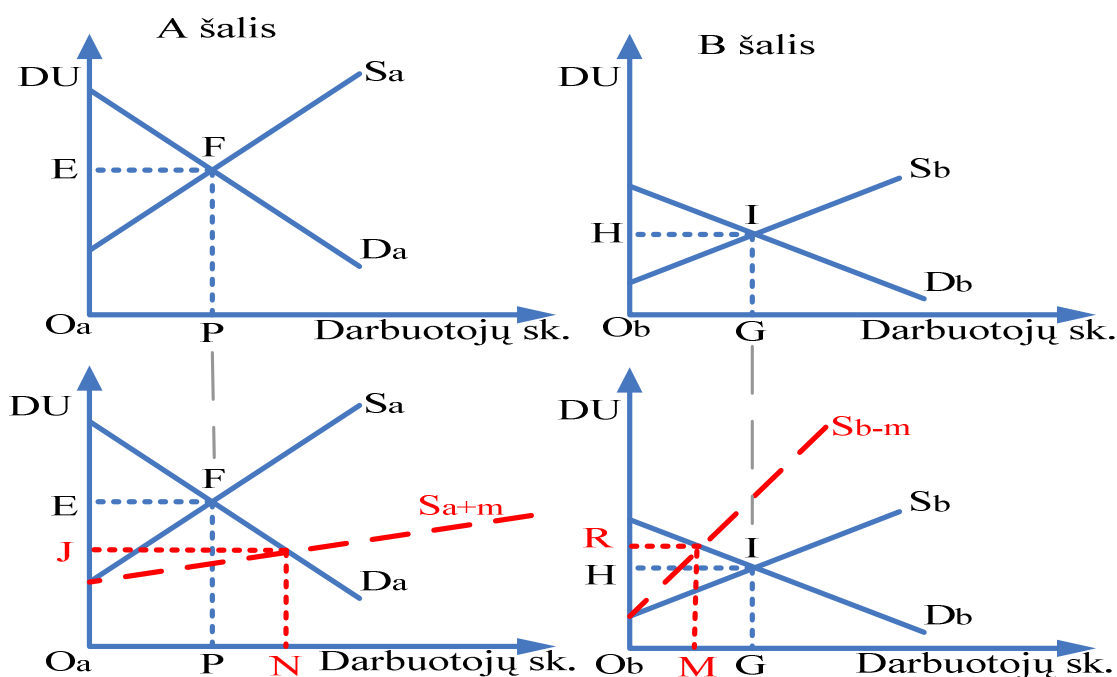
5 pav. Makro ir mikro lygio motyvai, lemiantys migraciją

Atskirai išskirti šių veiksnių įtaką migracijai labai sunku, jie tarpusavyje susiję, sąveikauja. Todėl juos analizuojant negalima išvengti kai kurių pasikartojimų (nagrinėjant vienus veiksniai, neišvengiamai tenka užsiminti ir apie kitus).

Dauguma autorių nustatė, kad ekonomiškai motyvuotas migracijos potencialas kyla, kai vyrauja ryškūs skirtumai tarp grynųjų pajamų lygių, ypač tarp darbo užmokesčio lygių emigracijos ir imigracijos šalyse. Sudėtingesnė problema, į kurią derėtų atkreipti didesnę dėmesį, yra darbo užmokesčio paskirstymo įtaka migracijai. Kai kurie autoriai tai laiko vienu svarbiausių migracijos veiksnių.

Pasitelkę teorinį modelį, išanalizuosime darbo išteklių rinkų susijungimo efektus ir kaip tai įtakoja darbo užmokesčio kainą.

Viršutinė modelio dalis (žr.6 paveikslą) vaizduoja situaciją, kai nėra darbo jėgos judėjimo tarp A ir B valstybių: šalys turi atskiras darbo išteklių rinkas. S_a ir S_b vaizduoja darbo jėgos pasiūlą, D_a ir D_b - paklausą A ir B šalyse. A šalyje yra aukštesnis gyvenimo lygis, todėl vidutinis darbo užmokestis aukštesnis (E) nei mažiau ekonomiškai stiprioje B šalyje (H). Tokia situacija gali išsilaikyti tik esant darbo jėgos judėjimo suvaržymams (vizų režimai, leidimų, sertifikatų, kvalifikacijos normos ir pan.).

Šaltinis: NAVICKAS V. (2003) Europos sąjungos rinkų ypatumai p 55.

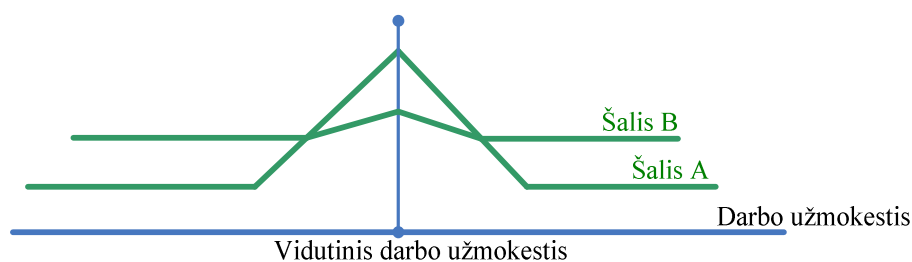
6 pav. Darbo išteklių jungimosi įtaka darbo išteklių kainai

Tokius suvaržymus pašalinus, B šalies darbininkai pradės migruoti į A šalį. Tai sąlygoja, kad dėl padidėjusio darbo jėgos skaičiaus, A šalyje sumažėjo vietinė darbo pasiūla ir darbo ištekliai, todėl A šalyje pasiūlos kreivė pasistumia į S_{a+m} poziciją (žr. 3 pav. antrą dalį). Kadangi darbo išteklių paklausa išlieka ta pati, krinta darbo užmokestis (J) ir padidėja potencialių darbininkų skaičius (N). B šalyje atvirkštinis procesas t.y. sumažėja konkurencija tarp norinčių įsidarbinti (S_{b-m}), išauga darbo užmokestis (R). Migracija vyktų tol, kol visiškai išsilygintų darbo kaina, tačiau reikia paminėti, kad migracija taip pat turi savo kaštus, todėl yra tikimybė, kad visuomet išliks darbo užmokesčio skirtumas tarp A ir B šalių.

Migracija skirtingai veikia A ir B šalių gėrovę, skiriasi netgi efektas darbuotojams ir darbdaviams. A šalies darbuotojai pralaimi, nes jų užmokestis sumažėja. Pralaimimas pajamų kiekis lygus JEFK plotui. B šalies neišvykę darbuotojai laimi, nes dėl mažesnės konkurencijos jų

atlyginimai išauga nuo ObH iki ObR. Išvykę iš B šalies darbuotojai irgi laimi, nes uždirba daugiau nei gautų tėvynėje. A šalies darbdaviai patiria akivaizdžią naudą: plotas JEFK rodo, kiek jie sutaupo, samdydami pigesnę darbo jėgą. B šalyje priešingai - darbdaviai patiria nuostolių (plotas HRSI) dėl padidėjusio darbo užmokesčio.

Kiti autoriai teigia net jei dvi vietovės turi vienodą vidutinį darbo užmokestį, dalis žmonių vis tiek norės migruoti iš vienos į kitą. Tokią prielaidą galima daryti iš hipotetinio darbuotojų pasiskirstymo (žr.7 paveikslą) pagal darbo užmokesčio lygį dvejose šalyse, kuriose vidutinis darbo užmokesčio lygis vienodas.

Šaltinis: FILLER R.K., HAMERMESH D.S (1996) The economics of work and pay

7 pav. Migracijos ir darbo užmokesčio pasiskirstymas

Darbo užmokesčiai B šalyje daug nelygiau paskirstyti nei A šalyje, kur didelė darbo jėgos dalis sutelkta apie šį darbo užmokestį. Tarkime, kad aukštą darbo užmokestį gaunantys darbuotojai bus toje pačioje darbo užmokesčio paskirstymo padėtyje kiekvienoje šalyje. Aukštą darbo užmokestį gaunantys darbuotojai migruoja iš A šalies į B šalį gali tikėtis pagerinti savo darbo užmokestį, kadangi šalyje B darbuotojai gauna aukštesnį nei vidutinį darbo užmokestį ir yra patenkinti. Iš tikrųjų, kiekvienas, kuris gauna aukštesnį nei vidutinį darbo užmokestį A šalyje, ir tikisi išsitvirtinti toje pačioje darbo užmokesčio paskirstymo padėtyje, išloš migruodamas į B šalį (Daugėla, 2002)

Mikrolygio migracijos veiksniai- tai subjektyvios sąlygos, žmonių individualūs motyvai, lemiantys migracijos pasirinkimą. Tyrimais nustatyta, kad vietinės šalies darbo ir gyvenimo lygio charakteristikos neturi lemiamos įtakos sprendimui migruoti. Nors neturtingų vietovių žmonės labiausiai linkę migruoti, pačiose neturtingiausiose vietovėse, kuriose žemas gyvenimo, išsilavinimo ir kvalifikacijų lygis, taip pat yra žmonių, kurie, rodos, nenori (ar negali) migruoti.

Tai lemia individualūs žmonių motyvai, iš kurių įvairūs autoriai dažniausiai išskiria:

- žmogaus amžių,
- išsilavinimo lygį,
- šeimyninę padėtį,
- kalbos barjerus,
- kultūrinės ir socialinės aplinkos vertinimą,

- simpatiją šaliai ir t.t.

Dauguma autorių šiuos veiksnius dar skirsto į „stūmimo“ (push), kurie būna emigranto šalyje, ir „traukos“ (pull) įmigruojamoje šalyje. Reikia šių abiejų veiksnių, kad įvyktų migracija.

5 lentelė

Darbo jėgos stūmimo ir trauko veiksniai

<i>STŪMIMO VEIKSNIAI</i>	<i>TRAUKOS VEIKSNIAI</i>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ žemesnis nei kitų šalių bendras šalies ekonominis ir socialinis išsivystymo lygis ▪ Žemesnis nei kitų šalių bendras šalies gyvenimo lygis ▪ Didelis nedarbas šalyje ▪ Žemas darbo užmokesčio (pajamų) lygis šalyje ▪ Neefektyvi valstybės ir vietinės valdžios verslo sąlygų, mokesčių politika 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Aukštas šalies ekonominis ir socialinis išsivystymo lygis ▪ Aukštas šalies gyvenimo lygis ▪ Didelis užimtumo lygis ir įsidarbinimo galimybės ▪ Aukštas darbo užmokesčio (pajamų) lygis šalyje ▪ Efektyvi valstybės ir vietinės valdžios verslo sąlygų, mokesčių politika

Šaltinis: sukurta autorės pagal DAUGĖLA, V. (2000) Darbo jėgos migracijos priežastys ir migracijos pobūdis Lietuvoje ir GLIOSAITĖ, K. (2004) Ekonominių emigrantų motyvų ir pasekmių vertinimas

Atkreipiamas dėmesys į tai, kad kai kurie autoriai darbuotojų migraciją apibūdina kaip žmogiškojo kapitalo investicijos formą. Darbuotojai apsiskaičiuoja užimtumo galimybių kiekvienoje iš alternatyvių darbo rinkų vertę, grynuosius persikėlimo kaštus ir pasirenka tą variantą, kuris maksimizuoja gryną esamą viso gyvenimo pajamų vertę.

Remiantis žmogiškojo kapitalo požiūriu, pirmiausia reikėtų priminti, kad žmogiškasis kapitalas- tai tos žmogaus savybės, kurių dėka jis gali gauti pajamas, t.y. žmogaus kvalifikacija žinios, patirtis ir pan. Šis kapitalas gali būti padidintas specifinėmis investicijomis, kurios reikalauja dabartinių kaštų, bet padidina būsimų gyvenimo pajamų srautą. Tačiau migracijos alternatyvos negalima automatiškai suprasti kaip pagrindo potencialiems didesniems viso gyvenimo uždarbiams. Prieš nusprendžiant migruoti , darbuotojas turi “pasverti” laukiamą naudą. Santykiniai sprendimo migruoti kaštai :

- transporto išlaidos,
- pajamų atsisakymas persikėlimo metu,
- psichologiniai kaštai (šeimos , draugų, savos aplinkos palikimas) ,
- senatvės pensijos bei pašalpų gavimo problemos(kartais ir praradimas)

Racionalia elgdamasis žmogus nuspręs migruoti, jei laukiamų būsimų uždarbių suma viršys bendrus sprendimo migruoti kaštus. Jeigu laukiamą pajamų padidėjimą viršys nepiniginiai pranašumai, žmogus apsispręs pasilikti toje pačioje šalyje.

1.4.2. Nauji tarptautinės migracijos bruožai

Ekonominė globalizacija yra pirmasis ir pagrindinis aspektas, lemiantis naujas migracijas formas. Įprasta manyti, kad pagrindinis ekonominis globalizacijos elementas - įvairių valstybės sienas kertančių srautų (pvz.: prekių, paslaugų, technologijų, kapitalo, žiniasklaidos ir t.t.) didėjimas. Daugiausia jį lėmė labai sparti informacinių ir komunikacinių technologijų pažanga. Prekių ir kapitalo srautų didėjimas yra palanki ekonominės ir politinės valdžios turėtojams, tačiau jis labai padidina pajamų nelygybę ir sukrečia tradicines darbo jėgos rinkas. Atsiranda toks paradoksas: viena vertus, kertantis valstybių sienas prekių, kapitalo ir paslaugų judėjimas, kita vertus, ribotas darbo jėgos judėjimas - sukuria globaliosios ekonomikos asimetriją ir iškreipimus. Kapitalo ir darbo jėgos asimetrija savo ruožtu neleidžia suvienodinti pajamų ir užimtumo galimybių bei padidina kapitalizaciją (kapitalo ir darbo jėgos santykį). Prognozuojama, kad XXI amžiuje ekonominė integracija ir prekybos liberalizacija toliau sparčiai didės. Tai reiškia, „žinių ekonomiose“ aukštos kvalifikacijos „žinių“ darbo jėgos poreikis taip pat didės (Krasauskienė, G., 2002). Norint patenkinti šį poreikį, reikia tobulinti įstatymus, reguliuojančius tokį judėjimą. Šio aspekto klausimas, kaip keisis tarptautinės darbo jėgos migracijos formos ir kiek ilgai truks šios tendencijos? Faktas, kad nereguluojama migracija gali būti neigiama t.y. sukelti nereikalingų ir nepageidaujamų socialinių padarinių, nelegalių darbuotojų išnaudojimą, politinius neramumus

Transnacionalizmas yra antrasis globalizacijos aspektas, kuris įtakoja migraciją. Globalizacija lemia gerokai didesnę negu bet kada anksčiau žmonių, kurie nuolatos juda iš vienos valstybės į kitą, skaičių. Taigi naujomis globalizacijos sąlygomis anksčiau buvę efektyvūs migracijos reguliavimo metodai nebetinka. Problema, kurią reikia spręsti tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu vyriausybės lygiu, kaip elgtis su kelias pilietybes turinčiais bei daugiau negu vienoje šalyje nuolatos gyvenančiais žmonėmis (pvz.: reikia jiems atlikti privalomą karinę tarnybą ar ne, apskaičiuoti mokesčius ir ar mokėti socialines garantijas).

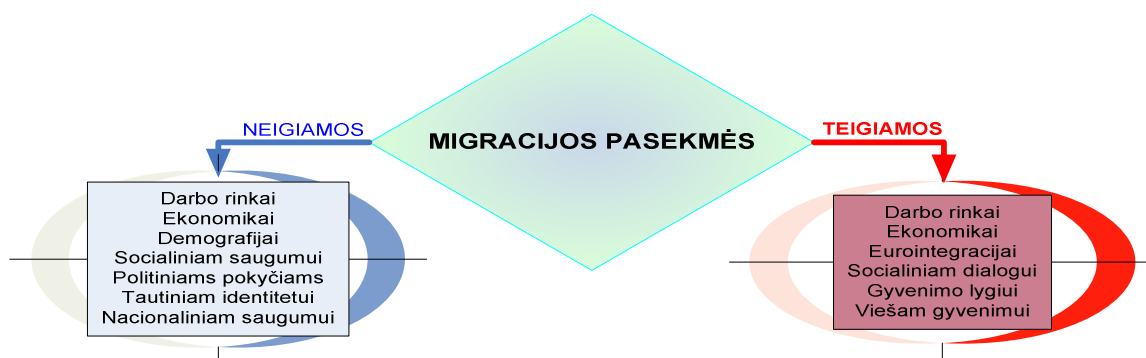
Demografinė situacija yra trečioji globalizacijos poveikio migracijai sritis. Ji iš esmės skiriasi labiau išsivysčiusiose ir mažiau išsivysčiusiose pasaulio šalyse. Daugelyje labiau išsivysčiusių šalių (valstybėse, esančiose Šiaurės Amerikoje ir Europoje, naujosiose nepriklausomose valstybėse, Japonijoje, Australijoje bei Naujojoje Zelandijoje) būdingas gyventojų senėjimas, didėja išlaikytinių skaičius, o mažėja tų šalių pačių gyventojų. Tikėtina, kad artimiausiais metais Vakarų Europos šalims užplūs nauji migrantų srautais iš Vidurio ir Rytų Europos šalių bei politiškai nestabilių pasaulio regionų. Savo ruožtu Lietuvai, kaip ir kitoms Vidurio ir Rytų Europos šalims, integravusis į ES, teks spręsti dvigubą problemą: kaip sulaikyti kvalifikuotos darbo jėgos emigraciją ir „susitvarkyti“ su naujais migrantų srautais iš Rytų šalių?

Didėjantys nelegalių migrantų srautai būtų ketvirtoji problema sukelta globalizacijos. Pasaulio praktika patvirtina, kad imigrantams patrauklios šalys negali priimti visų norinčiųjų. Jos reguliuoja imigrantų skaičių teisinėmis priemonėmis bei saugo savo valstybės sienas. Nors užsieniečių darbo jėgos poreikis išliko toks pat arba padidėjo bet, pastaraisiais metais daugelis pasaulio šalių sumažino galimybes legaliai imigruoti.

Tokios didelės migracijos ir naujų jos formų pasireiškimo per pastaruosius 50 metų šalių vyriausybės nebuvo numačiusios. Pagrindinis klausimas, kuris kyla migrantus siunčiančioms šalims, ir Lietuvai, yra šis: migracija skatina ar stabdo šalių plėtrą? Migracija stabdo plėtrą, kai šalį palieka kvalifikuoti arba potencialūs jauni darbuotojai. Prarandamas pelnas iš tų šeimų ir vyriausybės investicijų, kurios buvo skirtos tuos žmones užauginti ir išmokslinti. Apskritai migracija, kaip vienas iš pagrindinių globalizacijos veiksnių, silpnina nacionalinių valstybių galią, vis sunkiau palaikyti homogeninę tautą kaip valstybės pagrindą. Iki šiol buvusius kai kurių šalių ir tarptautinių organizacijų mėginimus reguliuoti migraciją galima pavadinti pavieniais, skirtais sureguliuoti pavienius įvykius, o ne veiksmais, numatytais ilgalaikiai perspektyvai. Būtent šie nauji migracijos bruožai skatina kurti tarptautinę strategiją, kuri garantuotų, kad migracija atitiks bendruosius politinius, ekonominius ir socialinius tikslus.

1.4.3. Migracijos pasekmės

Dažniausiai kalbama apie migracijos pasekmes, nes jos lemia būtinumą skirti dėmesį finansiniams ir žmogiškiesiems ištekliams, tačiau tai yra antrinis dalykas tendencijų atžvilgiu. Dominuoja nuostata, kad dažniau akcentuojamos neigiamos pasekmės, tačiau yra teigiamų pasekmių (žr.8 paveikslą).

Šaltinis: sukurta autorės

8 pav. Migracijos pasekmės

Neigiamos laisvo darbo jėgos judėjimo pasekmės labiausiai pasireiškia per kvalifikuotos darbo jėgos trūkumą, kas sumažina gamybos plėtros galimybes ir aktyvesnę investicijų panaudojimą. Tam tikras kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas yra vertinamas kaip teigiamas

veiksny, skatinantis darbdavius efektyviau naudoti darbo jėgą ir didinti darbo našumą/produktyvumą, kas maksimaliai atitinka ES Lisabonos strategijos tikslams

ES valstybėse narėse legaliai dirba apie 300 tūkst. šalių kandidačių gyventojų. Tai sudaro 0,2 % visos ES darbo jėgos. darbo jėgos judėjimas iš Vidurio ir Rytų Europos šalių prognozės kinta priklausomai nuo tyrinėtojų pasirinktos metodologijos prielaidų, kurios daromos atsižvelgiant į ankstesnius migracijos srautus (Junevičius,2002). Tarp mokslininkų vyrauja nuomonė, kad po plėtros į Rytus reikėtų tikėtis didelės migracijos bangos (Boeri,2000). Tačiau vėliau migracijos banga turėtų sumažėti. Ši prielaida daroma remiantis tuo, kad darbuotojai migrantai teikia pirmenybę trumpalaikiam darbui t.y. nuo kelių mėnesių iki kelių metų. Tačiau natūraliai turėtų sumažėti migrantų skaičius, nes pagerėjus ekonominei padėčiai migranto šalyje jis grįš.

Nagrinėjant emigracijos poveikį Vidurio ir Rytų Europos šalims, beveik visi analitikai pažymi, kad dėl migracijos sumažės šalių kandidačių bendras vidaus produktas. Tačiau didžiausią šių šalių ekonomikai padarys „protų nutekėjimas“. Vidurio ir Rytų Europos šalių darbuotojai yra gana aukštos kvalifikacijos specialistai, tačiau praktiškai jie bus prilyginami nekvalifikuotai darbo jėgai. Turėdami gerus užsienio kalbos įgūdžius, migrantai iš Vidurio ir Rytų Europos šalių dažniausiai konkuruos norėdami įsitvirtinti statybos ir apdirbamosios pramonės sektoriuose. Ateityje įgyvendinus laisvo darbo jėgos judėjimo principą, migrantai adaptuosis prie ES darbo rinkos reikalavimų ir galės konkuruoti su tokios pačios kvalifikacijos vietiniais darbuotojais. Apibendrinant galima pateikti tokias pasekmes tiek tikslo, tiek kilmės šaliai (žr. 6 lentelę).

6 Lentelė

Emigracijos poveikis tikslo ir kilmės šalims

		<i>Poveikis „kilmės“ valstybei</i>	<i>Poveikis „tikslo“ valstybei</i>
Ilgalaikė migracija	Trūkumai	Prarandamos lėšos, kurios buvo investuotos į žmogaus išsilavinimą; Prarandamas specialistas; Demografinės situacijos blogėjimas	Asimiliaciniai iššūkiai ir su tuo susiję kaštai
	Privalumai	Migrantų sugrįžimas su nauja patirtimi	Imigrantai linkę investuoti į savo gebėjimus ir prisitaikymą prie naujų sąlygų; BVP didinimas, mokami mokesčiai
Trumpalaikė migracija	Trūkumai	Socialinio draudimo einamojo finansavimo sumažėjimas; Staigus atlyginimų kilimas sektoriuose, iš kurių netenkama darbo jėga	Išvežamos lėšos; Imigrantų vartojimas mažas, nes jie tikisi sukaupti lėšų ir grįžti į kilmės valstybę.
	Privalumai	Nedarbo lygio sumažėjimas; Migrantų sugrįžimas su nauja patirtimi	Sukuriamas BVP; Mokami mokesčiai; Užpildomos darbo vietos, kurios vietinių gyventojų tarpe nepageidaujamos

Šaltinis: GLIOSAITĖ, K. (2004) Ekonominių emigrantų motyvų ir pasekmių vertinimas, 7p.

Trumpalaikėje perspektyvoje galima tikėtis daugiau neigiamų negu teigiamų pasekmių. Jas lemia išvykstančių žmonių charakteristikos. Išvykti bus linkę jaunesnio amžiaus žmonės. Reikia

atkreipti dėmesį į tai, kad išvyktų daugiau turinčių darbą žmonių, o ne bedarbių, dėl to sumažėtų gamybos apimtis, santaupos ir socialinių biudžetų einamasis finansavimas. Minėto „Gyvenimo sąlygų tyrimo“ duomenimis, iš keturių darbingų, linkusių emigruoti žmonių, trys turi darbą, o vienas- bedarbis. Vadinasi, galima tikėtis ir „nedarbo eksporto“, o kartu ir su tuo susijusių socialinių išmokų sumažėjimas“ (Dobrovolskis, 2001).

Įvertinus migracijos pasekmės šį procesą valstybė gali įtakoti arba iš dalies, arba labai (žr. 7 lentelę).

7 lentelė

Valstybės įtaka mažinant migracijos paskatas

	Valst. įtaka	Poveikis pasireiškia
Makroekonominė aplinka: augimas, infliacija, nedarbas	Dalinė	Ilguoju laikotarpiu
Mikroekonominė aplinka: verslas, konkurencingumas, MTEP	Dalinė	Ilguoju laikotarpiu
Iš valstybės biudžeto finansuojamos sritys	Didelė	Ilguoju laikotarpiu
Infrastruktūra, gyvenimo kokybė	Didelė	Ilguoju laikotarpiu
Individualūs motyvai: namų ilgesys, informacija, įsidarbinimo, atlyginimo socialinės problemos,	Dalinė	Trumpalaikiu/vidutiniu laikotarpiu

Šaltinis: BARCEVIČIUS, E., (2006) Kas naujuosius emigrantus iš Lietuvos paskatintų grįžti, p.5.

Galima daryti išvadą, kad valstybė migracijos procesą labiausiai gali įtakoti ilguoju laikotarpiu todėl reikalingas tinkamas, racionalus požiūris į šį procesą valstybiniu mastu.

1.5 Požiūrio į migracijos proceso valdymą įvertinimas

1.5.1. Valstybių kompetencijos kūrimas

Vertinant migraciją į jos gyvenimo ciklą galima žiūrėti kaip koreliaciją tarp migracijos ir konflikto. Yra penkios gyvavimo stadijos. Konflikto aštrėjimas skatina vienokias migracijos rūšis, o tuo tarpu darbo migracija gali vykti ir normalioje būsenoje (žr. 9 paveikslą).

Šaltinis: FUST, W. (2004) Capacity building for managing migration, p.14.

9 pav. Migracijos proceso gyvenimo ciklas

Kiekvienoje stadijoje yra skirtingos priežastys skatinančios migraciją, o pats procesas apima kompleksinius santykius tarp migranto ir įvairių tikslų siekiančių viešų ir privačių tarpininkų, tranzito ir kilmės šalies. Vadinasi, efektyvi šio proceso vadyba ir savitarpio santykiai yra

tarpusavyje susiję, nes reikalauja visų tarpininkų susijusių su migracija bendradarbiavimo: valstybių, tarptautinių ir nevyriausybinių organizacijų, privataus sektoriaus, migrantų bendruomenių bei pačių migrantų.

1.5.2. Migracijos proceso valdymas

Žiūrint plačiai šalies ekonomika priklauso nuo darbininkų migrantų, nes tikslo šalyje migrantai užpildo trūkumą kvalifikuotų ar nekvalifikuotų darbininkų, o kilmės šaliai tai gali būti kaip kvalifikacijos įgijimas, mokymasis, investicijos ir pajamos iš piniginių perlaidų. Vis labiau globalinė ekonomika ir darbo jėga siejasi su demografinėmis tendencijomis, vystymusi, sveikata, politiniu stabilumu ir darbo užmokesčiu. Žmonės ieško darbo pasaulio mastu, kad pagerintų esamą padėtį, to pasakoje išaugo darbdavių ir ekonomikos priklausomybė nuo migrantų neteisėtoje situacijoje, kaip pigios ir patikimos darbo jėgos šaltinis.

Reguliuojama darbo jėgos migracija gali garantuoti darbo buvimą kai šeimininkei šaliai to reikės, ji galės aprūpinti migrantus saugumu ir reguliuoti darbo migrantų antplūdį, pinigines perlaidas. Be to tai gali užkirsti kelią nelegaliai migracijai. Svarbiausia rengiant politiką įvertinti šalies darbo jėgos poreikius ir suformuoti lanksčią ir aiškia darbo migracijos politiką, kuri patenkintų šalies poreikius, bei atsižvelgtų į besikeičiančias tarptautines realijas ir bendradarbiavimą tarp tikslo ir kilmės šalių atkreipiant dėmesį į šiuos poreikius. Reikšmingas ekonominis poveikis ir darbo migracijos potencialas(IAMM, 2003)

Apibendrinus suformuojamas toks migracijos valdymo konceptas, kuris “remiasi priemonių grupe reikalinga spręsti migracijos problemas valstybiniu, regioniniu, bei globaliu lygmeniu. Ji apjungia politiką, įstatymus ir administravimą, susijusius su migracijos problemomis, o to pasekmė-tinkamas šio proceso valdymas.(IOM, 2003/ Schoorl, 2005). Galima išskirti tokias pagrindines migracijos valdymo sritis:

- migracija ir plėtra: kvalifikuotų migrantų grįžimas į kilmės šalį, keitimasis patirtimi, piniginės perlaidos, bendruomenės užsienyje, mikrokreditų schemas, tikslinė pagalba, „protų nutekėjimo“ problema;
- specialiosios migracijos programos: darbininkams ir specialistams, studentams ir stažuotojams, migracijos išskirtoms šeimoms, atranka ir pagalba įsidarbinant, dokumentų tvarkymas, kalbų mokymas, kultūrinis orientavimas, konsultacinės paslaugos;
- migracijos reguliavimas: vizų, įvažiavimo ir buvimo šalyje sistemos, sienų kontrolė, technologijos įdiegimas, pagalba grįžtantiems ir jų reintegracija, kova su prekyba žmonėmis, kova su nelegaliu migrantų gabenimu, migrantai itin sunkioje situacijoje;

- priverstinė migracija: prieglobstis ir pabėgėliai, perkėlimas, repatriacija, šalies viduje perkelti asmenys, pagalba įveikiant traumą, buvę kovotojai;
- iš dalies sutampanti veikla: techninis bendradarbiavimas ir kompetencijos ugdymas, migrantų teisės ir tarptautinė migracijos teisė, tyrimai ir duomenys, migracijos politika, regioninis ir tarptautinis bendradarbiavimas, visuomenės informavimas ir švietimas, migracija ir sveikata, lyčių dimensija, integracija ir reintegracija.

Šiuo metu migracijos vadybos konsultacijos poreikis yra išaugęs, nes išpopuliarėjo tokių organizacijų veikla: International Dialogue on Migration, tarptautinės darbo organizacijos (ILO), o tarptautinės migracijos organizacijos (IOM) narių skaičius išaugo nuo 70 iki 150 narių per penkiolika metų. Lietuva priklauso pastarajai organizacijai. Tarptautinis bendradarbiavimas efektyvus tuomet, kai yra nukreiptas į migracijos iššūkius ir galimybes, o to pasekoje yra daug efektyvesnis šalies politikos vystymasis, nes išvengiama dubliavimosi ir palengvinamas efektyvus šalies išteklių išnaudojimas regiono ir tarptautiniu mastu.

1.5.3. Valstybių migracijos politika

Stebint darbo jėgos migraciją, šalies ekonomika priklauso nuo darbininkų migrantų, nes tikslo šalyje migrantai užpildo trūkumą, o kilmės šalyje sumažėja nedarbas, bet iš esmės migracijos vadyba yra suvereni teisė ir atsakomybė, todėl migracijos politika tradiciškai rengiama šalies lygyje (Gnesa, McKinley, 2004), nes jos sistema nulemia: kas įvažiuoja, apsistojimo trukmę, galimybę dirbti, suteikia socialines garantijas. Šiuo metu JAV, Kanada, ES bei Rytų ir Vidurio Europa vykdo tokią migracijos politiką (žr.8 lentelę).

8 lentelė

Migracijos politikų palyginimas

JAV	KANADA	EUROPOS SAJUNGA	RYTŲ IR VIDURIO EUROPA
1. imigracija paremta kvalifikacijos poreikiais;	1. imigracija paremta kvalifikacijos poreikiais;	1. Daug šalių susirūpinusios nacionaliniu identišku, ir migracija traktuojama kaip rizika;	1. nauja migracijos cirkuliacijos sistema, kur sunkus kontroliavimas dėl didelio masto
2. kasmetinės kvotos	2. kasmetinė kvota;	2. Egzistuojantis politikos modelis:	2. nepaprasta situacija Balkanuose, Vidurio Rytuose: daromas spaudimas prieglobsčio politikai
3. 850,000 legalių nuolatinių atvykimų per metus	3. 227,000 legalių nuolatinių atvykimų per metus.	a) Uždaros sienos dėl darbo jėgos migracijos b) Integracijos skatinimo politika, bet negarantuojamas grįžimas laikiniams atvykimams;	
		3. Problema: ryšio trūkumas tarp visų dalyvių ir Ad hoc politikos nepalankūs efektai;	

Šaltinis: Sukurtas autorės pagal Schoorl (2005) Migration policies and integration policies, p. 6-8 ir LOWELL L., FINDLAY A.M. (2001) Migration of highly skilled persona from developing countries: impact and policy responses, p. 4 ir IOM (2004)

Nors migracijos srautai veikia darbo rinką, tačiau migracijos srautų politika skiriasi nuo darbo migracijos politikos, nes ji kelia ne humanitarius tikslus, bet didesnę dėmesį skiria ekonominiams kriterijams, kad adekvačiai reaguotų į darbo rinkos poreikius. Visais migracijos atžvilgiais vyriausybės suvokia reguliuojamo mechanizmo potencialą, siekiant maksimizuoti teigiamas darbo migracijos padarinius. Daug siunčiančių ir priimančių šalių tobulina savo reguliavimo kompetenciją valdyti darbo mobilumą, atsižvelgdamos į tinkamą valdymą, visuomenės ir migranto poreikius.

Tarptautiniu mastu keičiasi požiūris į migraciją. Kanada³ ir Australija pirmosios sukūrė schemas, kaip atrinkti kvalifikuotus būsimojus imigrantus. Vyriausybės, kurios visai neseniai bandė gintis nuo imigracijos, šiuo metu skatina gerą kvalifikaciją turinčius žmones atvažiuoti (pvz.: Vokietijos imigracijos politika, D. Britanija). Dabartinę migracijos politiką Baltijos šalyse būtų galima apibūdinti kaip įvairiausių priemonių mišinį, kurių pagrindinis tikslas – švelninti praeties migracijų neigiamas pasekmes. Todėl pagrindinė šiuolaikinės migracijos politikos nuostata – atvykimų į Baltijos šalis apribojimas (Vildžiūnienė).

Tiek tikslo, tiek kilmės šalyse naujoms migracijos valdymo strategijoms išskiriami tokie principai ir tikslai:

- Įstatymai, kurie maksimalizuoja galimybes ir/arba naudą migruojant ir minimizuoja nelegalią prekybą ir judėjimą;
- Protekcija- imamasi adekvačių protegavimo priemonių, kovojant su neteisėtu judėjimu;
- Integracija siekiama sukurti palankią integravimosi aplinką;
- Kooperacija- įsitraukti į dialogą ir kooperaciją su kilmės šalimi.

Politika dėl migracijos priimančiai šaliai

Tikslas, reguliuojant užsieniečių darbininkų skaičių, paprastai yra dvigubas: patenkinti darbo rinkos poreikius, išvengiant neigiamų pasekmių šalies darbo jėgai, bet tuo pačiu išvengti nedarbo tarp darbo migrantų, arba labiau skatinti verslą ar investicijas (IOM, 2004; IOM'7, 2004). Pagrindiniai mechanizmai- kvotos ir aukščiausios ribos, darbo rinkos testai ir specialūs mokesčiai.

Tarp kvotų ir aukščiausių ribų yra skirtumas, nes aukščiausios ribos yra indikatoriai, kurie apibūdina norimą planinį rodiklį, bet nebūtinai reikalingi apriboti kaip kvotų atveju. Kai kurios šalys naudoja lankstesnius terminus (pvz.: Kanada „indikatyvinis lygis“ “indicative levels”)

Kvota gali būti nustatyta šaliai kaip visuma šalies regionams ar administraciniais rajonams, tam tikriems ekonomikos sektoriams,

Darbo rinkos testai gali būti naudojami įvairiuose lygiuose: individualiam, regioniniam ir valstybiniam. Vienas iš būdų atsirenkant užsieniečius, tuo pačiu pasaugant vietinę rinką, yra

³ Kanados imigrantų atrankos schema 2 priede

patikrinti kiekvieną prašymą, įvertinant ar tinkamas darbuotojas laisvai darbo vietai. Šio proceso vertinimas ir efektyvumas priklauso nuo kiekvieno atvejo įvertinimo, bet metodologija ir vykdymas sunkus ir nepatogus be to kvestionuotas. Kai kurios šalys nusprendė naudotis tik valstybiniu ar regioniniu lygiu- pateikiamas darbo vietų sąrašas, kuriame valstybės organai nurodo, kokių nepakanka reikiamų darbuotojų, kurie sugebėtų, turėtų kvalifikaciją šiam darbui. Ši procedūra pašalina arba sumažina individualių testų poreikį.

Vyriausybės gali numatyti darbdaviams specialius (angl. imposing) mokesčius už kiekvieną užsienietį darbuotoją. Ir tai galėtų būti kaip patikrinimo testas, ar tikrai užsienietis tinkamesnis nei vietinis asmuo. Ir dar šie mokesčiai būtų kartu su administraciniais kaštais. Toks mokesčių modelis būtų kaip stabdis arba apsauga vietinių darbuotojų.

Kartais naudojami suderinus juos tarpusavyje (IOM, 2004). Kitur dar išskiriami tokie įsileidžiančios šalies valdymo mechanizmai kaip vizos, kvalifikacijos pripažinimai, ekonomikos poreikių analizė. Reikia pažymėti, kad Lietuvai tai nėra pati aktualiausia politika, nes perpildyta darbo rinka, nesudaro galimybių čia įsikurdinti užsienio darbuotojams, pripratusiems prie kur kas palankesnių socialinių sąlygų.

Išsiunčiančios šalies politika

Kol bendras migracijos modelis nustato darbo paklausą priimančiose šalyje, siunčiančios šalys pritaikė įvairius požiūrius į užsieniečius darbininkus išrikiuodamos juos nuo „laissez faire“ iki intensyvaus kišimosi į procesą. Šalių kišimosi ir prisitaikymo dėl užsieniečių pagrindinė politikos priešastis- suvaldyti atvykėlių darbą, garantuoti, kad migrantų darbininkų teisės ir interesai yra gerbiamos, taip pat siekiama maksimizuoti ekonominę naudą. Tarptautinė darbo organizacija išskiria tris pagrindinius požiūrius į intervenciją:

- Reguluojamoje sistemoje, valstybės detalizuoja įstatymų leidybą ir reguliavimą išvykusių į užsienį. Jeigu atvyksta nauji žmonės tiesiogiai arba per privačias agentūras, valstybė valdo šį procesą tarpininkaudama darbų pasiūlymų rūšiavime t.y. nustatydamas minimalius standartus įsidarbinimo kontraktuose, reikalaujama emigrantų leidimų (dažniausiai nekvalifikuotų darbininkų).
- Valstybė prisiderina prie užsienio užimtumo ir įsteigia valstybės įmones verbuoti ir parūpinti darbuotojams darbą užsienyje. Valstybė dalyvauja žmogiškųjų išteklių planavime, kuris orientuotas į išorinę paklausą ir aktyviai skatina darbą (verslą) tose ir šalyse, kur darbo sąlygos yra palankios. Valstybė taip pat skatina vietines įmones eksportuoti arba veikti užsienyje, pasinaudojant subsidijomis (mokesčių lengvatomis).
- Valstybėje monopolinė sistema, kai valstybė prisiima visą atsakomybę už darbo migracijos organizavimą. Užsienio darbdaviai turi derėtis dėl naujų darbuotojų su

valstybės įmonėmis, kurios gali veikti arba kaip paslaugų rangovas arba kaip darbo tiekėjas.

Moksliniuose straipsniuose išskiriami ne tik požiūriai į galimą migracijos politiką, tačiau galima rasti ir priemonių, sulaikančių kvalifikuotos darbo jėgos emigraciją (Cohen, 1997):

- Emigracija gali būti uždelsta (angl. „delayed“). Ši uždelsimo strategija apima keletą visuomeninių paslaugų elementų. Pavyzdžiui, daktarai gali būti paprašyti pasilikti dviem metams po mokslų ir taip grąžinti tai, ką yra skolingi visuomenei. Įmantresnė strategija apjungtų uždelsimą ir mokymosi laiką, tokiu būdu būtų garantuota, kad anksčiau bus atlikta tarnyba, o tik paskui išduota atestacija.
- Emigracija gali būti suvaržyta (angl. „inhibited“). Pagrindinė suvaržymo priemonės yra šalies darbo rinka ir imigracijos politika, kurios tiesiogiai priklauso nuo valstybės strateginių tikslų. Tačiau šiuo atveju reikia įvertinti svarbią sąlygą, susijusią su aukštos kvalifikacijos įgūdžiais, portatyvumą arba mobilumą. Būtent dėl šios priežasties šis suvaržymas tampa daugiau lengvatos (frančizės) mokslui ar tarptautiniais sertifikatais. Emigraciją valstybė gali suvaržyti sukurdamas nedidelėms grupelėms tokias privilegijas kaip mokesčių paskatas, didindama tyrimų biudžetą ar laboratorijų bei ligoninių subsidijas.
- Laisvas rinkos judėjimo sprendimas, kai yra ignoruojama kvalifikuotų darbininkų emigraciją ir leidžiamas „protų nutekėjimas“ iš neturtingų šalių, kuris papildo prarastus kvalifikuotus darbininkus.
- Išskiriamas daugiau intervencinis rinkos sprendimo variantas- stiprinti valstybės planinius tikslus skatinant imigraciją (pvz.: Kanadoje užsienio mokslininkams dirbantiems kaimo vietovėse suteikiamas paspartintas imigracijos statusas).
- Galima sumažinti neigiamą protų nutekėjimo efektą, skatinant ryšį tarp kvalifikuotų šalies piliečių su seniau į užsienį išvykusiais.

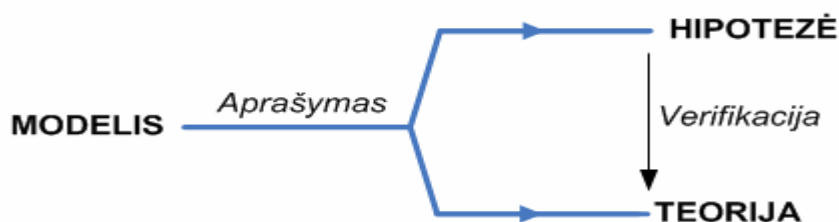
Apibendrinant galima sakyti, kad kilmės šalies tikslas būtų perteklinei darbo jėgai suteikti galimybes dirbti užsienyje. Nors Lietuvoje nėra perteklinės darbo jėgos mūsų valstybei derėtų remtis šiais teoriniais požiūriais padedančiais sureguliuoti darbo jėgos nutekėjimą.

2. DARBO JĖGOS MIGRACIJOS PROCESO VALDYMO MODELIAVIMAS

Žodžio modelis prasmė dažniausiai priklauso nuo konteksto, nes tai labai plati sąvoka. Mokslinėje literatūroje *modelis*- objekto originalo dirbtinis ar realus atvaizdas, leidžiantis tyrinėti tam tikras originalo savybes (Boguslauskas, 1999). Paprastai modeliai yra reikalingi nagrinėti dideles ir sudėtingas sistemas. Modelį sudaro atskiros dalys, kurios tarpusavyje sąveikauja t.y. modelis aprašo sistemą (visumą) savo dalimis (elementais) ir ryšiais tarp jų (Norvaišas). Vadinasi, modeliai naudojami supaprastintam realaus pasaulio sistemų aprašymui. Dėmesys gali būti koncentruojamas į tam tikras visos sistemos dalis ir į jų sąveiką. Dažniausiai bus tam tikras neatitikimas tarp realios sistemos ir to, ką gali duoti modelis. Interpretuojant modelio rezultatus labai svarbu atsižvelgti į tai kad, modelis supaprastina realią situaciją, o sudėtingų ir nelabai gerai suprastų sistemų modeliai visada remiasi tiksliai neapibrėžtomis prielaidomis, todėl jie naudojami kaip pagalbinės priemonės, išsiaiškinant galimus modeliuojamos sistemos vystymosi scenarijus, esant vienokioms ar kitokioms prielaidoms. mokliškai nagrinėjant dideles sistemas ir sudėtingas sistemas, nes mokslininkų užduotis yra kurti naujas žinias apie tikrovės reiškinius. Hipotezė yra pradinė prielaida, kuria bandoma paaiškinti sąryšius tarp įvairių.

2.1. Darbo jėgos migracijos valdymo konceptinis modelis

Modeliai yra gamtos ir visuomenės reiškinių pagrindas. Mokslinio tyrimo metodas reikalauja, kad hipotezės turi būti verifikuojamos prieš joms tampant teorijomis (žr.10 paveikslą). Hipotezės, teorijos, modeliai yra tikrovės aprašymai. Jei yra sudaromas kokio nors reiškinio modelis, jį galima pradžioje laikyti *hipotetiniu* (dar nepatvirtintu).

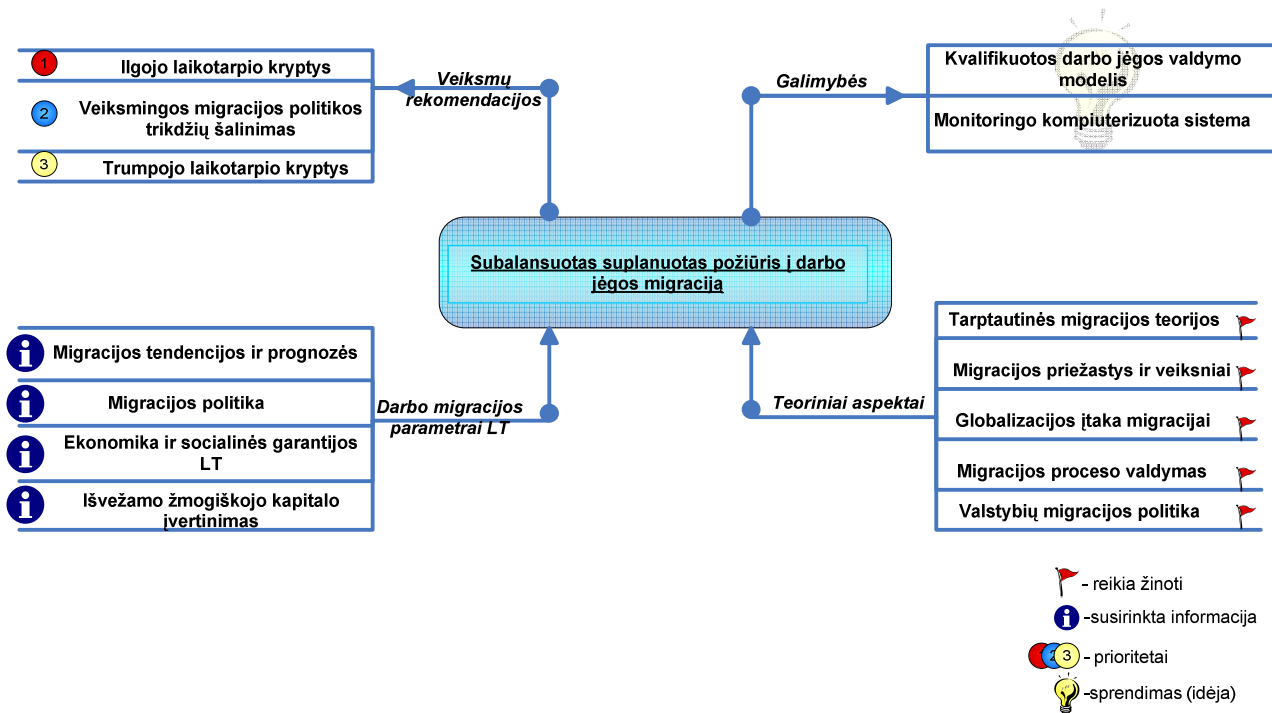
Šaltinis: NORVAIŠAS, S Sistema ir modelis⁴

10 pav. Mokslinio tyrimo metodas

Mokslinių teorijų kūrimas reikalauja daug laiko ir žinių, o pats modelio sudarymas sunkus ir sudėtingas procesas, kurį sudaro trys etapai: koncepcinio modelio formavimas, modelio formavimas, modelio realizavimas. Svarbūs ir naudingi modeliai gali būti sukurti naudojant informaciją, kuri gauta iš neaiškios idėjos arba sudėtingų mokslinių duomenų.

⁴ Duomenys iš internetinio portalo: <<http://www.culture.lt/science/SD/sd4.htm>>

Remiantis tokia mokslinio modeliavimo schema, darbo jėgos migracijos valdymui suformuojamas hipotetinis modelis, kuris paremtas subalansuotu ir suplanuotu požiūriu į darbo jėgos migraciją (žr.11 paveikslą). Šio modelio tikslas- pažvelgti į migracijos procesą ekonominiu aspektu, kad migracija kiek galima daugiau būtų ekonomiškai naudinga. Tuo pat metu būtų kontroliuojami migracijos srantai- ypatingai kvalifikuotos darbo jėgos.

Šaltinis: sudarytas autorės

11 pav. Darbo jėgos migracijos proceso valdymo modeliavimas

Iškeltos tokios hipotezės:

- Migracijos procesas yra valdomas, apjungiant politiką, įstatymus ir administravimą, susijusius su migracijos problemomis;
- Migracija ekonomiškai naudinga, kai tinkamai planuojami žmogiškieji ištekliai valstybėje.

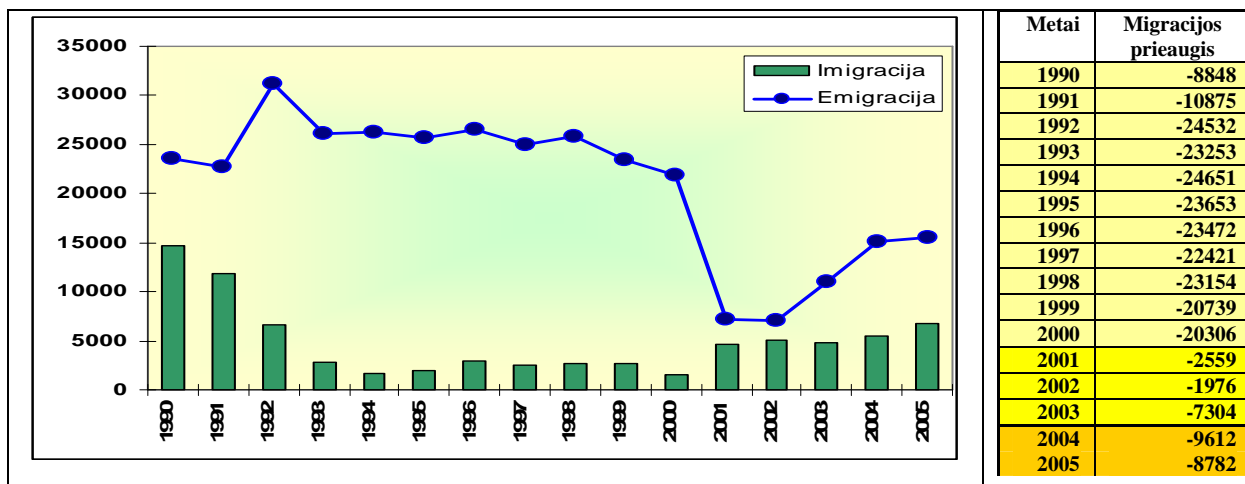
Šio modelio įėjimo kintamieji yra darbo migracijos parametrai Lietuvoje ir teoriniai aspektai. Pastarasis pateiktas pirmose dviejose darbo skyriuose. Tuo tarpu informacija apie darbo migracijos parametrus buvo surinkta tyrimo metu. Išėjimo kintamieji- veiksmų rekomendacijos ir galimybės.

2.2. Migracijos tendencijos ir prognozavimas

Demografai konstatuoja, kad šiuo metu Lietuvoje vyksta demografinė krizė. Visuomenė nyksta - ji sensta. Iki 1990 m. demografiniai rodikliai Lietuvoje buvo evoliuciškai kintantys (teigiami), o dabar, galima sakyti, beveik visi neigiami. Šis teiginys tikrai nėra perdėtas. Pažvelgus į pastarųjų 15 metų (1990-2004) duomenis, gyventojų skaičius stipriai sumažėjo, mirtingumas gana didelis (žr. į 3 priedą) ir labai padidėjo migracija. Prof. hab. dr. Vlada Stankūnienė teigia, kad

gyventojų daugiausia mažėja dėl emigracijos (tiek laikinos, tiek pastovios), tuo pačiu ji pamini ir tai, kad daug įtakos turėjo socialiniai veiksniai- sumažėjo valstybės atsakomybė kuriant šeimą, auklėjant vaikus, mokant, naudojantis sveikatos apsauga; prarastos socialinės garantijos į darbą, butą, minimalų garantuotą atlyginimą; pasyviajai visuomenės daliai po ekonomikos transformacijų kilo adaptacinių sunkumų.

Migracinių srautų kryptys, mastai, migrantų etninė sudėtis skyrėsi tam tikrais istoriniais periodais, ir skirtingai įtakojo socialinę demografinę Lietuvos padėtį, tačiau bet koks istorinis laikotarpis ir jo sąlygojamas migracijos modelis, buvo prielaida dabartiniams migraciniams procesams atsirasti ir tęstis. Migracijos procesai patyrė ryškius pokyčius ypač per pastaruosius penkiasdešimt metų tai sąlygojo priverstinė migracija. Nuo 1990 m. visai kiti veiksniai lemia migraciją. Migracijos procesai reguliuojami rinkos dėsnių bei šalių migracijos politikos. Naujas migracija etapas prasidės, kai atsivers ES rinkos ir prasidės laisvas darbo jėgos judėjimas.

Šaltinis: Statistikos departamentas

12 pav. Migracijos tendencijos Lietuvoje

Remiantis vien oficialiąja statistika 1990-2005 m. iš Lietuvos:

- emigravo 334 tūkst. žmonių (vidutiniškai 21 tūkst. per metus) t.y. apie 13 proc. darbingo amžiaus Lietuvos piliečių;
- neigiamas migracijos saldo – 255 tūkst. žmonių t.y. apytiksliai 16 tūkst. žm. per metus;
- nedeklaruoti išvykimai 1990-2000 m sudarė daugiau nei 60 % emigracijos (koks dabar šis rodiklis – neaišku)

Imigracija analizuojama pagal užsieniečių atvykimo į Lietuvos Respubliką tikslus – šeimų susijungimą, darbą, mokymąsi, laisvo asmenų judėjimo principo įgyvendinimą Europos Sąjungos valstybių narių piliečiams ir jų šeimos nariams. Didžiausia dalį sudaro užsieniečiai, kurių apsigyvenimo Lietuvoje tikslas – šeimos susijungimas (43%). Europos Sąjungos valstybių narių piliečiai ir jų šeimos nariai iš bendro užsieniečių skaičiaus sudaro 16,5%. Užsieniečiai, atvykstantys

į Lietuvą mokytis, sudaro 11%, dirbti pagal darbo sutartį –7,6%, užsiimti verslu – 5,4% visų užsieniečių (2002 m.). Kasmet į Lietuvą atvyksta gyventi iki 6 tūkst. užsieniečių.

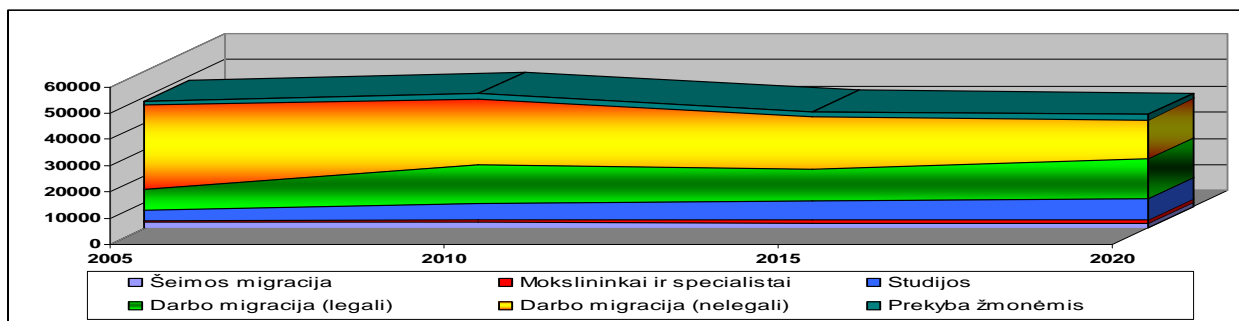
Prieglobsčio klausimas nagrinėjamas dviem aspektais – pabėgėlio statuso suteikimo Lietuvoje ir leidimo laikinai apsigyventi Lietuvoje išdavimo dėl humanitarinio pobūdžio priežasčių. 1997–2002 m. svyravo nuo 143 (1999 m., tik prašymai dėl pabėgėlio statuso suteikimo) iki 546 (2002 m. 294 prašymai dėl pabėgėlio statuso suteikimo). Per minėtą laikotarpį pabėgėlio statusas Lietuvoje buvo suteiktas 64 užsieniečiams (4,9% nuo bendro užsieniečių prašymų suteikti pabėgėlio statusą Lietuvoje skaičiaus). Nelegali migracija buvo vertinama atsižvelgiant į jos sukeltas pasekmes migracijos procesų Lietuvoje raidai. Sprendžiant nelegalios migracijos problemas padėjo Skandinavijos valstybės, ypač Švedija, taip pat tarptautinės organizacijos – Tarptautinė migracijos organizacija, Tarptautinis migracijos politikos vystymo centras, Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdyba. Lietuva aktyviai pradėjo dalyvauti Tarptautinės migracijos organizacijos vykdomoje savanoriško migrantų gražinimo į jų kilmės šalis programoje. Spręsdama nelegalių migrantų išsiuntimo problemas Lietuva sudarė tarptautines sutartis asmenų gražinimo (readmisijos) klausimais su daugiau kaip 20 valstybių. Nuo 2003 m. rugpjūčio Nelegaliu migrantu skaičius, pradėjus aktyvią kovą su nelegalios migracijos reiškiniu, nuo 1997 iki 2002 m. sumažėjo nuo 2012 iki 388 asmenų. Po nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje buvo priimti 2 įstatymai, pagal kurių nuostatas nelegaliai Lietuvoje gyvenusiems užsieniečiams buvo leista laikantis įstatymo nustatytų sąlygų ir tvarkos legalizuotis. Iš viso buvo įregistruoti 439 nelegaliai, iš kurių 226 (51,5%) buvo legalizuoti.

Viena pagrindinių migracijos sudedamųjų dalių – darbo migracija. Iki 1990 m. egzistavusią planinę migraciją, vykstančią tarp NVS šalių, pakeitė savanoriška migracija, vis labiau krypstanti į Vakarų. Tikslių duomenų apie šios migracijos mastą nėra, tačiau ekspertų vertinimai ir daugelis darytų tyrimų leidžia teigti, kad iš šiuo metu išvykusių 200 tūkst. Lietuvos piliečių apie ¾, arba 150 tūkst., yra darbo migrantai. Numatoma, kad ateityje darbo migracijos mastas gali dar padidėti ir sieks iki 200 tūkst., tačiau kiti šaltiniai teigia, kad darbo migrantai sudaro pusę visų migrantų (žr. 4 priedą).

Dėl vyraujančio trumpalaikės migracijos pobūdžio (nuo kelių mėnesių iki 2 metų) tikimasi, kad vyks intensyvi migrantų apykaita – naujai išvykstantys keis ten esančius, tad labai didelio poveikio Lietuvos gyventojų skaičiaus pokyčiams neprognozuojama.

Pagrindiniai tokios migracijos veiksniai – ekonominiai: Lietuvoje sunku rasti gerai apmokama darbą, užsienyje galima gerokai daugiau užsidirbti. Net trečdalis darbo migrantų, Lietuvoje nesuradę jokie darbo ir nesitikintys perspektyvų, darbą užsienyje vertina kaip vienintelę išeitį iš skurdo ir nevilties.

Atsižvelgiant į galimas krašto raidos tendencijas, įmanoma sumodeliuoti migracijos scenarijus- pesimistinį ir optimistinį⁵. Pirmas moderuotas pesimistinis (žr.13 paveikslą), kuriame įtraukti nelegalios migracijos mastai.

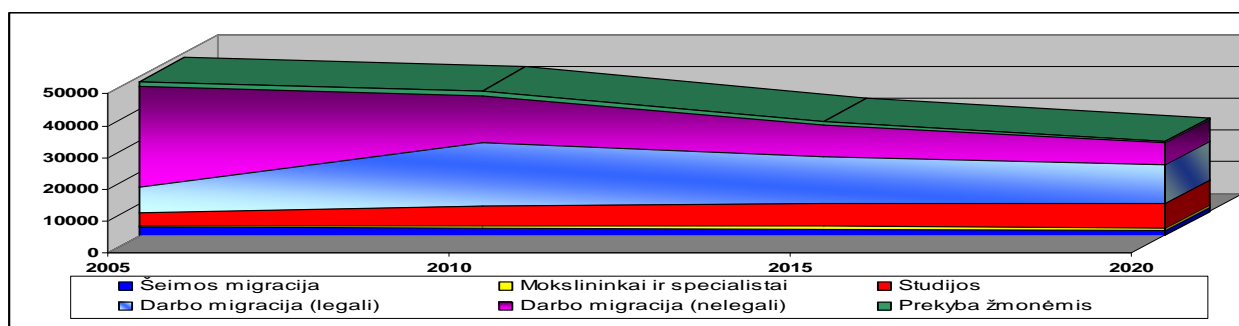

Šaltinis: ADOMĖNAS, M (2006) „Lietuvių emigracija: priežastys, tendencijos ir pasekmės“ p.8

13 pav. Pesimistinis migracijos scenarijus

Pagal šį scenarijų išlieka augantis nuolatinis šeimos migracijos dydis, jeigu nebus imtasi staigių priemonių, specialistų ir mokslininkų išvažiavimas ilgainiui turėtų sumažinti Lietuvos inovacinį ir technologinį potencialą, o tai neigiamai atsilieptų iš pradžių augančiai ekonomikai, kuri vėliau, keičiantis darbo ekonomikos ir darbo jėgos apmokėjimo struktūrai, vėl įgautų neigiamą tendenciją. Pastebima iš pradžių mažėjanti, o paskui vėl pradedanti augti legali migracija- tai teigiamas dalykas. Iš pesimistinio scenarijaus galima daryti tokią išvadą, jeigu nebus valstybės tikros valios legalizuoti migraciją, nelegalios migracijos mastai, nors ir mažėdami, turi išlikti gana dideli ir prilygti ilgalaikėje perspektyvoje legalios darbo migracijos mastams.

Optimistinis scenarijus skiriasi nuo pesimistinio gana nežymiai (žr.14 paveikslą).

Šaltinis: ADOMĖNAS, M (2006) „Lietuvių emigracija: priežastys, tendencijos ir pasekmės“ p.9

14 pav. Optimistinis migracijos scenarijus

Optimistinis moderuotas scenarijus, kuris skiriasi didesniu perėjimo mastu iš nelegalios migracijos į legalią. Tuomet galima tikėtis ir didesnių finansinių srautų grįžimo, kurie didintų Lietuvos investicinį potencialą, ir ekonomikos augimą, kuris ilgainiui turėtų pradėti mažinti ir nelegalios migracijos mastus. Bet tai yra optimistinis realistinis scenarijus, kuris rodo, kad artimiausiu metu labai smarkaus kitimo nederėtų tikėtis.

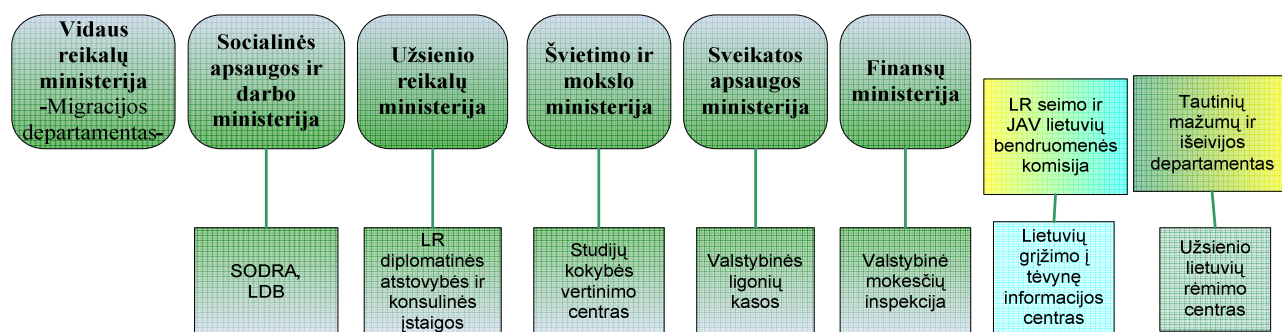
⁵ Plg. Seimo konferencijos *Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai* medžiagą. M.Adomėno pranešimą „Lietuvių emigracija: priežastys, tendencijos ir pasekmės“.

Įvyko kultūrinių ir vertybinių pokyčių, kaip antai žmogaus saviraiška, laisvo pasirinkimo didėjimas, normų laisvėjimas, pasireiškia elgsenos ir šeimos formų įvairovė. Šie veiksniai lemia gyventojų gimstamumą, mirtingumą ir migracijos politiką.

2.3. Teisinis migracijos reglamentavimas ir migracijos politika Lietuvoje

Lietuvos Respublikos teisinė bazė migracijos srityje bus suderinta su Šengeno acquis reikalavimais ir Šengeno acquis reikalavimai, susiję su administracinių gebėjimų stiprinimu, bus įgyvendinti iki prisijungimo prie Šengeno susitarimo datos. Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis migracijos klausimus, yra Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties. Šio įstatymo nuostatos detalizuojamos Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais. Svarbesni yra: Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gegužės 28 d. nutarimas Nr. 685 „Dėl Užsieniečių, kuriems draudžiama atvykti į Lietuvos Respubliką, sąrašo sudarymo ir naudojimo taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 1999, Nr. 49-1581), 2000 m. vasario 28 d. nutarimas Nr. 228 „Dėl Užsieniečių atvykimo į Lietuvos Respubliką, gyvenimo joje, vykimo per ją tranzitu ir išvykimo iš Lietuvos Respublikos tvarkos patvirtinimo“ (Žin., 2000, Nr. 19-465), 2000 m. gegužės 1 d. nutarimas Nr. 486 „Dėl Leidimų gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo, keitimo bei panaikinimo tvarkos patvirtinimo“ (Žin., 2000, Nr. 37-1036; 2001, Nr. 108-3974). Pagrindinė institucija, įgyvendinanti migracijos politiką, yra Vidaus reikalų ministerija. Migracijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos atsakingas už migracijos politikos įgyvendinimą. Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos atsako už teisės aktų, reglamentuojančių užsieniečių atvykimą į Lietuvos Respubliką ir išvykimą iš jos, įgyvendinimą. Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos atsako už teisės aktų, reglamentuojančių užsieniečių kontrolę Lietuvoje, vykdymą.

Apie migraciją vyrauja tokie mitai, kad tai yra XXI a. fenomenas ir tai nevaldomas procesas, kuris nereikalauja jokios valdymo struktūros. Lietuvoje laikomasi nuostatos, kad migracijos procesas nereikalauja valdymo struktūros, todėl institucijų, susijusių su migracijos procesu, veiklą galima schematiškai pavaizduoti taip:

Šaltinis: sudaryta autorės

15 pav. Valstybės institucijų veikla

Iš schemos matosi, kad kiekviena institucija dirba individualiai, o į migracijos proceso valdymą nežiūrima kompleksiskai, todėl susiduria su tokia problema, kad sudėtinga laiku keistis informacija apie Lietuvos Respublikos vizų išdavimą, nes nėra kompiuterinio ryšio tarp Migracijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos ir Užsienio reikalų ministerijos bei Pasienio policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos.

2.3.1. Migracijos politika

Migracijos politika – vyriausybės veiksmai, kurias siekiama reguliuoti gyventojų migraciją sukeliančias priežastis, migracijos procesus ir jų pasekmes. Migracijos politikos *objektas* – sąlygos, kurios lemiančios migracijos procesus. Migracijos politikos principai atspindi konkrečios šalies išsivystymo lygį, socialinę, ekonominę, politinę situaciją, ideologiją bei kultūrą. Migracijos politiką Baltijos šalyse būtų galima apibūdinti kaip mišrinį įvairių priemonių, kurių pagrindinis tikslas – švelninti praeities migracijų neigiamas pasekmes, o pagrindinė šiuolaikinės migracijos politikos nuostata – atvykimų į Baltijos šalis apribojimas, tačiau 2004 m. spalio 28 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtinta Nacionalinė demografinės (gyventojų) politikos strategija. Šioje strategijoje daugiausia dėmesio skirta šeimos gerovei, visuomenės sveikatai ir migracijai.

Atlikta SSSG analizė (žr. 5 priedą) visai migracijos politikai. O konkrečiai darbo jėgos migracijos proceso SSSG analizė atrodo sekančiai:

9 lentelė

Lietuvos darbo jėgos migracijos SSSG

Stiprybės	Silpnybės
Tvarkoma teisinė bazė laisvam darbo jėgos judėjimui užtikrinti.	Situacijos vertinimo ribotumai, informacijos trukumas.
Tvarkoma teisinė bazė prekybai žmonėmis užkardyti.	Didelis darbo migracijos potencialas ir mažos legalių kanalu galimybės.
Veikia valstybinė kovos su prekyba žmonėmis ir jos prevencijos programa.	Pereinamojo laisvo darbuotoju judėjimo laikotarpio taikymas daugumoje ES šalių narių.
Atnaujinta teisinė bazė darbo santykiu srityje sudaro darbuotoju teisiu apsaugos prielaidas, ir toliau einama ta linkme, kad būtų užtikrintos darbuotoju teisės ir garantijos, ypač darbdaviui tampant nemokiam.	Dvišalių darbo migracijos sutarčių nebuvimas tarp Lietuvos ir ne ES šalių.
Kuriama informacinė sistema potencialiai mobiliems darbuotojams, kad jie galėtų susipažinti su darbo galimybėmis ir gyvenimo sąlygomis ES.	Informacijos apie legalios migracijos reikalavimus/legalu darbą užsienyje trūkumas, ypač ne ES šalyse.
Numatomas socialinės apsaugos ir pensinio draudimo sistemų suderinamumas įgalins sumažinti socialinį migrantų pažeidžiamumą ES.	Migrantų socialinio paramos tinklo autonominė įtaka migracijos procesams.
ES šalyse pripažįstami specialistų diplomai, pripažįstamos profesinės kvalifikacijos.	Nėra įdarbinimo užsienyje agentūrų darbo stebėsenos sistemos.
Bedarbių ir nepaklausias profesijas turinčių asmenų išvykimas mažina socialinę įtampą Lietuvos darbo rinkoje ir visuomenėje.	Pozityvi ir teisinama viešoji nuomonė nelegalios darbo emigracijos atžvilgiu.
Trumpalaikis darbo migracijos pobūdis.	Specialių programų/trumpalaikių stažuotčių/laikinas darbo migracijos programų limitas.
Migrantų atsiunčiami pinigai, ekonominė parama namų ūkiams.	Fiktyviu įdarbinimo užsienyje agentūrų ir nelegalių tarpininkų veikla.

9 lentelės tęsinys

Galimybės

Laisvo darbo jėgos judėjimo zonos plitimas ES.
Pereinamojo laisvo darbuotoju judėjimo laikotarpio trumpinimas.
Dvišalių sutarčių su ES valstybėmis, taikančiomis pereinamąjį laikotarpį, sudarymas.
Dvišalių darbo migracijos sutarčių su ne ES šalimis sudarymas.
Prisijungimas prie Europos užimtumo tarnybų bendradarbiavimo tinklo, informaciniu centru (EURES) steigimas, jų prieinamumo didinimas.
Platesnis migracijos patirties ir migracijos lėšų tikslinis panaudojimas.
Ekonomikos plėtra, darbo vietų kūrimas mažins darbo migracija iš Lietuvos.
Socialinės paramos bedarbiams, ypač jaunimui, gerinimas.
Jaunimo užimtumo programų rengimas ir įgyvendinimas.
Nuotolinio darbo formų diegimas aukštos kvalifikacijos specialistams.
Migracijos metu įgytos patirties ir pinigų panaudojimas investicijoms Lietuvoje mažins pakartotinės migracijos skaičių.
Galimybė patekti į platesnes ir įvairesnes darbo rinkas leidžia geriau panaudoti Lietuvos darbo rinkos potencialą.

Šaltinis: MIGRACIJOS DEPARTAMENTAS Demografinė politika

Grėsmės

Užsienyje paklausiu specialistu/darbininku „išplovimas“ iš Lietuvos.
Imigracijos nišos mažiau ekonomiškai išsivysčiusių šalių gyventojams sudarymas, nelegali migracija iš trečiųjų šalių.
Aukštos kvalifikacijos darbo jėgos trūkumas Lietuvoje.
Saitų su Lietuva praradimas, laikinos darbo migracijos peraugimas į nuolatinę emigraciją.
Dėl tebetrunkančios masinės darbo migracijos, taip pat ir nelegalios, po įstojimo į ES Lietuvai bus taikomas ilgesnis pereinamasis laikotarpis.
Organizuotu nusikaltėlių įsijungimas į darbo migracijos mobilizacijos procesą, prekybą žmonėmis.

Valstybės suformuluota tokia vizija, kad migracijos procesų valdymo srityje būtų išsaugota pusiausvyra tarp pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo pagal tarptautinius Lietuvos įsipareigojimus ir valstybės nacionalinio saugumo, viešosios tvarkos ir gyventojų sveikatos interesų apsaugos. Tuo tarpu valstybės misija- migracijos srityje valstybė sudaro sąlygas taikyti laisvo asmenų judėjimo principą, reguliuoja migraciją ne iš ES valstybių narių, užkerta kelią nelegaliai migracijai ir prekybai žmonėmis, plėtoja dvišalius valstybių santykius, susijusius su tam tikrais migracijos politikos aspektais, skatina institucijų bendradarbiavimą, nevyriausybinės organizacijas ir mokslo įstaigų ekspertus dalyvauti tarptautinių organizacijų, kurių veikla susijusi su migracijos problemomis, darbe. Pagrindinis strateginis tikslas – puoselėti atsivėrusią ES erdvę kaip laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, kurioje užtikrinamas laisvas asmenų judėjimas, gerbiamos žmogaus teisės ir laisvės, vykdyti reikiamas priemones, susijusias su kontrole prie išorinių ES sienų, nusikalstamumo prevencija ir užkardymu, valdyti migracijos procesus pagal ES reikalavimus sprendžiant užsieniečių teisinės padėties valstybėje, prieglobsčio suteikimo, nelegalios migracijos prevencijos ir kitus su migracijos politikos vykdymu susijusius klausimus.

Numatomos tokios veiksmų kryptys:

1. Imigracijos srautų reguliavimo priemonių kryptys;
2. Pagrindinės bendros ES prieglobsčio politikos nuostatų įgyvendinimo kryptys;
3. Nelegalios migracijos prevencijos kryptys;
4. Negrįžtamos emigracijos mastu mažinimo ir jos neigiamų pasekmių švelninimo srityje;

5. Darbo migracijos srityje veiklos kryptys:

5.1. Tobulinti teisinę bazę ir jos įgyvendinimo praktiką laisvam darbo jėgos judėjimui užtikrinti.

5.2. Sudaryti dvišales sutartis su ES valstybėmis, taikančiomis pereinamąjį laikotarpį.

5.3. Sudaryti dvišales darbo migracijos sutartis su ne ES šalimis.

5.4. Sukurti potencialiai mobiliems darbuotojams informacinės sistemas, suteikiančias informaciją apie darbo galimybes ir gyvenimo sąlygas ES, prisijungti prie Europos užimtumo tarnybų bendradarbiavimo tinklo.

5.5. Spartinti socialinės apsaugos ir pensinio draudimo sistemų suderinamumą su ES reikalavimais.

5.6. Nuosekliai įgyvendinti ekonomikos plėtros politika, skatinti investicijas į darbo vietas, ypač kvalifikuotos darbo jėgos, pritraukiant ir ES fondu lėšas.

5.7. Diegti nuotolinio darbo formas aukštos kvalifikacijos specialistams.

5.8. Rengti ir įgyvendinti jaunimo užimtumo programas.

5.9. Mažinti nelegalios darbo migracijos iš Lietuvos mastus.

5.10. Netoleruoti fiktyvių įdarbinimo užsienyje agentūrų ir nelegalių tarpininkų veiklos.

5.11. Užkardyti prekybą žmonėmis, nelegalų žmonių gabenimą dirbti į užsienį.

6. Informacinių sistemų užsieniečių reikalų administravimo srityje plėtros kryptys;

7. Migracijos procesų analizės ir įgyvendinamų vizų, migracijos ir prieglobsčio politikos priemonių efektyvumo vertinimo kryptys;

8. Valstybės institucijų, kurių darbas susijęs su migracijos procesu valdymo sistema, administracinių gebėjimų stiprinimo, įskaitant ir šių institucijų valstybės tarnautojų kvalifikacijos tobulinimą, veiklos kryptys (Migracijos Departamentas)

Įstatymo tvarka yra numatyta valstybės politika, vizija, misija, tikslai, uždaviniai ir veiksmų kryptys, tačiau nereglamentuotos priemonės, kurios mažintų darbo jėgos migraciją.

2.3.2. Pagrindinės veiklos kryptys

Migracijos procesų valdymo srityje daugiausia dėmesio skiriama priemonėms, susijusioms su Lietuvos pasirengimu narystei Europos Sąjungoje, migracijos ir prieglobsčio klausimais⁶.

Lietuvos – Suomijos „Dvynių“ sutartis Šengeno *acquis* srityje padedanti Lietuvai perimti Europos Sąjungos standartus bei reikalavimus, taikomus „bendros teritorijos“ apsaugai bei jos vidiniam saugumui užtikrinti per Šengeno susitarimo nuostatų įgyvendinimą. Šio projekto galutinis tikslas – pasiekti, kad *acquis communautaire* sienų apsaugos bei imigracijos valdymo srityse būtų perimta ir

⁶ Duomenys iš Migracijos departamento internetiniame puslapyje pateiktų ataskaitų: www.migracija.lt

pradėta įgyvendinti, pasirengta integruoti nacionalinę Šengeno informacinę sistemą į centrinę Šengeno informacinę sistemą.

PHARE horizontalioji programa „Migracija, vizos ir sienų apsauga”. Nuo 2001 m. sausio mėn. pradėta įgyvendinti minėta PHARE programa, kurioje pakviesta dalyvauti 10 Centrinės ir Rytų Europos šalių - kandidačių į Europos Sąjungos narius. Danijos sektorinė programa prieglobsčio klausimais, skirta padėti Baltijos šalims pasirengti narystei Europos Sąjungoje. Ši programa skirta Baltijos šalių pareigūnų, kurių darbas susijęs su prieglobsčio procedūros vykdymu, mokymui.

Migracijos procesų kontrolės programa siekiant suderinti Lietuvos Respublikos vizų politiką su Europos Sąjungos reikalavimais, 2001 metais pradėtos konsultacijos su šalimis, su kuriomis sudarytos tarptautinės sutartys dėl asmenų vykimo neatitinka Europos Sąjungos vizų politikos. Be to, bus tęsiamos konsultacijos dėl galimybių pasirašyti readmisijos sutartis su kaimyninėmis šalimis – Baltarusija ir Rusija.

Nacionalinis veiksmų prieglobsčio srityje planas. Tikimasi, kad bus užtikrintas teisinės pagalbos bei vertėjų paslaugų teikimas iš valstybės biudžeto lėšų (iki šiol tai finansuoja Jungtinių Tautų Vyriausiojo pabėgėlių komisaro atstovybė Lietuvoje), taip pat nustatyta, kaip užtikrinti minimalias garantijas užsieniečiams, atliekant prieglobsčio procedūrą. Daug dėmesio bus skiriama pareigūnų, ypač teisėjų, mokymui. Dėl mokymų organizavimo kreiptasi į Europos Sąjungos šalių ekspertus, Jungtinių Tautų Vyriausiojo pabėgėlių komisaro atstovybę Lietuvoje, Tarptautinės migracijos organizacijos biurą Vilniuje.

Užsieniečių registro kūrimo Lietuvos Respublikoje darbai. Duomenys apie užsieniečius buvo kaupiami kartotekose ir lokaliuose duomenų bazėse, kurios nėra sujungtos į bendrą informacinę sistemą apie užsieniečius. Dėl šių priežasčių kyla sunkumų renkant, apdorojant ir panaudojant duomenis apie užsieniečius, todėl 2001 m. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija pasirašė sutartį su Norvegijos registrų plėtros biuru dėl bendradarbiavimo kuriant Lietuvos Respublikoje Užsieniečių registrą. Lietuvos Respublikos Vyriausybė įsteigė Užsieniečių registrą, o 2003 m. patvirtino jo nuostatus.

Bendradarbiavimas su Baltijos šalių Ministrų Tarybos Migracijos komitetu. Dalyvaujant šio komiteto veikloje, 2001 m. numatyta pradėti nagrinėti vizų politikos, užsieniečių teisinės padėties, įskaitant leidimų gyventi užsieniečiams išdavimo procedūros, kovos su nelegalia migracija, prieglobsčio procedūros tobulinimo galimybes Baltijos šalyse. Bendrų sprendimų suradimas bei jų įteisinimas šalių teisinėje bazėje leis šalinti kliūtis asmenims laisvai judėti tarp Baltijos šalių.

Asmens dokumentų rengimo programa. 2001m. Lietuvos Respublikos Vyriausybei buvo pateikti Lietuvos Respublikos asmens identifikavimo kortelės ir Lietuvos Respublikos paso

įstatymų projektai. Modernizavus dokumentų išdavimo sistemą, jie bus išduodami greičiau, pagerės dokumentų kokybė ir apsauga nuo klastojimo.

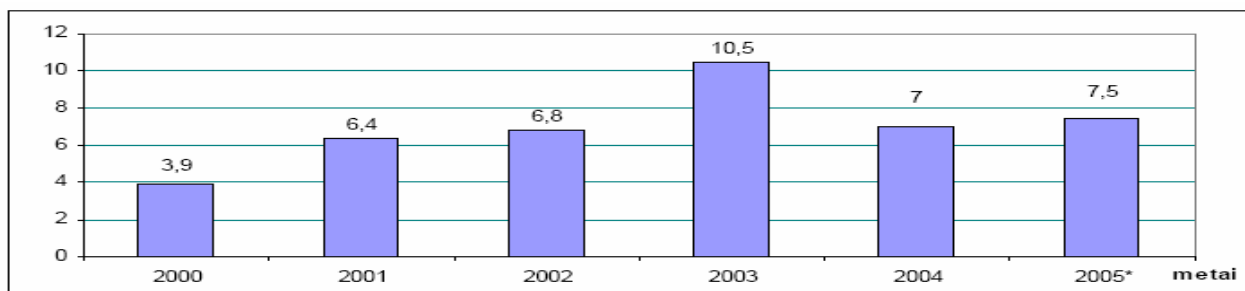
Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo įgyvendinimo programa.

Pilietybės įgijimo, netekimo procedūros tobulinimas. Pagrindiniai veiklos prioritetai pilietybės klausimais – Pilietybės įstatymo ir kitų teisės aktų pilietybės klausimais tobulinimas ir tarptautinių konvencijų šiais klausimais ratifikavimas⁷. Svarbus būtų ir dalyvavimas tarptautiniuose renginiuose pilietybės klausimais.

2.4. Ekonomika ir socialinės garantijos

Stabili makroekonominė aplinka yra pagrindinės Lietuvos ūkio tendencijos. Būdingas spartus BVP augimas, maža infliacija, privataus sektoriaus plėtra, didėjančios įmonės, siekiant pereiti į masto ekonomiką ir įgyti didesnį konkurencingumą. Kitos tendencijos – didėjanti paslaugų sektoriaus įtaka, apdirbamosios pramonės svarba, sąlyginis žemės ūkio sektoriaus įtakos mažėjimas (bent jau pagal BVP ar pridėtinės vertės dalis, nes žemės ūkyje vis dar dirba daugiausiai gyventojų). Struktūrinės reformos ir visos pramonės, ypač apdirbamosios, modernizavimas lėmė spartų darbo produktyvumo didėjimą. Pasikeitė įvairių eksporto rinkų svarba – nuo buvusių NVS valstybių į ES.

Tinkama valstybės socialinė politika yra pagrindinė ir efektyviausia draudimo bendrovė šiuolaikinėje visuomenėje, nes pagrindiniai emigracijos veiksniai yra ekonominiai. Nuo 2000 m. Lietuvos bendrasis vidaus produktas nuolat auga. Jo didėjimą 2000-2002 m. pirmiausia lėmė augantis eksportas, o 2003 m. sparčiai augo bendrosios investicijos ir vidaus vartojimas. Preliminariais duomenimis 2003m. BVP metinis augimas siekė beveik 10,5 proc., o 2005 metais, palyginti su 2004 metų palyginamosiomis kainomis, padidėjo 7,5 procento ir sudarė daugiau nei 71 mlrd. litų. O Lietuva pirmavo tarp ES šalių ir kandidačių⁸.

Šaltinis: LR vyriausybės 2005 metų veiklos ataskaita

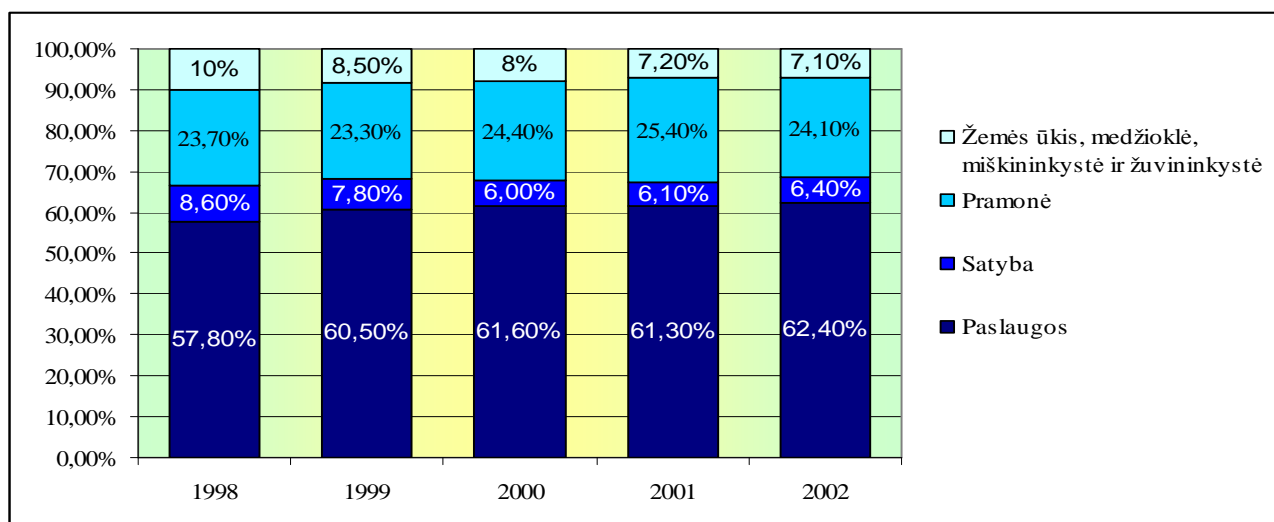
16 pav. Realus bendrojo vidaus produkto didėjimas (palyginti su ankstesniais metais), procentais.

⁷ Viena pagrindinių priemonių, padėsiančių spręsti probleminius pilietybės klausimus, būtų 1997 m. Europos Tarybos konvencijos dėl pilietybės ratifikavimas.

⁸ Žiūrėti į 7 priedą

Artimiausiais metais prognozuojama, kad BVP augimo tempai po truputį mažės, tačiau turėtų išlikti didžiausi ES.

Lietuvos Statistikos departamento duomenimis, 1998-2002 m. laikotarpiu paslaugos sudarė didžiausią dalį bendrosios pridėtinės vertės struktūroje. Tuo tarpu pramonės dalis siekė daugiau, nei 23 proc. ir buvo 5-10 proc. mažesnė negu kai kuriose Vidurio Europos industrinėse valstybėse (Čekija, Slovakija, Vengrija, Slovėnija). Tikimasi, jog netolimoje ateityje pramonės dalis BVP struktūroje turėtų šiek tiek didėti. Lietuvos bendrosios pridėtinės vertės struktūra veikusiomis kainomis pagal ekonominės veiklos rūšis grafiškai pavaizduota 15 paveiksle.

Šaltinis: e2-vet duomenys⁹

17 pav. Lietuvos bendrosios pridėtinės vertės struktūra veikusiomis kainomis pagal ekonominės veiklos rūšis 1998-2002 m.

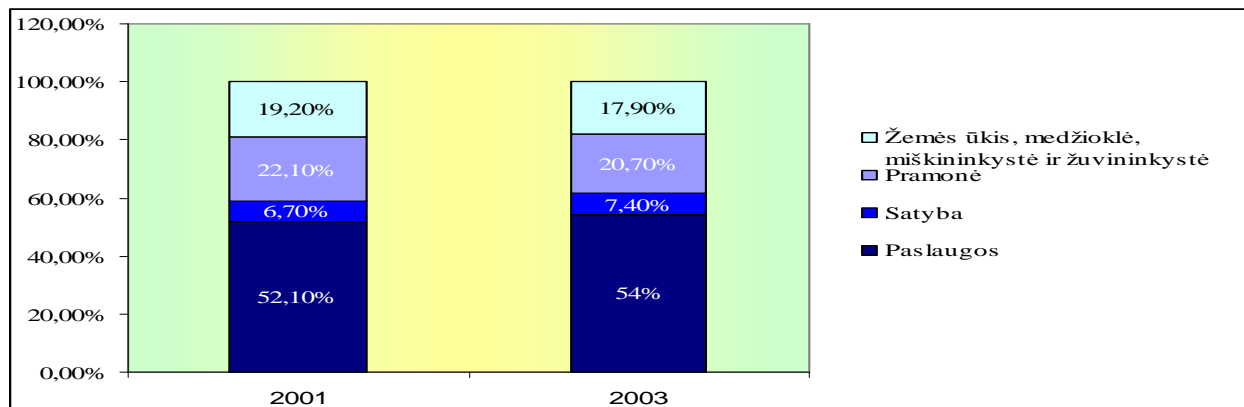
Oficialios statistikos duomenimis, daugiausiai investuojama į apdirbamąją pramonę bei transportą, sandėliavimą ir nuotolinius ryšius. 2001 m. jos atitinkamai sudarė 19,6 ir 18,9 proc. visų materialinių investicijų. Nuolat auga tiesioginės užsienio investicijos (TUI), kurios 2003 m. buvo beveik 24 proc. didesnės nei 2002 m.

Lietuvoje dominuoja žemųjų technologijų pramonė, kurioje sukuriama net 73 proc. visos produkcijos, o aukštųjų technologijų pramonė tesudaro 4,4 proc. Pagal darbo jėgos kvalifikaciją, mokslo ir žinių naudojimą bei aukštąsias technologijas šalyje vyrauja žemos kvalifikacijos darbo jėgos reikalaujanti pramonė (50,6 proc.), Šie rodikliai yra gerokai mažesni Europos Sąjungoje, JAV ar Japonijoje.

Ekonominis augimas paskutiniųjų metų darbo rinką veikė teigiamai: užimtumas didėjo, nedarbo lygis mažėjo. Daugumoje ekonominių veiklų buvo jaučiama išaugusi darbo jėgos paklausa – užimtųjų skaičius didėjo visuose gamybos ir nevalstybiniuose paslaugų teikimo sektoriuose,

⁹ Duomenys iš internetinio portalo: <http://www.e2-vet.org/typo/Lithuania.40+M549484c96a0.0.html>

išskyrus energetiką bei nekilnojamojo turto, nuomos ir kitos verslo veiklos sektorių. Užimtų gyventojų struktūra pagal pagrindines ekonomines veiklas grafiškai pavaizduota 1 pav. Per 1998-2003 m. laikotarpį šiek tiek padidėjo paslaugų ir statybos darbuotojų dalis, o likusių - sumažėjo.

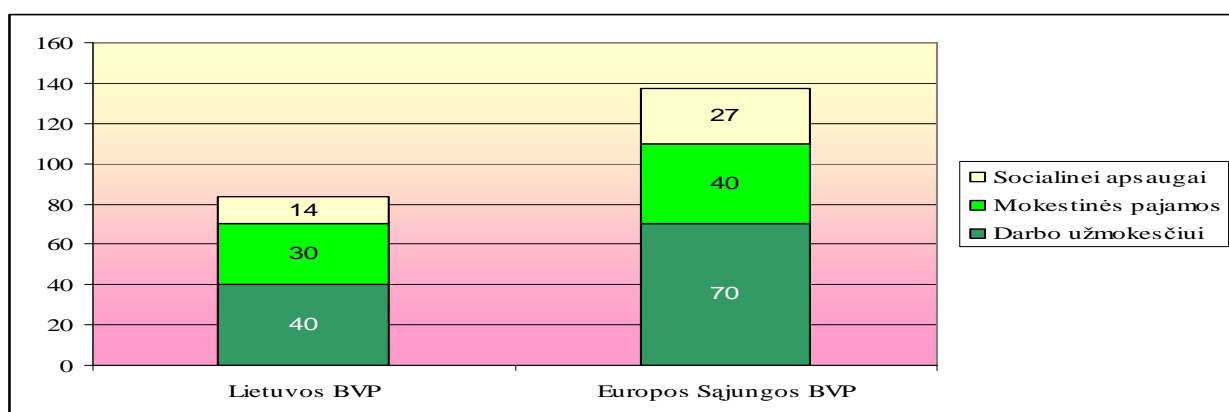

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

18 pav. Užimtų šalies gyventojų struktūra pagal pagrindines ekonomines veiklas 2003 m.

Pagal ekonominės veiklos rūšis užimtų gyventojų struktūroje jau kelis metus vyrauja apdirbamoji pramonė. Tas pats pasakytina apie žemės ūkį. 2002 m. jos sudarė atitinkamai 18,5 ir 17,8 proc. visų šalies darbuotojų. Analitikų nuomone, ateityje įmonės, siekdamos didinti gamybą bei teikti daugiau paslaugų, bus priverstos investuoti ne tik į įrangą, bet ir turės daugiau lėšų skirti darbuotojų kvalifikacijos tobulinimui (E2-vet).

Nors BVP sparčiai augo, švietimo, sveikatos apsaugos ir socialinių paslaugų finansavimas atsiliko nuo BVP augimo, o kartais netgi sumažėjo (žr. 6 priedą) Įvertinus Lietuvos ekonomiką pagal BVP, nagrinėjant socialinį reiškinį – migraciją- tikslinga įvertinti kokią procentinę dalį nuo BVP valstybė skiria darbo užmokesčiui, mokesstinėms pajamom, socialiniai apsaugai (žr.17 paveikslą).

Šaltinis: Statistikos departamentas

19 pav. BVP procentinė dalis ES ir Lietuvoje

Vienas iš veiksnių, įtakojančių grįžti emigrantus, makroekonominėje aplinkoje išskyla tokia sisteminė sektoriaus problema- socialinės garantijos, o šiuo metu Lietuvos vykdomos socialinės politikos rodikliai pateikti 10 lentelėje.

10 lentelė

Socialinės politikos rodikliai Lietuvoje

	MMA	Bedarbio pašalpa	Invalidumo pensija	Max soc. pašalpa	Vid. alga	BVP
1996	240	105-200	173	90	618	32
2000	430	135-250	280	122	971	46
2005	550	165-759 (362)	391	140	1290	67
2015	1000	600	700-800	250	2500	120

Šaltinis: LAZUTKA, R. Ar socialinis teisingumas Lietuvai per brangus? 15p.

Reikėtų paminėti, kad šie socialiniai rodikliai į metus paaugdavo po 8%, tai 2015m. šie rodikliai būtų tokie kaip parodyta 8 lentelėje. Kyla klausimas ar emigracijos nesumažintų tokie socialinės politikos rodikliai:

- Darbo užmokesčio dalis BVP- 70 proc.;
- Vidutinė alga- 3000 Lt;
- MMA- 1000 Lt;
- Mokesčių pajamų dalis BVP- 38 %;
- Neįgalumo pensija- 1200 Lt
- Bedarbio pašalpa- 600 Lt
- Max socialinė pašalpa- 300 Lt
- Pajamų mokesčių tarifai- 10-40%

3. MIGRACIJOS TYRIMAS IR JOS KAŠTŲ APSKAIČIAVIMAS

Dažniausiai tyrimai, susiję su migracija, yra skirti jos priežastims ar kitoms problemoms aiškinti t.y. tyrimai remiasi humanitariniais tikslais, bet į migracijos procesą galima pasižiūrėti ekonominiu aspektu- kokį nuostolį patiria valstybė ir visuomenė, kai išvyksta kvalifikuota darbo jėga. Kadangi žmogiškasis kapitalas yra pats mobiliusias, o investicijos į žmogiškąjį kapitalą vykdomos įvairiomis kryptimis: lėšas galima investuoti švietimui, profesiniam parengimui, sveikatos apsaugai, darbuotojų informuotumui ir mobilumo užtikrinimui ir t.t. Iškyla aktualus uždavinys- nustatyti investicijų ekonominį efektyvumą- akivaizdu, kad migracijos atveju ekonominis efektyvumas yra neigiamas, todėl šiame tyrime migracijos kaštai vertinami kaip prarastos investicijos į žmogiškąjį kapitalą.

Žmogiškojo kapitalo vidinė struktūra yra sudėtinga. Priimtinas jo skirstymas į pagrindinius septynis aktyvus (fondus): intelektualinis kapitalas, gamybinis mokymas, sveikatos, migracijos, ekonomiškai reikšmingos informacijos, ekonominės veiklos motyvacijos, verslininkystės. Mano darbui aktualus migracijos fondas¹⁰, kuris makro lygyje apima tarptautinio mobilumo mastus (emigracija, imigracija, „protų nutekėjimas“), visuminės darbo jėgos apyvartą. Teoriškai klasifikuojant investicijas į žmogiškąjį kapitalą migracija yra įtraukta į nacionalinę apskaitą. Visuomenė investuodama į švietimą, tikisi kad ateityje tos investicijos atsipirks.

Aukštojo mokslo atsiperkamumo nustatymo procedūrą, turint švietimo išlaidas ir naudą iš jų, diskontavimo būdu atliekamas išlaidų ir naudos palyginimas. Skirtumas tarp diskonto normos ir išlaidų dydžių įgalina paskaičiuoti išsilavinimo įsigijimo kainą pagal formulę:

$$(1) \quad NPV = \sum_{t=0}^n \frac{B_t}{(1+i)^t} - \sum_{t=0}^n \frac{C_t}{(1+i)^t} \quad 11$$

kur: NPV – išsilavinimo kaina;

B_t – pajamos dėl išsilavinimo laikotarpiu t ;

C_t – mokymo išlaidos laikotarpiu t ;

n – laiko periodų skaičius;

i – palūkanų norma.

Čia būtina pabrėžti, kad skaičiuojamos pajamos labai priklauso nuo diskonto normos. Nustatyti tinkamą diskonto normą nelengva. Ji yra derinama su vyraujančia palūkanų norma.

¹⁰ Išsami migracijos fondo sandara pateikta 8 priede

¹¹ Visos šios formulės iš knygos BAGDANA VIČIUS, Juozas. (2002) *Žmogiškasis kapitalas*. Vilnius: VPU leidykla. 111 p. ISBN 9955-516-11-9.

Pelno norma yra tokia norma, kuriai esant skaičiuojamos būsimos naudos dydis, lygus skaičiuojamam švietimo išlaidų dydžiui:

$$(2) \quad \sum_{t=0}^n \frac{B_t}{(1+r)^t} - \sum_{t=0}^n \frac{C_t}{(1+r)^t}$$

kur r - vidinė pelno norma.

Kuo aukštesnis r , tuo pelningesnės investicijos į švietimą.

Aukštojo mokslo pelno normą apytikriai galima paskaičiuoti tokiu būdu:

$$(3) \quad r = \frac{D_b - D_c}{C_0}$$

kur: D_b – žmogaus su aukštuoju išsilavinimu uždarbis per visą darbinį gyvenimą;

D_c - žmogaus su viduriniu išsilavinimu uždarbis per visą darbinį gyvenimą;

C_0 - išlaidų skirtumas tarp aukštojo ir vidurinio išsilavinimo įsigijimo.

Pelno normos rodiklis užima centrinę vietą žmogiškojo kapitalo teritorijoje. Jis įgalina palyginti investicijų atsipirkimą į žmogiškąjį ir fizinį kapitalą.

Norint įvertinti žmogiškąjį kapitalą šiuo metodu, reikia papildomu statistinių duomenų, todėl bus vykdomas tyrimas.

3.1. Migracijos tyrimo problema, objektas, subjektas ir uždaviniai

Tyrimo problema norėdama tinkamai valdyti migracijos (ypatingai darbo jėgos) procesą valstybė turi tiksliai įvertinti savo galimybes ir, formuodama darbo jėgos migracijos politiką, turi siekti ne humanitarinių tikslų, o ekonominių t.y. tinkamai valdyti žmogiškuosius išteklius- darbo jėgą. Suformulavau tokią savo tyrimo problemą: kokią ekonominę nuostolį patiria valstybė, kai emigruoja kvalifikuota darbo jėga, į kurią buvo investuota suteikiant išsilavinimą? Kadangi nėra statistinių duomenų yra vykdomas šis tyrimas

Tyrimo objektas – žmogiškasis kapitalas.

Tyrimo subjektas – Lietuvos emigrantai.

Tyrimo tikslas – įvertinti kokius nuostolius patiria valstybė, kai emigruoja kvalifikuota darbo jėga ir kokios priežastys labiausiai nulemia darbo migraciją.

Tyrimo uždaviniai ir tiriamieji klausimai:

a) Atskleisti migraciją lemiančius veiksnius.

Kas skatina emigruoti?

Kas trukdo grįžti?

b) Išanalizuoti emigracijos kvalifikacinę sudėtį.

Koks išsilavinimas?

Koks mokslinis laipsnis?

Kokią aukštąją mokyklą baigė?

Kokią įgijo specialybę?

c) Konstatuoti universitetinio mokslo trukmę ir kaštus.

Kiek laiko truko studijos?

Kokios išlaidos buvo skirtos mokslams?

d) Reziumuoti aukštojo mokslo ekonominę naudą.

Kokią naudą gauna įgijęs aukštąjį išsilavinimą?

Kaip pasikeičia atlyginimas įgijus aukštąjį išsilavinimą?

3.2. Tyrimo metodika ir pagrindimas, tyrimo apimtis bei instrumento parengimas

Tyrimo pobūdis (bendroji charakteristika). Siekiant iširti darbo jėgos migracijos proceso valdymą buvo taikoma mokslinės literatūros analizė, sociologinės tyrimo ataskaitos analizė ir anketinės apklausos metodai. Šis tyrimas yra taikomasis, nes sprendžia konkrečias, praktines problemas.

Tyrimo apribojimai. Bus taikoma netikimybinė atranka, nes kiekvienas populiacijos narys turės tikimybę patekti į tiriamųjų imtį, kadangi turės atitikti konkrečios atrankos kriterijus.

Tyrimo populiacija. Tyrimo imtis. Tyrimo populiacija nėra patogi, nes respondentai gyvena užsienyje. Populiaciją sudarys atsitiktinai parinkti darbingo amžiaus žmonės. Iš šios populiacijos bus atrinkta tiriamųjų imtis, į kurią galimybę patekti turės visi respondentai.

Tyrimo imties dydis apskaičiuojamas pagal formulę:

$$n = \frac{0.25 \cdot t^2 \cdot N}{N \cdot \Delta^2 + 0.25 \cdot t^2}$$

Čia: **n**- imties dydis; **t**- koeficientas, atitinkantis būtiną patikimumą; **N**- generalinė visuma; **Δ**- paklaida¹². Savo tyrimui generalinę visumą paskaičiavau remdamasi tokia logika, nes konkrečių statistinių duomenų nėra. Darbo emigrantai sudaro 50% visų migrantų. Oficialūs duomenys nepateikia kiek darbo emigrantų su aukštuoju išsilavinimu. Tuo tarpu Lietuvoje likusių ir turinčių aukštąjį išsilavinimą yra 17,3%, todėl darau prielaidą, kad toks pat procentas tarp išvykusių darbo emigrantų galėtų būti su aukštuoju, todėl generalinė visumą yra 1347, nes iš viso 2005 metais emigrantų buvo 15571, tikėtina, kad 7785 yra darbo migrantai, o 17% yra su aukštuoju. Priimant

¹² Osha.vdi.lt/PDF/research/Darbov.tyr.pdf

didžiausią atrankos paklaidą- 5%, bei esant patikimumo koeficientui 1- gauname 93 imtį. Taigi mažiausiai tyrime turi dalyvauti 93 respondentai, kurie turi atitikti šiuos atrankos kriterijus: bus su aukščiau išsimokslinimu ir iš Lietuvos išvykę LR piliečiai.

Tyrimo metodo charakteristika. Respondentų apklausai buvo panaudota anketinė apklausa (žr. 9 priedą). Kaip ir kiekvienas tyrimo metodas, anketavimas turi privalumų ir trūkumų. Šis metodas yra patogus tuo, kad respondentui, esančiam užsienyje, galima pateikti klausimus internetu.

Tyrimo eiga. Buvo parengta ir išplatinta 120 anketų. Respondentai buvo apklausiami internetiniame portale¹³, taip pat buvo bendradarbiauta su LDB EURES skyriumi. Duomenys buvo renkami apie 3 mėnesius. Surinkta 100 tinkamų anketų, o tai yra daugiau nei reikia pagal imtį. Tyrimo metu kilo sunkumų, nes respondentai nenori pildyti anketų dėl to, kad

Tyrimo etikos principų užtikrinimas. Tyrimo metu visiems respondentams buvo garantuotas anonimiškumas. Apklaustiesiems buvo užtikrinta teisė gauti tikslią informaciją apie tyrimo tikslą, duomenų panaudojimą ir pan.

Struktūrizuoti anketos klausimai bei jų reikšmė tyrimui pavaizduoti 11 lentelėje.

11 lentelė

Tyrimo instrumentarijaus pagrindimas

<i>Klausimų grupė</i>	<i>Gauta informacija</i>	<i>Su koku klausimu</i>
Migracinė	Svarbiausi veiksniai įtakojantys migraciją ir grįžti trukdančios priežastys	1,2
Socialinė	Igytas išsilavinimas, socialinis statusas	3,4,5,6,7,
Ekonominė	Išlaidos patirtos siekiant išsilavinimo;	8, 9, 10,11,12,13

Šaltinis: sukurta autorės

Gautų duomenų apdorojimas. Tiek apklausos, tiek stebėjimo duomenų apdorojimui buvo pasirinktas Microsoft EXEL programinis paketas. Anketų atsakymai buvo koduojami skaičiais bei raidėmis (palengvinti duomenų suvedimą). Gautų duomenų sąryšio nustatymui naudotas STATISTIC programinis paketas. Darbe gautos priklausomybės bei kitos duomenų kitimo tendencijos pavaizduotos diagramose.

Išanalizavus tyrimo rezultatus formuojamas migracijos valdymo modelis, tinkantis Lietuvai, bei pateikiami pasiūlymai ilgalaikiai ir trumpalaikiai perspektyvai.

3.3. Migracijos kaštų tyrimo ir rezultatai

Darbo jėgos migracijos proceso valdyme pirmiausiai reikėtų išskirti pagrindines charakteristikas, kurios apibūdina pačią darbo jėgą. Pagrindinės respondentų charakteristikos yra

¹³Internetinio portalo kartu su anketa adresas: <http://www.apklausa.lt/answerform.php?form=7006>

lytis, išsilavinimas bei jo lygis, mokslo sritis, specialybė. Tyrimo metu gauti rezultatai pateikti 12 lentelėje¹⁴.

12 lentelė

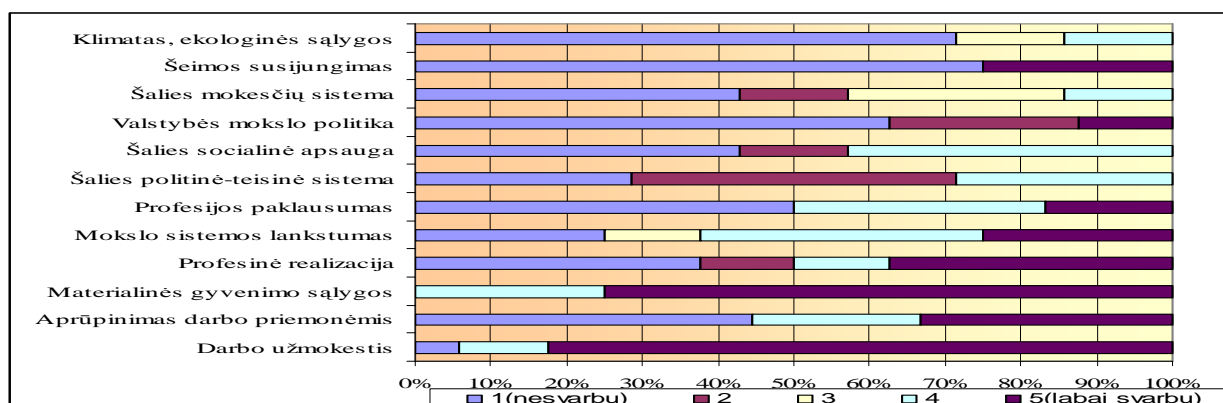
Respondentų charakteristika

Požymiai	Skaičius	Dalis (proc.) bendrame skaičiuje
1. Lytis	Vyras	55
	Moteris	45
2. Išsilavinimas	Nebaigtas aukštasis	13
	Aukštasis	87
3. Išsilavinimo lygis	Bakalauras	53
	Diplomuotas specialistas	10
	Magistras	24
4. Specialybė	Vadybininkas	20
	Ekonomistas	10
	Medikas	10
	Teisininkas	5
	Inžinierius	15
	Architektas	5
	Informatikas	30
	Kita	5

Šaltinis: sukurta autorės

Tyrimo daugiausia buvo respondentų, baigusiu aukštąjį išsilavinimą- 87%, nes daugiausiai nuostolių patiriama būtent dėl šios darbo jėgos migracijos. Kiti respondentai, kurie dar nebaigė studijų, sudaro 13%. Pagal išsilavinimo lygį daugiausiai bakalauro laipsnį, turinčių respondentų- 53, o magistro laipsnį turi apytiksliai ketvirtadalis respondentų, o diplomuotų specialistų- mažiausiai.

Yra daug atlikta empirinių tyrimų, apie su migracijos veiksnių įtaką. Visų tyrimų išdavoje galima daryti išvadą, kad pagrindinė migracijos priežastys (ypatingai darbo) yra ekonominės.

Šaltinis: sukurta autorės

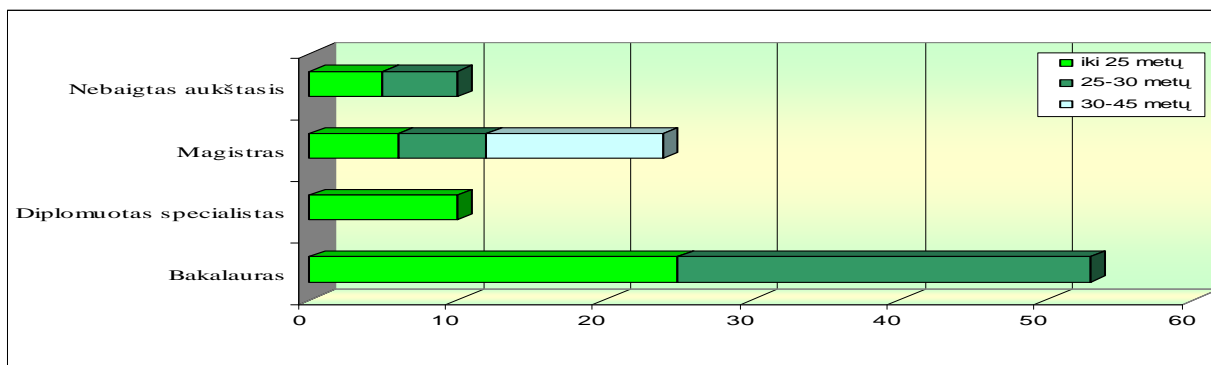
20 pav. Emigracijos priežastys

Mano tyrimo tai patvirtina (žr.20 paveikslą), kad didžioji dalis respondentų išvyko dėl ekonominių priežasčių- svarbiausias darbo užmokestis, o antroje vietoje materialinės sąlygos. Pati šiuo atveju nesvarbiausia- šeimos susijungimas. Kas trukdo grįžti (žr.10 priedą). Daugiausiai respondentų neįvardijo priežasčių.

¹⁴ Visi anketos atsakymai pateikti 10 priede

Atsižvelgiant į tyrimo tikslą, kuriuo siekiama įvertinti migracijos kaštus pagal 1 formulę, išskiriamos trys respondentų grupės- bakalauras, diplomuotas specialistas, magistras, nebaigtas aukštasis. Ir pagal šias grupes bus vertinami kintamieji reikalingi formulei.

Pirmiausiai įvertinamas mobilumas pagal amžiaus grupę. Siekiama išsiaiškinti, kuri amžiaus grupė yra pati mobiliusia. Respondentai pasiskirstė taip (žr. 21 paveikslą).

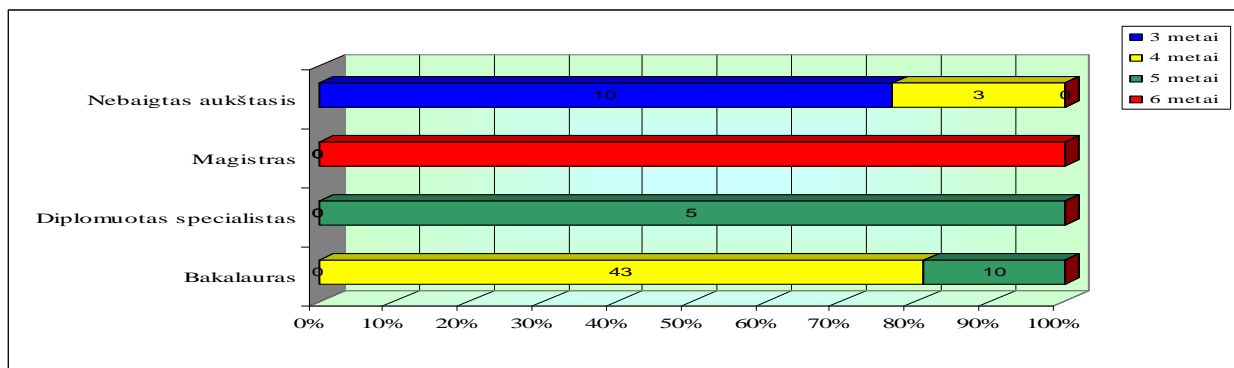

Šaltinis: sukurta autorės

21 pav. Emigrantų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, pasiskirstymas pagal amžių

Tyrimo rezultatai rodo, kad mažiau nei pusė emigrantų, turinčių bakalauro laipsnį, yra iki 25 metų, likusi dalis nuo 25-30 metų. Tuo tarpu diplomuotų specialistų amžius iki 25 metų. Magistrantų pusė yra nuo 30-45 metų, po lygiai pasiskirsto iki 25 metų ir nuo 25-30 metų.

Lietuvoje gyventojų su aukštuoju išsilavinimu dalis siekia 17,3 % (ISCED97): aukštasis universitetinis išsilavinimas (4 metų ir ilgesnis, po vidurinės mokyklos) – 12,9 %; aukštasis neuniversitetinis išsilavinimas (3 metų, po vidurinės mokyklos) – 4,4 %. Studentų, kurie mokosi įvairių tipų aukštojo mokslo įstaigose (neskaitant doktorantų ir menų magistrantų), 1996–2002 m. pagausėjo nuo 58 tūkst. iki beveik 142 tūkst.; 2002–2003 m. universitetuose mokėsi 116000 studentų (neskaitant doktorantų ir menų magistrantų), per 26000 studentų mokosi kolegijose pagal aukštojo neuniversitetinio mokslo programas.

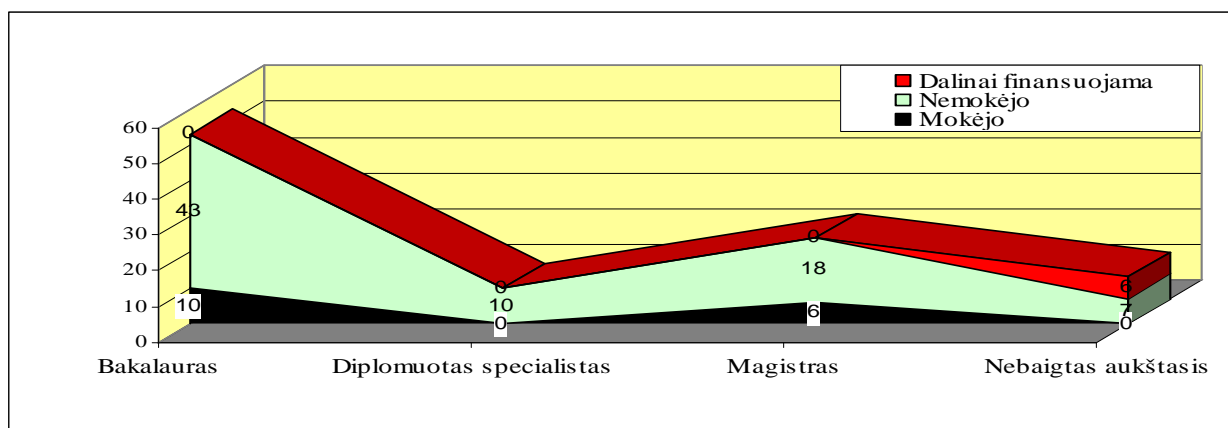
Šaltinis: sukurta autorės

22 pav. Studijų trukmė

Tyrimo metu paaiškėjo, kad 80% bakalauro laipsnį respondentai įgijo per 4 metus, o 20% studijos truko 5 metus. Tuo tarpu visi diplomuoti specialistai išsilavinimą įgijo 5 metų laikotarpyje,

o magistro laipsnį (taip pat visi respondentai) įgijo per 6 metus. Nebaigę aukštojo respondentai linkę išvykti išsimokę 3 metus.

Aukštajam mokslui finansuoti skiriama BVP dalis yra gerokai mažesnė nei BVP dalis, skiriama finansuoti pradinį bei vidurinį ugdymą kartu paėmus. Tačiau vieno studento aukštojo mokslo studijų išlaidos yra kur kas didesnės nei pradinės mokyklos moksleivio ugdymo išlaidos. Visuomenės išlaidos aukštajam mokslui gali neatsipirkti. Šiuo metu Lietuva rengia tiek specialistų, kiek leidžia jos biudžetas, kuris kito taip: 1998 m aukštajam mokslui skiriami valstybės biudžeto asignavimai pagal BVP dalį – 0,9% (404,7 mln. Lt), iki 2000 metų kasmet sudarė ne mažiau kaip 0,8% BVP, 2000 metais universitetiniam sektoriui biudžeto lėšos sumažintos iki 0,7% BVP (355,9 mln. Lt), nuo 2002 metų iki 2005 metų pasiekė 1,0% BVP (458,8 mln. Lt). (.Bendras Programavimo dokumentas, 2004). Nors Lietuva aukštajam mokslui skiria didesnę BVP dalį (1,3% BVP) nei ES vidurkis (1,2% BVP) Studento aukštojo mokslo studijų išlaidos dvigubai viršija pradinės mokyklos moksleivio ugdymo išlaidas, apytiksliai vienas studentas per metus valstybei kainuoja apie 5000 Lt Šias išlaidas sudaro, be kita ko, švietimo įstaigos personalo atlyginimai, kurie aukštosiose mokyklose paprastai esti aukštesni nei pradinėse bei vidurinėse mokyklose. Be to, į šias išlaidas įeina ir studentų stipendijos bei paskolos studijų išlaidoms padengti.

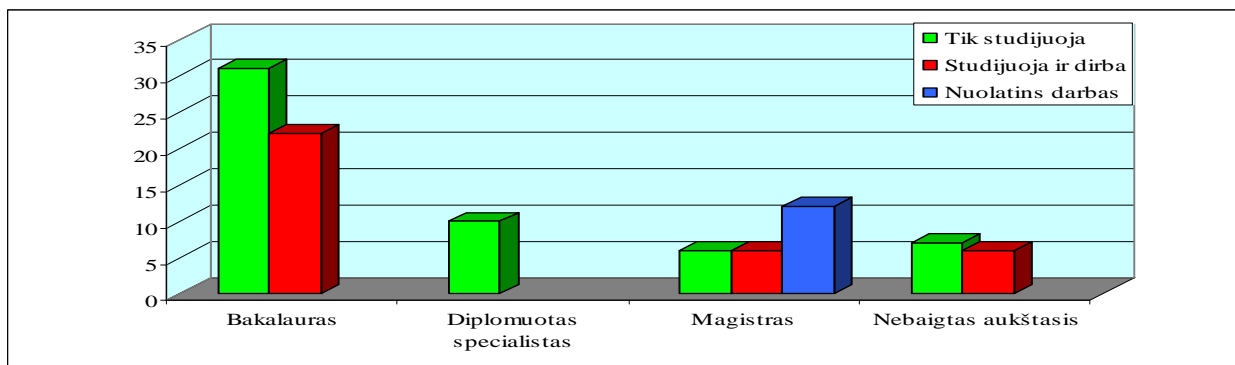
Šaltinis: sukurta autorės

23 pav. Įmokos už mokslą

Akivaizdu, kad didžioji dalis respondentų gavo valstybės finansuojamą išsilavinimą, labai nedidelė dalis mokėjo už mokslą- 6 magistrai ir 10 bakalaurai. Respondentai, kurie nebaigė aukštojo, pusė studijavo dalinai finansuojamose vietose, kita pusė mokėjo už mokslą.

2005 metais toliau didėjo užimtumas, mažėjo nedarbas. Vidutinis metinis užimtumo lygis, gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis, 2004 metais sudarė 61,1 procento, o 2005 metais jis siekė 62,6 procento ir buvo aukščiausias pastaraisiais metais. Užimtųjų skaičius per tą patį laikotarpį padidėjo 37,6 tūkst. žmonių, o nedarbo lygis sumažėjo nuo 11,4 procento iki 8,3 procento ir buvo mažesnis negu vidutinis nedarbo lygis Europos Sąjungoje (ten – 8,7 procento). Kaip ir kitose šalyse,

jaunimo nedarbo lygis aukštesnis už bendrąjį. Remiantis gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis, 2005m. jauni bedarbiai sudaro 2,1 proc. nuo 16-24 metų amžiaus šalies gyventojų. Prieš metus jaunimo nedarbas buvo 3,7 proc. Mano tiriamųjų respondentų pasiskirstymas pagal užimtumą pavaizduotas 24 paveiksle.

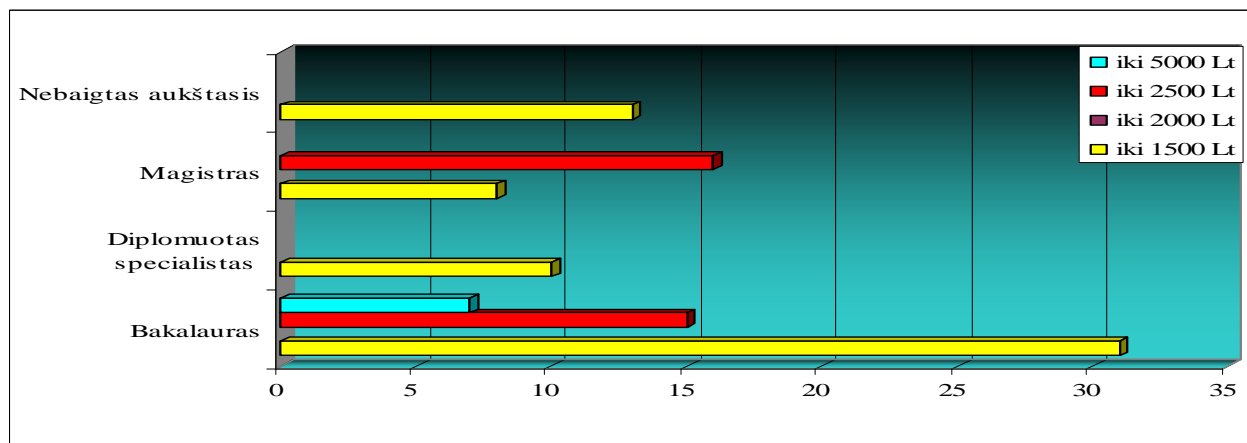

Šaltinis: sukurta autorės

24 pav. Užimtumas studijų metu

Galima daryti išvadą, kad didžioji dalis emigrantų, siekusių bakalauro laipsnio, studijų metu nedirbo, iš visų tik 15% studijavo ir dirbo. Pusė emigravusių magistrantų turėjo nuolatinį darbą, o likusi dalis: tik studijavo (6 respondentai) bei studijavo ir dirbo (6 respondentai).

Visuomenės požiūriu išlaidos ir rezultatai, susiję su investicijomis į švietimą. Norint įgyti aukštąjį išsilavinimą reikia individualių investicijų, kurios pagal išsilavinimo lygį pateiktos 25 paveiksle.

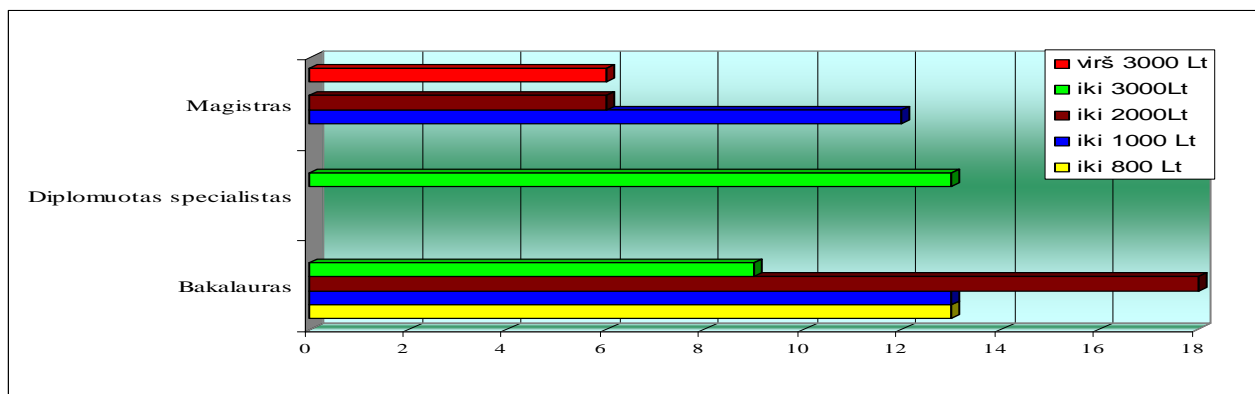
Šaltinis: sukurta autorės

25 pav. Emigrantų išlaidos mokslui

Iš paveikslėlio matyti, kad respondentai, turintys bakalauro laipsnį, daugiausiai investavo iki 1500 Lt, tuo tarpu didžioji dalis turinčių magistro laipsnį nurodė, kad jų išlaidos yra iki 2500 Lt. Diplomuoti specialistai teigia investavę iki 1500 Lt. Akivaizdu, kad siekiant aukštesnio mokslinio laipsnio didėja ir išlaidos.

Bendras ir specialus darbuotojo parengimas kelia darbo našumą ir prisideda prie jo pajamų augimo. Aukštesnis išsilavinimas atitinkamai duoda didesnę naudą. Pastebimas dėsningumas:

darbuotojo pajamos auga priklausomai nuo jo išsilavinimo augimo ir amžiaus. Tyrimo metu emigrantų pajamos po aukštojo mokslo baigimo buvo tokios kaip parodyta 26 paveiksle.

Šaltinis: sukurta autorės

26 pav. Pajamos po aukštojo mokslo baigimo

Apibendrinant reikia paminėti, kad įgijus bakalauro laipsnį respondentų atlygimai gali būti nuo 800- iki 3000 Lt. Daugiausiai emigrantų, turinčių bakalauro laipsnį, uždirbo iki 2000 Lt, vienodas skaičius respondentų pajamas nurodo iki 800 Lt ir iki 1000 Lt. Įgijusių magistro laipsnį pajamos yra nuo 1000- virš 3000 Lt. Daugiausiai magistrantų uždirba iki 1000 Lt. Diplomuoti specialistai nurodo pajamas iki 3000Lt.

Turint švietimo išlaidų ir naudos iš jo nustatymo procedūrą, atliekamas išlaidų ir naudos palyginimas diskontavimo būdu. Skirtumas tarp diskonto normos ir išlaidų dydžių įgalina paskaičiuoti išsilavinimo įsigijimo kainą (1 formulė). Pirmiausiai formulei reikalingi kintamieji pateikiami 13 lentelėje.

13 lentelė

Išsilavinimo kainos kintamieji

	<i>BAKALAURAS</i>	<i>DIPLOMUOTAS SPECIALISTAS</i>	<i>MAGISTRAS</i>
<i>Bt</i> – pajamos dėl išsilavinimo laikotarpiu <i>t</i> ;	Iki 800 Lt		Iki 1000 Lt
<i>Ct</i> – mokymo išlaidos laikotarpiu <i>t</i> ;	Iki 1000 Lt		Iki 2000 Lt
	Iki 2000 Lt	Iki 3000 Lt	Virš 3000 Lt
	Iki 1500 Lt	Iki 1500 Lt	Iki 1500
<i>n</i> – laiko periodų skaičius	Iki 2500 Lt		Iki 2500 Lt
	Iki 5000 Lt		
<i>i</i> – palūkanų norma ¹⁵	4 metai	5 metai	6 metai
	5,64	5,64	5,64

Šaltinis: sukurta autorės

Naudodamasi, STATISTIC programiniu paketu ir paprastąja tiesine regresija, kurioje priklausomas kintamasis būna tas, kurio elgesį norime išsiaiškinti, o nepriklausomas, kuriuo

¹⁵ Duomenys iš Smulkaus ir vidutinio verslo internetinio portalo: www.svv.lt/index.php/lt/2976/

bandome aiškinti priklausomojo pokyčius. Ištirsiu statistinę priklausomybę tarp gautų pajamų ir patirtų išlaidų mokslams. Nepriklausomas kintamasis pajamos, o priklausomas išlaidos mokslui.

- Bakalaurų gauta koreliacijos lygtį yra: $y = 930,7692 + 0,0513 \cdot x$
 - Jeigu pajamos 9600Lt, tai išlaidos mokslui- 1423,25Lt;
 - Jeigu pajamos 12000Lt, tai išlaidos mokslui- 1546,37Lt;
 - Jeigu pajamos 24000Lt, tai išlaidos mokslui- 2161,97Lt;
- Diplomuoti specialistai:
 - Jeigu pajamos 36000Lt, tai išlaidos- 1500Lt.
- Magistrų gauta koreliacijos lygtį yra: $y = 1300,8398 + 0,037 \cdot x$
 - Jeigu pajamos 12000Lt, tai išlaidos mokslui- 1744,84Lt;
 - Jeigu pajamos 24000Lt, tai išlaidos mokslui- 2188,84Lt;
 - Jeigu pajamos 36000Lt, tai išlaidos mokslui- 2632,84Lt;

Apskaičiavus išlaidas ir pajamas dabar galima įvertinti išsilavinimo kainą šiose trijose grupėse:

14 lentelė

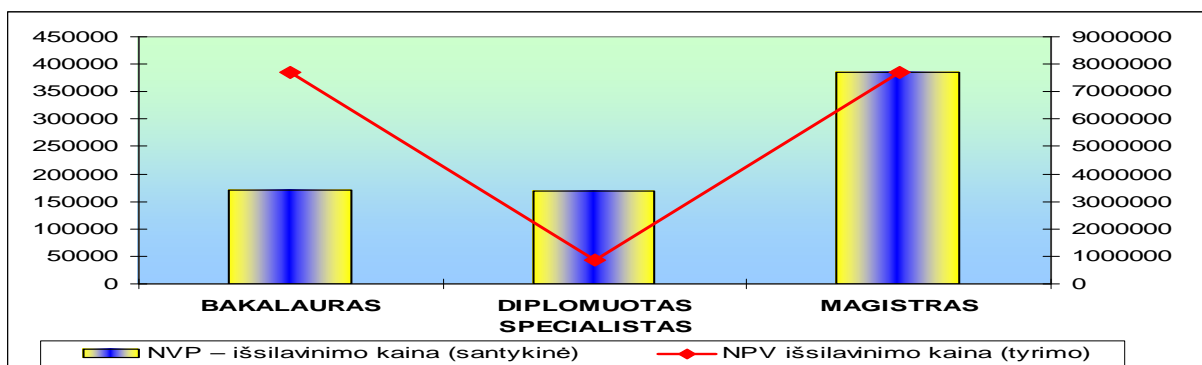
Išsilavinimo kainos apskaičiavimas

	<i>Bt – pajamos dėl išsilavinimo laikotarpiu t;</i>	<i>Ct – mokymo išlaidos laikotarpiu t;</i>	<i>n – laiko periodų skaičius</i>	<i>i – palūkanų norma</i>	<i>NVP – išsilavinimo kaina</i>
BAKALAURAS	9600Lt	1423,25Lt	4 metai	5,64	43478,3 Lt
	12000Lt	1546,37Lt	4 metai	5,64	41231,6 Lt
	24000Lt	2161,97Lt	4 metai	5,64	86134,4 Lt
Suma:					170844,3 Lt
Santykinė kaina:					3796,54 Lt
DIPLOMUOTAS SPECIALISTAS	36000Lt	1500Lt	5 metus	5,64	169619,1
Suma:					169619,1 Lt
Santykinė kaina:					16961,91 Lt
MAGISTRAS	12000Lt	1744,84Lt	6 metus	5,64	60334,5 Lt
	24000Lt	2188,84Lt	6 metus	5,64	128322,2 Lt
	36000Lt	2632,84Lt	6 metus	5,64	196309,4 Lt
Suma:					384966,1 Lt
Santykinė kaina:					25664,4 Lt

Šaltinis: sukurta autorės

Apibendrinant galima sakyti, kad aukščiausia santykinė išsilavinimo kaina yra magistrų (25664,4 Lt), nes reikia daugiau investuoti lėšų bei mokslai trunka ilgiau, bet gautos aukštesnės pajamos. Bakalaurų ir diplomuotų specialistų išsilavinimo kainą atitinkamai mažesnė (žr.27

paveikslą). Matosi tendencija, kad išlaidos, skirtos išsilavinimui, atsiperka. Kuo daugiau investuoja, tikėtina, kad atgausi daugiau.

Šaltinis: sukurta autorės

27 pav. Išsilavinimo kainų palyginimas

Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad apklausoje dalyvavusių respondentų išsilavinimo kaina tiek bakalaurų, tiek magistrų yra panaši, nors santykinės kainos skirtingos. Taip yra todėl, kad bakalaurų santykinai ruošama daugiau nei magistrų, todėl jų kiekybinė persvara išlygina santykinai aukštesnę magistrų išsilavinimo kainą. Galima daryti išvadą, kad migracijos kaštai, grindžiami investicijomis į žmogiškąjį kapitalą, yra vienodai aukšti tiek išvykstant piliečiams baigusiems pirmos pakopos studijas, tiek antros pakopos studijas.

3.4. Galimybės ir veiksmų rekomendacijos

Nagrinėjant migracijos procesą investicijų į žmogiškąjį kapitalą aspektu, svarbūs du dalykai: pirma, kad investavimas į žmogiškąjį kapitalą naudingas tol, kol pelno norma iš šių investicijų prilygsta geriausios alternatyvos pelno normai t.y ekonominis subjektas (darbuotojas, šeima, firma ar valstybė) turėtų investuoti tol, kol ribinė nauda prilygsta ribinėms sąnaudoms (Bagdanavičius, 2002). Antra, darbo rinkos specifiškumas aktualus darbo jėgos migracijos kontekste, nes nėra pasirinkimo laisvės kaip paslaugų ar prekių rinkoje- investicijos padarytos prieš specialistui, įgyjant žinias ir įgūdžius, o jo netekimas yra papildomi kaštai.

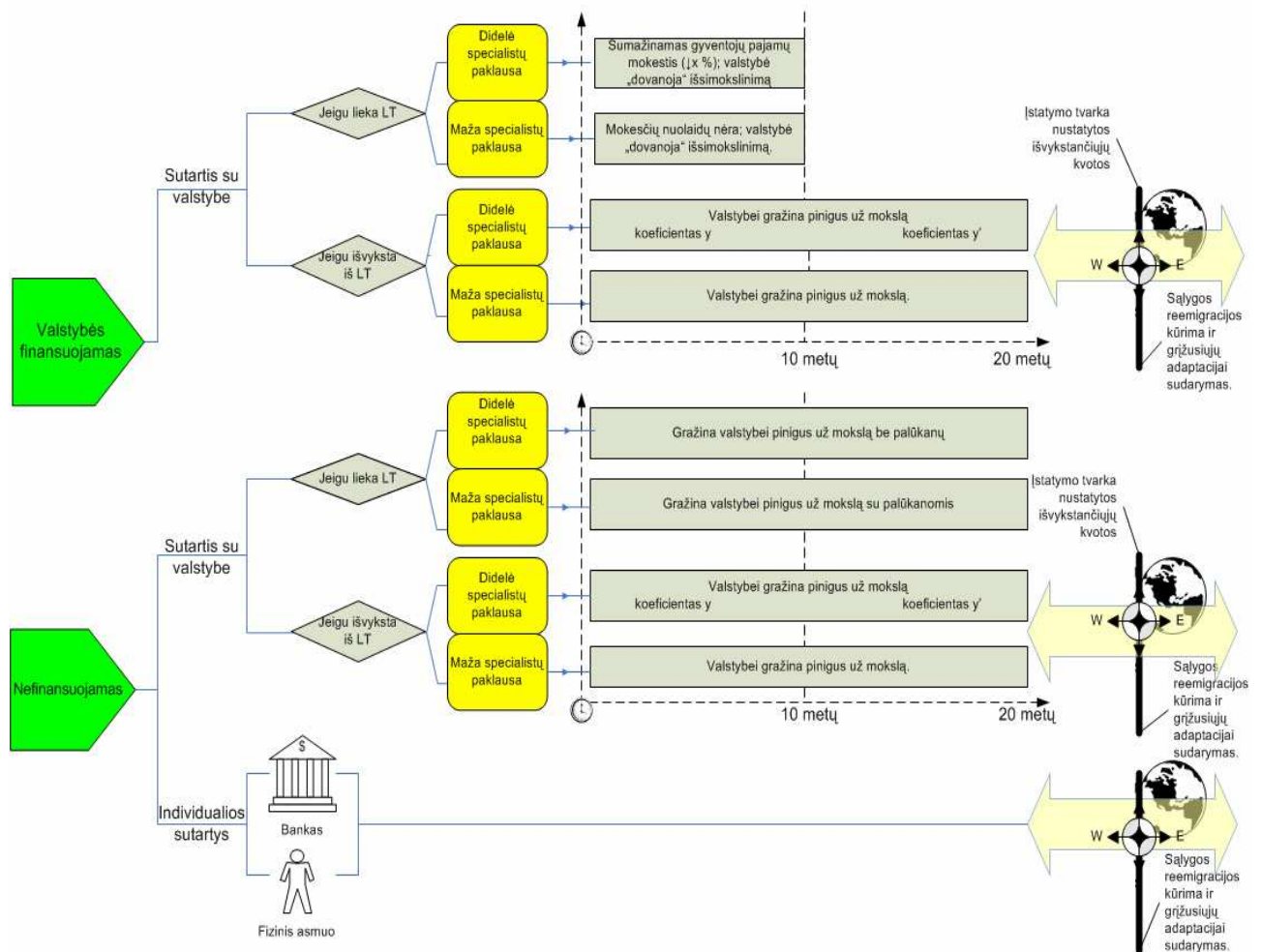
Ilgajame laikotarpyje valstybės politika turėtų būti nukreipta į žmoniškųjų išteklių kokybės gerinimą, palankios aplinkos verslui sudarymą bei makroekonominio stabilumo užtikrinimą. Būtent nuo ekonominės gerovės priklauso migracijos (ypatingai darbo migrantų) mastai, nes pagrindiniai stūmimo ir traukos veiksniai yra ekonominiai. Kadangi migracijos proceso valdymas efektyvus ilguoju laiku, tai darbo migracijos problemą galima spręsti lygiagrečiai žmogiškųjų išteklių kokybės didinimui. Teorinis šios problemos sprendimo būdas galėtų būti toks kaip pavaizduota 27 paveiksle.

Pirmiausiai, kad šis modelis veiktų reikalingos tokios sąlygos:

- Valstybės finansuojamos vietos aukštesiose mokyklose- ne pagal valstybės biudžeto galimybes, bet pagal darbo rinkos poreikius;

- Turi būti panaikintos 4MGL įmokos už mokslą, o paliktos tik visos kainos;
- Stojant į Universitetą pasirašomos sutartys su valstybe;
- Reikalinga kompiuterizuota monitoringo sistema.

Pirmiausiai valstybei derėtų tiksliau nustatyti valstybės finansuojamų vietų skaičių, o tai turėtų tiesiogiai priklausyti nuo darbo rinkos poreikių ir nuo ilgalaikės valstybės strategijos. Kadangi negalima labai tiksliai suprognozuoti kiek reikės ir kiek bus parengta specialistų, todėl valstybė gali subsidijuoti nefinansuojamą mokslą. Asmenys, nusprendę siekti nemokamo aukštojo išsilavinimo, turi pasirašyti su valstybe sutartį, kurioje išdėstytos išsilavinimo sąlygos t.y. mokamas aukštasis išsilavinimas įgyjamas arba su valstybės pagalba (pasirašoma sutartis panaši kaip ir siekiant nemokamo išsilavinimo), arba individualiai.

Šaltinis: sukurta autorės

28 pav. Kvalifikuotos darbo jėgos migracijos valdymo modelis

Mechanizme išskiriami galimi keliai: jeigu lieka ir jeigu išvyksta, bei yra specialistų poreikis ir nėra specialistų poreikio darbo rinkoje. Vieni atvejai yra naudingas ir valstybei, ir darbuotojui, kiti (migracijos atveju) naudingi valstybei, tačiau darbuotojui ne. Paprastai sprendimą migruoti darbuotojas priimama remdamasis ekonomine nauda.

Modelio nauda ir kaštai valstybei bei darbuotojams

MODULIAI	KAŠTAI VALSTYBEI/NAUDA ARBA KAŠTAI DARBUOTOJUI	NAUDA
<p>1. Valstybės finansuojamas</p> <p>Sutartis su valstybe</p> <p>Jeigu lieka LT</p> <p>Didelė specialistų paklausa</p> <p>Maža specialistų paklausa</p>	<p>Valstybės pasilikti skatinimo priemonės-darbas pagal specialybę, mokesčių lengvatos, suteikiamas konstitucijoje numatytas nemokamas aukštasis išsilavinimas. Šiomis priemonėmis valstybė didina psichologinį prisirišimą, nes lengvatos taikomos 10 metų.</p>	<p>Valstybei reikalingi specialistai, todėl jų sukuriama nauda bus didesnė už investicijas (tyrimais įrodyta, kad aukštojo mokslo pelno norma 11%).</p>
<p>2. Valstybės finansuojamas</p> <p>Sutartis su valstybe</p> <p>Jeigu išvyksta iš LT</p> <p>Didelė specialistų paklausa</p> <p>Maža specialistų paklausa</p>	<p>Valstybė suteikia nemokamą aukštąjį išsilavinimą.</p>	<p>Valstybei ekonominis efektyvumas, nes kvalifikuotas specialistas sukuria aukštą pridėtinę vertę.</p>
<p>3. Nefinansuojamas</p> <p>Sutartis su valstybe</p> <p>Jeigu lieka LT</p> <p>Didelė specialistų paklausa</p> <p>Maža specialistų paklausa</p>	<p>Valstybei trūksta specialistų, išvežamos įgytos žinios. /Išvykęs netenka suteiktų lengvatų ir reikia gražinti įmoką už mokslą.</p>	<p>Valstybei reikalingi specialistai, todėl išvykstantieji turi gražinti investicijas, ir tuo pačiu kompensuoti „prarastąją“ naudą. Tai įvertina koeficientas, kuris skirtingas, išvykstant iš karto po baigimo ir jau įgijus stažą.</p>
<p>3. Nefinansuojamas</p> <p>Sutartis su valstybe</p> <p>Jeigu lieka LT</p> <p>Didelė specialistų paklausa</p> <p>Maža specialistų paklausa</p>	<p>Išvežamos įgytos žinios/ Išvykęs turi gražinti įmoką už mokslą.</p>	<p>Valstybei gražina tik investicijas.</p>
<p>3. Nefinansuojamas</p> <p>Sutartis su valstybe</p> <p>Jeigu lieka LT</p> <p>Didelė specialistų paklausa</p> <p>Maža specialistų paklausa</p>	<p>Valstybės priemonė, mažinanti migracijos paskatą, - suteikia paskolą aukštojo išsilavinimo įgijimui, o paėmus paskolą ją reikia gražinti. Valstybei kaštai didesni, nes skatindama likti atgauna mažesnę įmoką.</p>	<p>Gražina įmoką.</p>
<p>3. Nefinansuojamas</p> <p>Sutartis su valstybe</p> <p>Jeigu išvyksta iš LT</p> <p>Didelė specialistų paklausa</p> <p>Maža specialistų paklausa</p>	<p>Tie patys valstybės kaštai/ Paskata likti išlieka, bet mažesnė.</p>	<p>Gražinama įmoka didesnė, nes gražina su palūkanom.</p>
<p>4. Nefinansuojamas</p> <p>Sutartis su valstybe</p> <p>Jeigu išvyksta iš LT</p> <p>Didelė specialistų paklausa</p> <p>Maža specialistų paklausa</p>	<p>Gali trūkti specialistų/ Gražinti visą kainą už studijas.</p>	<p>Valstybei gražina investicijas, ir tuo pačiu kompensuoja pagal nustatytą koeficientą, kuris skirtingas, išvykstant iš karto po baigimo ir jau įgijus stažą</p>
<p>4. Nefinansuojamas</p> <p>Sutartis su valstybe</p> <p>Jeigu išvyksta iš LT</p> <p>Didelė specialistų paklausa</p> <p>Maža specialistų paklausa</p>	<p>Išvežamos įgytos žinios/ Išvykęs turi gražinti įmoką už mokslą.</p>	<p>Gražina įmokas už mokslą.</p>
<p>5. Individualios sutartys</p> <p>Bankas</p> <p>Fizinis asmuo</p>		

Šaltinis: sukurta autorės

Daroma prielaida, jei darbuotojas išvyksta, vadinasi, jam tai naudinga, o valstybė tiesiog susigražina tai ką investavo, kai kuriais atvejais įvertindama ir patirtus ekonominius nuostolius. Kiekvieno atvejo nauda ir kaštai pateikti 15 lentelėje.

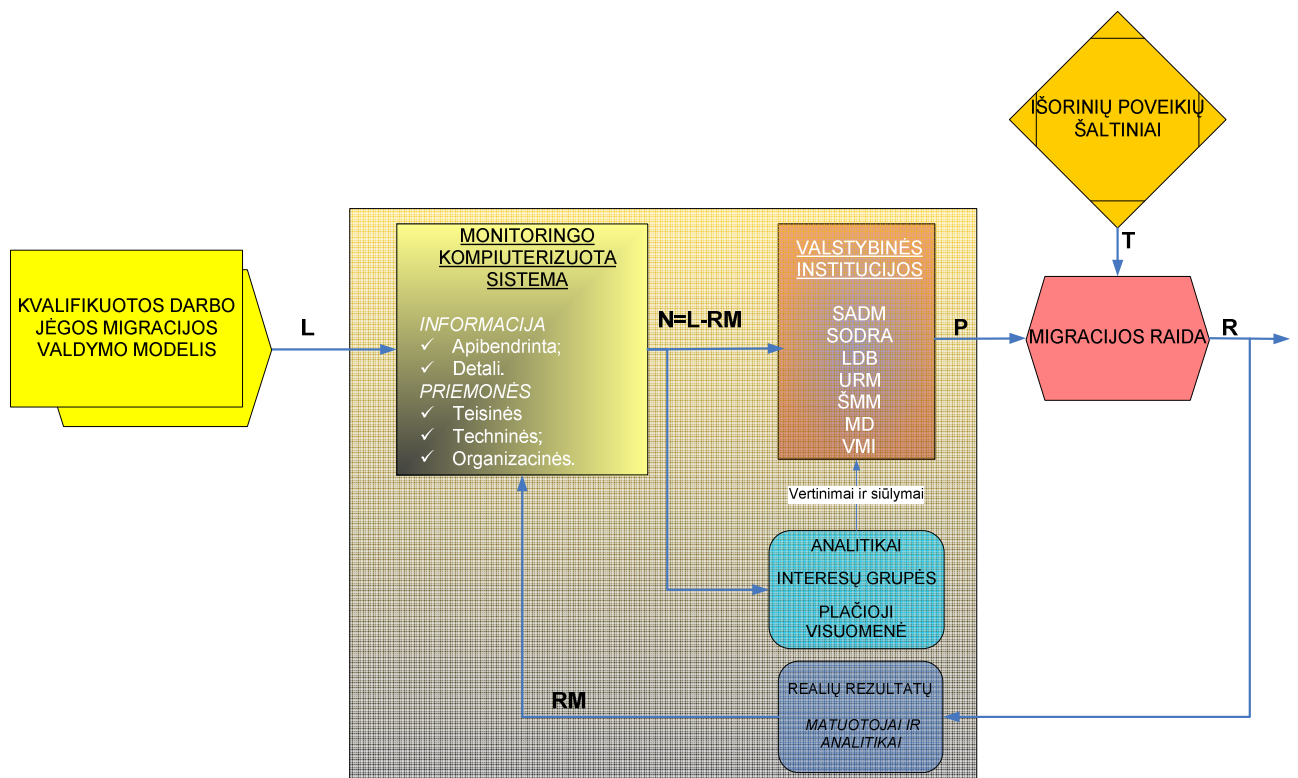
Apibendrinant 15 lentelę, įverti modelio rezultatus galima keliais būdais, papildant juos keliomis sąvokomis:

- Prieš investuodama į aukštąjį mokslą, valstybė, atsižvelgdama į kitokius principus, turėtų kitaip nustatyti aukštojo mokslo kainas. Šiuo metu galiojanti 4MGL įmoka už mokslą ir priėmimo tvarka į universitetus turi tiek teigiamų, tiek neigiamų savybių. Viena iš neigiamų savybių ta, kad dėl priėmimo tvarkos ir didelių piniginių lengvatų- aukštąjį išsityja daug kas ir bet kaip, tik tam kad gautų aukštojo pažymėjimą- aukštasis mokslas po truputį nebesuteikia pranašumo darbo rinkoje, todėl atsiranda motyvas migruoti ten, kur specialistai labiau vertinami. Juk aukštasis mokslas yra ta pati rinka, valstybė suteikia žinias t.y. galėtų parduoti, tam, kad iš pradžių jos būtų nupirktos, o paskui tiems patiems specialistams joms atsipirktų. Taigi valstybė turėtų nustatyti aukštojo mokslo kainą kaip rinkoje, kad būtų ekonominis efektas. Žinoma, kai valstybė pati finansuoja mokslą yra nustatoma minimali kaina, kad būtų padengiami tik mokslo kaina. Tuo tarpu mokamas mokslas paskaičiuojamas pagal formulę, kuri ne tik įvertina kaštus, bet ir studijų programos reikalingumą ir kitus faktorius. Ir nuo šios kainos bus skirtingi kaštai ir nauda vienu ar kitu modelio atveju.
- Sutarčių pasirašymas su universitetais teikia dvigubą naudą. Sutartyse matomas diferencijavimas, kai gaunamas nemokamas ir mokamas išsilavinimas. Studentai motyvuojami mokytis gerai dėl to, kad nemokamas aukštasis išsilavinimas, suteikia daugiau ekonominės naudos nei mokamas. Be to valstybė suteikia garantijas, kad investuodama į finansuojamoje vietoje, esantį studentą, tikėdamasi grįžtamojo ryšio, suras darbo vietą. Nesužengiama ir konstitucijai, kuri garantuoja teisę į nemokamą mokslą, net ir tiems, kurie nepatenka į geriausiųjų sąrašą, tačiau valstybei reikalingi kaip atsarga ar gantas dėl nenumatytų „aukštojo diplomo“ migracijos atvejų. Taip pat tai galimybė valdyti legalios migracijos srautus, nes
- Didžiausią kompensacija valstybei „aukštojo diplomo“ migracijos atveju moka tie, kurie buvo įtraukti į geriausiųjų valstybės finansuojamų studentų sąrašą. Kompensacijos dydis yra kintamas, siūlau jį apskaičiuoti pagal formulę, kuri grindžiama visos sumos už mokslą gražinimu dauginus iš koeficiento (priklausomai per kiek laiko po baigimo išvykstama, įtraukti ekonominiai svertai). Mažiau mokėti jei pilietis išvyksta, kai darbo rinkoje nėra poreikio jo srities specialistams, ir suma gerokai išauks, jei valstybės pilietis išvyksta tuomet, kai jo paslaugos reikalingos valstybei. Sąlyginai didesnę kompensaciją valstybei

moka išvykę iš nefinansuojamos vietos. Kadangi valstybė turi susigražinti rinkos nustatytą kainą už mokslą, kuri automatiškai didesnė už finansuojamą kainą pridodant tą patį koeficientą, kuris taikomas ir išvykusiam iš finansuojamos vietos.

- Modeliu grindžiama, kad valstybė neturi atmesti galimybės, kad vyks migracija, todėl įstatymų nustatyta tvarka gali įvesti išvykstančiųjų kvotas. Kvotos gali būti naudojamos laikinai, vien tam, kad valstybė galėtų patvirtinti arba paneigti šį modelį. Bet tuo pačiu turėtų kurti sąlygas reemigracijai.

Kiekvienas valdymo procesas sudarytas iš keturių pagrindinių funkcijų: planavimo, organizavimo, valdymo ir kontrolės. Pirmos trys funkcijos jau naudojamos prieš sudarant modelį ir jo veikimo metu, tačiau kiekvienam valdymo mechanizmui reikalinga kontrolė. Kartais tam, kad nenukryptų nuo pagrindinių tikslų, planų, o šiuo atveju ji reikalinga tam, kad būtų įvertintas šis modelis, nes iki šiol Lietuvoje nėra jokio migracijos valdymo mechanizmo. Abstrakti monitoringo sistemos schema pavaizduota 29 paveiksle.

Šaltinis: sukurta autorės

29 pav. Modelio monitoringo sistemos darbo aplinkos schema

Šis valdymo mechanizmas reikalauja vientisos monitoringo sistemos, kurios veikla apjungtų kelias valstybės institucijas. Šios institucijos dalyvauja ne tik atliekant kontrolės funkciją, bet ir planuojant, organizuojant ir valdant šį modelį, nes kiekviena iš šių institucijų atsakingos už skirtingas veiklas, kurios susijusios su migracijos valdymu. Valstybinių institucijų atsakingumo ribos:

- Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM) yra atsakinga už dvi ekonominei migracijai aktualias sritis – laisvo darbo jėgos judėjimo ES politikos įgyvendinimą bei gyventojų socialinės apsaugos užtikrinimą. Ji pateikia išsamią informaciją apie legalaus darbo galimybes ES šalyse bei apie ES teisės aktus, reglamentuojančius socialinių garantijų klausimus;
- Valstybinio socialinio draudimo fondo (SODRA) prie SADM Užsienio išmokų skyrius užtikrina socialinių garantijų (pvz.: pensijų, pašalpu) persikėlimo bei sumavimo (jei atitinkama išmoka priklauso nuo darbo stažo) galimybes. Taip pat SODRA teikia informaciją, susijusią su socialiniu draudimu, tiek išvykstantiems nuolat gyventi ir dirbti į užsienio valstybes asmenims, tiek ir sugrįžtantiems emigrantams;
- Lietuvos darbo birža (LDB) atsakinga už informacijos teikimą apie darbo galimybes Lietuvoje bei pagalbą jį susirandant. Gali kreiptis visi – tiek užsienyje, tiek ir Lietuvoje gyvenantys asmenys- kuriems reikalinga informacija apie laisvas darbo vietas;
- Užsienio reikalų ministerijai (URM) tenka svarbus vaidmuo palaikanti ryšius su lietuvių emigrantais ir spręsti jų problemas;
- Švietimo ir mokslo ministerija (ŠMM) atsakinga už kvalifikacijų pripažinimą bei aukštojo mokslo kokybės užtikrinimą, taip pat atsakinga ir už kvalifikacijos bei mokslo vertinimą, mokslininkų susigražinimo problemų sprendimą;
- Vidaus reikalų ministerijos Migracijos departamentas (MD) yra tiesiogiai atsakingas už imigracijos bei prieglobsčio suteikimo klausimus. Taip pat, departamentas yra atsakingas už gyvenamosios vietos deklaravimą, migracijos statistikos tvarkymą bei derinimą su Statistikos departamentu;
- Valstybinė mokesčių inspekcija (VMI) prie Finansų ministerijos atsakinga už įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių Lietuvos piliečių užsienyje uždirbtų pajamų (įskaitant privačias pensijas) apmokestinimą, įgyvendinimą bei už informaciją apie mokestines prievoles.

Šios monitoringo sistemos veikimo principas labai paprastas (žr. 28 paveikslą). Kadangi realių rezultatų tikėtis dar per anksti, šio modelio pagrindinis akcentas yra laukiami rezultatai (L), kurie yra monitoringo įėjimo kintamieji, išėjimo kintamieji yra realūs rezultatai (R). Kadangi migracijos procesas yra kompleksinis, tam būtinai reikalinga kompiuterizuota sistema, kad būtų lengviau suderinti septynių institucijų (SADM, SODRA, LDB, URM, ŠMM, MD, VMI) darbą, kurio esminis tikslas įtakoti migracijos raidą. Šios institucijos tinkamam šio proceso valdymui informaciją gauna iš kompiuterizuotos monitoringo duomenų bazės ir tik tada daro atitinkamus

sprendimus (P), nes ši sistema įvertina realių rezultatų (RM) nuokrypį nuo laukiamų (N= L-RM), kurie kaip taisyklė būna gerokai mažesni nei tikėtasi. Realius duomenis apdoroja matuotojai ir analitikai, tačiau pasiūlymus problemų sprendimui gali teikti ne tik analitikai, bet ir suinteresuotos grupės bei plačioji visuomenė. Iš kontrolės neiliuminuojami išorinių poveikių šaltiniai, kurie dažniausiai atsispindi realiuose rezultatuose.

Iš pirmo žvilgsnio šis modelis visuomenėje gali sukelti aistringą diskursą, nes asocijuojasi su baudžiava, kad judėjimas yra apmokamas. Bet reikėtų atsižvelgti į kelis faktus. Visų pirma, kad rinkos ekonomika turėtų atsispindėti ir įgyjant aukštąjį išsilavinimą, nes išsilavinusių, galinčių lengvai adaptuotis ir mokytis darbuotojų vertė kyla, ir tokių darbuotojų turėjimas taps pagrindiniu bet kurio regiono ekonomikos privalumu. Antra, Lietuvoje vyrauja klaidingos nuomonės apie migracijos procesą, kad tai XXI a. fenomenas, nevaldomas procesas ir nereikalauja jokių institucinių prisitaikymų, institucinės sandaros. Siūlomas modelis, kurį įvairiose situacijose galima pakritikuoti, bet stiprių pusių (žr. 16 lentelę).

16 lentelė

Modelio SSGG analizė

STIPRYBĖS	Remdamasi šiuo modeliu valstybė iš migracijos gauna ekonominį efektą, nes atgauna investuotas lėšas, o emigracijos atveju net gauna kompensaciją, suteikia šiek tiek tokias garantijas, kad specialistas dirbs pagal specialybę, kelia motyvaciją išsilavinimui.
SILPNYBĖS	Laiko koeficientas gali kelti nesklandumų, o migracijos proceso kompleksiskumas gali pareikalauti modelio koregavimo.
GALIMYBĖS	Gerinti mokymosi kokybę, sulaikyti valstybėje itin gabius specialistus adekvačiai reaguoti į darbo rinkos poreikius, valdyti nelegalius migracijos srautus, didinti ekonominę gerovę.
GRĖSMĖS	Pagal nuosaikią liberaliąją doktriną valstybės intervencijos logika yra labai paprasta- ji galima tik tuomet, kai rinka neveikia. Ilguoju laikotarpiu daugelį emigracijos ir sugrįžimo aspektų sėkmingai suvaldytų rinkos mechanizmai, kurie užtikrintų efektyviausią žmonių ir kitokių išteklių panaudojimą, nes nepamatuota valstybės intervencija gali suvaržyti žmonių ekonominės veiklos laisvę (visų pirma, laisvę parduoti savo darbą), brangiai kainuoti šalies mokesčių mokėtojams ir turėti neigiamų pasekmių šalies darbo rinkai ¹⁶ .

Šaltinis: sukurta autorės

Atskiras modelyje aptariamas sferas galima keisti, koreguoti, papildyti. Tai nėra statiška ar nekintama teorija, nes tai tik hipotetinis modelis, kuriame siūlomas vienas iš problemos sprendimo būdų. Siūlau išskirti tokias ilgo ir trumpo laikotarpio kryptis¹⁷.

Trumpojo laikotarpio kryptys:

- Siekti, kad Lietuvos ekonominiai migrantai užsienyje dirbtų legaliai
- Prisidėti sprendžiant svarbiausias sugrįžusių ekonominių migrantų socialinės ir ekonominės integracijos problemas

¹⁶ plg. BARCEVIČIAUS, E. (2005) mokslinį tyrimą *Ekonominių migrantų skatinimo grįžti į tėvynę priemonės*.

¹⁷ Plg. Seimo konferencijos *Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai* medžiagą.

- Teikti visapusišką informaciją ir konsultacijas ekonominiams migrantams sprendžiant praktines su grįžimu į Lietuvą susijusias problemas;
- Skatinti užsienyje dirbančius mokslininkus (įskaitant doktorantus) sugrįžti dirbti ir gyventi į Lietuvą;
- Rinkti statistinę informaciją ir inicijuoti mokslinius tyrimus, kurie padėtų adekvačiau vertinti situaciją migracijos srityje ir didinti valstybės politikos efektyvumą šioje srityje;
- Užtikrinti efektyvų tarpinstitucinį bendradarbiavimą tarp institucijų, dirbančių migracijos, emigracijos, re-emigracijos klausimais.

Ilgojo laikotarpio kryptys:

- Mažinti ekonomines emigracijos paskatas;
- Siekti, kad išvykusieji išlaikytų kultūrinius, ekonominius, socialinius ryšius su LT;
- Apsispręsti dėl į darbo rinkos poreikius orientuotos imigracijos politikos;
- Vykdyti profesinio, darbo rinkos mokymo ir suaugusiųjų švietimo sistemos reformą;
- Vykdyti aukštojo mokslo sistemos reformą
- Gerinti verslo aplinką mieste ir kaimo vietovėse
- Gerinti gyvenamosios aplinkos kokybę
- Vykdyti makroekonominę politiką, užtikrinančią nuoseklų ekonomikos augimą

Rekomendacijos:

- Palankių sąlygų gyventojų mobilumui šalies viduje užtikrinimas
- Kitų šalių gerosios patirties perėmimas formuluojant Lietuvos migracijos politikos priemones (pvz., Latvijos, Estijos, Airijos ir kt.)
- Deramo mokslinio aprūpinimo užtikrinimas (specialistai + efektyviausios tyrimų technologijos + adekvatūs materialiniai ištekliai), įgyvendinant optimaliausias Lietuvai migracijos politikos priemones

IŠVADOS

Sąvoka migracija dažnai tapatinama su mobilumu, tačiau iš esmės jos yra skirtingos. Darbo jėgos erdvinis mobilumas- tai darbo veiksnio judėjimas iš vieno regiono į kitą. Darbo jėgos judėjimas, o tuo pat metu keičiantis ir gyvenamajai vietai yra migracija. Migracijos procesą vieni autoriai rūšiuoja į vidinę ir tarptautinę migraciją (šios dar skiriamos į imigraciją ir emigraciją). *Darbo migraciją* išskiria tik tie autoriai, kurie migracijos procesą klasifikuoja. Kaip ekvivalentas „darbo migrantui“ kartais naudojamas „ekonominis migrantas“. Apibrėžimas „darbo migrantas“ gali būti naudojamas tik apibrėžiant judėjimą, kurio tikslas įsidarbinti, tuo tarpu „ekonominis migrantas“ gali būti naudojamas arba siauresniu požiūriu, kuris apibūdina judėjimą su tikslu įsidarbinti, arba platesniu, kai žmogus atvyksta į kitą šalį siekdamas tokių ekonominių veiklų kaip investicijos ar verslas. Darbo migracijos klasifikacija dažniausiai priklauso nuo veiklos trukmės, kuri individualiai interpretuojama priimančioje šalyje dėl jos reguliavimo sistemos, kurioje nustatytos įsileido ir buvimo sąlygos. Efektyvi šio proceso vadyba ir savitarpio santykiai yra tarpusavyje susiję, nes reikalauja visų tarpininkų susijusių su migracija bendradarbiavimo. Suformuojamas toks migracijos valdymo konceptas, kuris „remiasi priemonių grupe reikalinga spręsti migracijos problemas valstybiniu, regioniniu, bei globaliu lygmeniu. Migracinė sėkmė iš dalies priklauso nuo migranto kompetencijos spręsti kylančias problemas, bet didžioji jos dalis priklauso nuo siunčiančios ir priimančios šalies požiūrio į darbo migracijos valdymą, kuris yra valstybės suvereni teisė ir atsakomybė, nes šalies sistema nulemia: kas įvažiuoja, apsisistojimo trukmę, galimybę dirbti, suteikia socialines garantijas.

Vidutiniškai per metus iš Lietuvos išvyksta 21 tūkstantis gyventojų, tai yra 13% darbingo amžiaus Lietuvos žmonių. Maždaug 17% išsilavinusių žmonių, kurių mokslas valstybei kainuoja apytiksliai po 5000 litų kiekvienam studentui per metus. Vadinasi, iš Lietuvos išvykstant tokiam dideliame srautui kvalifikuotos darbo jėgos, valstybė patiria tiesioginį nuostolį.

Migracijos politika Lietuvoje vykdoma labai nekryptingai, mat didžioji dalis įstatymų, susijusių su migracijos procesu yra skirta prieglobsčio klausimams, vizoms, sienų apsaugai ignoruojant darbo jėgos migracijos valdymą. Nustatytos veiklos kryptys, susijusios su darbo migracija, tačiau migracijos valdymui nenumatytas nei teisinis reglamentavimas, nei su juos susijęs valdymo mechanizmas. Lietuvos institucijų, susijusių su migracijos procesu, funkcionavimas tarpusavyje neturi bendrų sąsajos taškų, galinčių padėti kompleksiniu būdu spręsti darbo jėgos migracijos problemas.

Siekiant valdyti darbo jėgos migracijos procesus, visų pirma reikia įvesti ekonominius svertus išvykstantiems kvalifikuotiems specialistams (apmokestinti išvykimą), kurie valstybei teiktų

tiesioginę finansinę naudą, sudaryti galimybes motyvuotai siekti aukštojo mokslo, siūlyti kvalifikuotiems specialistams jų išsilavinimą atitinkančias darbo vietas.

LITERATŪRA

1. ABELE S. (2005) *Human migration guide (6-8)*. National geographic expeditions. [interaktyvus]. Žiūrėta vasario 16d. prieiga per Internetą: <http://www.nationalgeographic.com/xpeditions/lessons/09/g35/migrationguidestudent.pdf>
2. BACH, Hans-Uwe, BLASCHKE, Dieter, LEIKEB, Hanspeper, SPITZNAGEL, Eugen, WALVEI, Ulrich, (1999) *Darbo rinkos politika, Aktualūs socialinės politikos klausimai*, Vilnius: Agora, 106-113p. ISBN 9986-633-32-X
3. BAGDANA VIČIUS, Juozas. (2002) *Žmogiškasis kapitalas*. Vilnius: VPU leidykla. 111 p. ISBN 9955-516-11-9.
4. BARCEVIČIUS, E., (2006) *Kas naujuosius emigrantus iš Lietuvos paskatintų grįžti?* LR seimo konferencijos Emigracijos iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai.
5. BARCEVIČIUS, E., KAWAI, E., MARTINAITIS, Ž., KUMICKAITĖ, D., ŽVALIONYTĖ, D. (2005) *Ekonominių migrantų skatinimo grįžti į tėvynę priemonės*. Mokslinis tyrimas. Viešosios politikos ir vadybos institutas. [interaktyvus]. Žiūrėta balandžio 21d.. Prieiga per Internetą: <http://www.migracija.lt/MD/Informac/Integruotas%20migrantu%20tyrimas%20-%20%20versija.pdf>
6. BEINORAVIČIENĖ, Laima (2001) *Laisvas dirbančiųjų judėjimas- mitas ar tikrovė?* Respublika 2001 m. gruodžio 15 d. p.9
7. BIELSKYTĖ Giedrė (2002) *Lietuvos, Latvijos ir Estijos migracijos politikos kontūrai* [interaktyvus]. Žiūrėta balandžio 21d.. Prieiga per internetą: <http://www.atgimimas.lt/articles.php?id=1033717022> ;
8. BOERI, T, BRUCHER, H. (2000). *The impact of Eastern enlargement on employment and wages in EU member state*. Final report of the European integration consortium. Berlin-Milano.
9. BOGUSLAUSKAS V. (1999) *Ekonometrija*, Kaunas, Technologija, ISBN 9986-13-676-8, 264psl;
10. COHEN, Robin (1997) *Brain drain migration [interaktyvus]*. Department of Sociology, University of Warwick. Žiūrėta balandžio 25d. Prieiga per internetą: < <http://www.queensu.ca/samp/transform/Cohen1.htm> >
11. CROSS, Malcolm ir WALDINGER Roger (1997) *Economic integration and labour market change* A discussion paper prepared for the Second International Metropolis Conference Copenhagen. [interaktyvus]. Žiūrėta spalio 29d. Prieiga per internetą: <<http://www.ercomer.org/metropolis/proceedings/CrossAndWaldinger.html>>
12. GNESA E., MCKINLEY B. (2004) *International agenda for migration management (IAMM)*. International organization for migration and federal office for migration, Šveicarija, IOM, ISBN 978 92 9068 251 6.1-72p.
13. GLIOSAITĖ, K. (2004) *Ekonominių emigrantų motyvų ir pasekmių vertinimas*. seminarų medžiaga gruodžio 2d. [žiūrėta sausio 10d.]. Prieiga per internetą: <http://www.civitas.lt/files/Emigracija_pranesimai.pdf>
14. FILLER R.K., HAMERMESH D.D., REES A.E. (1996) *The economics of work and pay*, New York, Harpercollins College Div., 6 th Editon, 255-293 (654p.) ISSN 0673994740
15. FUST Walter, *Capacity building for managing migration* (2004) The Berne Initiative Berne II Conference Berne, December 16 [interaktyvus] Žiūrėta kovo 22d. Prieiga per Internetą: http://www.bfm.admin.ch/fileadmin/user_upload/Themen_deutsch/Internationales/The_Berne_Initiative/Presentation-AmbassadorFustSDC.ppt
16. DAUGĖLA, Vladas, KAZLAUSKIENĖ, Aušra, SNIEŠKA, Vytautas. (2000) *Darbo jėgos migracijos priežastys ir migracijos pobūdis Lietuvoje*, Inžinerinė ekonomika, Kaunas: Technologija, Nr.5 (20), 17-22p. ISSN 1392-2785
17. DOBROVOLSKIS, A (2001) Laisvos darbo jėgos judėjimo padariniai, "Integracijos žinios" Nr. 5 (25)

18. ГРЭХЭМ, Ян (2002) *Миграция и интеграция - некоторые указатели ЕС* [interaktyvus] Žiūrėta gruodžio 28d. Prieiga per internetą: <<http://www.ilo.org/public/english/dialogue/actrav/publ/129rus/23.pdf>>
19. JUNEVIČIUS, Algis. (2002) Laisvas darbo jėgos judėjimas: pasekmės ir poveikis Europos Sąjungai bei Lietuvai, *Socialiniai Mokslai*, Kaunas: Technologija, Nr.1 (33), 85-90p. ISSN 1392-0758.
20. JUNEVIČIUS, Algis. (2003) *Laisvas darbuotojų judėjimas Europos sąjungoje: pagrindiniai elementai ir Lietuvos pasirengimas*, *Tiltai* priedas: Transformacijos Rytų ir Centrinėje Europoje, Klaipėda: Klaipėdos universitetas Nr.13, 182-189p. ISSN 1648-3979
21. JOHANSSON, M. (2004) ESPON 2006 *Programme Action 1.1.4: The spatial effect of demographic trends and migration* Žiūrėta kovo 16d. Prieiga per Internetą: <http://www.espon.lu/online/documentation/seminars/Seminar4/1751/presentation-1.1.4.ppt>
22. KASNAUSKIENĖ, Giedrė (2003) *Globalizacija ir nauji tarptautinės migracijos bruožai*. Ekonomika, VU leidykla, Vilnius, Nr.60, ISSN-1392-1258, 143 psl
23. КОЗИЦЫН, Севастьян (2000) *Трудовая миграция: панацея от безработицы?* [interaktyvus]. Job-today.ru, spalio 7d. [žiūrėta 2004 lapkričio 3d.] Prieiga per internetą: <http://www.job-today.ru/issue2/s10_00_7.htm>
24. KUZMICKAITĖ, Daiva (2004) *Teoriniai tarptautinės emigracijos diskursai* [interaktyvus]. Civitas.lt, seminarų medžiaga gruodžio 2d. [žiūrėta sausio 10d.]. Prieiga per internetą: <http://www.civitas.lt/files/Emigracija_pranesimai.pdf>
25. LIAUŠKIENĖ, Asta (2000) *Darbo karštingė*, Lietuvos žinios Nr. 11, 2000, sausio 14, 8 p.
26. LOWELL L., FINDLAY A.M. (2001) *Migration of highly skilled persona from developing countries: impact and policy responses* [interaktyvus]. Žiūrėta kovo 16d. Prieiga per Internetą: <http://www.ilo.org/public/english/protection/migrant/download/skmig-sr.pdf>
27. MATIUŠAITYTĖ, Raimundė. (2003) *Darbo jėgos migracija Europos Sąjungoje ir Lietuvoje* [interaktyvus]. Žiūrėta lapkričio 15d. Vilnius. Vilniaus universiteto biblioteka. Prieiga per Internetą: <<http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/ekonom/63/turinys.html>>
28. NAVICKAS, Valentinas, (2003) *Europos sąjungos rinkų ypatumai*, Kaunas, Technologija, ISBN 9955-09-353-6, 163psl.
29. NEVERAUSKAS Bronius, RASTENIS Jonas, (2000), *Vadybos pagrindai*, Kaunas, Technologija, ISBN 9986-13-802-7,143psl.
30. MELNIKAS, Morisas. (2000) Valdymo sistemų efektyvumas, *Inžinerinė ekonomika*, Kaunas: Technologija, Nr.5 (20) 22-26p. ISSN 1392-2785
31. PRIES, Ludger (2003) *Labour migration, social incorporation and transmigration in the New Europe*. [interaktyvus] Žiūrėta gruodžio 18d. Vilnius. Prieiga per internetą: <http://rubigm.ruhr-uni-bochum.de/Ver%F6ffentlichungen/www.etuc.org-ETUI-Publications-Transfer-protected-TR3_2003-PRIES.pdf>
32. POCIUS, Arūnas. (2002) Gyventojų (darbo jėgos) migracijos pasekmės, *Lietuvos ekonomikos apžvalga*, Vilnius, Nr.2, 34-38p. ISSN 1392-351X
33. ŠALČIUS Algirdas, (1998), *Organizacijų valdymas*, Vilnius, VU leidykla, ISBN 9989-557-54-4, 156psl.
34. SCHWARTZ, Peter and at.al (1999) *The Emerging Global Knowledge Economy /// The future of Global Economy, OCED* ;
35. STALKER, P., (2000) *Workers without Frontiers: The Impact of Globalisation on International Migration*. Ženeva: ILO
36. SCHOORL J., *Migration policies and integration policies*. UNFPA/UNECE/NIDI Training programme on international migration, Geneva, 24-28/01/2005 [interaktyvus] www.unece.org/stats/documents/2005/01/migration/19.e.ppt
37. International Labour Migration. *ILM Database Access Point International Labour Migration Statistics*. Tarptautinė darbo migracijos organizacija, kuri formuluoja darbo standartus, renka

- statistinius duomenis apie migracijos tendencijas: ilo.org. Žiūrėta lapkričio 15d. Prieiga per internetą: <<http://www.ilo.org/public/english/protection/migrant/ilmdb/ilmdb.htm>>
38. *Theories of International Migration*. [interaktyvus] Žiūrėta sausio 16d. Prieiga per internetą: <<http://www.social.ntu.edu.tw/~yenfeng/migration930.ppt> >
39. Rinkos tyrimo ataskaita (2004) „*Kaip pakito darbo jėgos kaina dėl migracijos po įstojimo į ES ir kas skatina darbuotojus siekti geresnių rezultatų*“ [interaktyvus]. Žiūrėta gruodžio 12d. Prieiga per Internetą: http://www.ksp.lt/DJ_tyrimo_Ataskaita_2004_11_25_galutine.pdf ;
40. International Organization for Migration (IOM) (2004) *Migration and labour. Essentials of Migration Management*, vol 2: Developing Migration Policy.. 26p. [interaktyvus]. Žiūrėta vasario 16 d. Prieiga per Internetą: www.iom.int/DOCUMENTS/PUBLICATION/EN/V2S06_CM.pdf
41. International Organization for Migration (IOM'7) *Managing movement and temporary stay of labour migrants*. 2004. [Interaktyvus]
42. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtinta Nacionalinė demografinės (gyventojų) politikos strategija.(2004) [Interaktyvus]. Prieiga per Internetą: http://www.migracija.lt/MD/Informac/demografine_politika.htm
43. LIETUVOS 2004–2006 METŲ BENDRASIS Programavimo DOKUMENTAS (LR nutarimas Nr. 935 [Interaktyvus] Prieiga per Internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=239161
44. LR seimo konferencijos *Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai* medžiaga. [Interaktyvus] Prieiga per Internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4402&p_k=1
45. VILDŽIŪNIENĖ A., *Lietuvos, Latvijos ir Estijos migracijos politikos kontūrai*. Internetinis žurnalas Sociumas. Nr. 9.

SANTRAUKA (anglų kalba)

SARVUTYTĖ, Miglė. (2006) *Management of process of labour force migration*. MBA Graduation Paper. Kaunas: Kaunas Faculty of Humanities, Vilnius University. 70p.

S U M M A R Y

Actuality of the topic: Globalization is fundamental process, which change the structure of world's policy, economy and society. Migration is one of global results of change and now it is as a path to employment, education, freedom or other opportunities. Needless to say, that migration isn't the phenomenon of XXI century. Just the challenge of migration needs a adequate reaction to the results of free labour force migration, but migration management is a new field of government administration.

Hypothesis:

Due to cooperation of balanced migration policy, laws and administration, migration process may be regulated;

Migration may have welfare effect if human resource will be planning expediently.

Aim of the project: to create the model of management of labour force migration and the challenge of how to manage it to best welfare effect.

Object of the project: international labour migration.

Task of the project:

1. to develop the essence of migration process;
2. due to statistics to take the gauge of migration in Lithuania and by questionnaire figure out cost of migration;
3. determine law enforcement of migration and it's policy in Lithuania;
4. to create the model of management of migration, which the best to Lithuania.

Methods of the project:

1. analysis of scientific literature;
2. analysis of statistical data;
3. questionnaire.

Results of the project: the work consists of three parts theoretical, analytical and practical. In the first one it was provided the conception of migration and it's management. There is modeling process of migration management in the second section. Last of all the model of migration management in Lithuania was created in the third section.

PRIEDAI

1 PRIEDAS MIGRACIJOS TEORIJS

2 PRIEDAS KANADOS SCHEMA ATRINKTI KVALIFIKUOTIEMS IMIGRANTAMS

3 PRIEDAS NATŪRALI GYVENTOJŲ KAITA, SANTUOKOS IR IŠTUOKOS

4 PRIEDAS LIETUVOS EMIGRACIJOS SANDARA

5 PRIEDAS LIETUVOS MIGRACINĖS POLITIKOS SSGG

6 PRIEDAS EUROPOS SĄJUNGOS VALSTYBIŲ BENDROJO VIDAUS PRODUKTO DIDĖJIMAS 2005 METAIS (PROCENTAIS)

7 PRIEDAS REALUS BVP, ŠVIETIMO, SVEIKATOS PRIEŽIŪROS IR SOCIALINIŲ PASLAUGŲ AUGIMO LYGIS (PROCENTAIS)

8 PRIEDAS MOBILUMO (MIGRACIJOS) FONDAS

9 PRIEDAS ANKETA

10 PRIEDAS ANKETŲ REZULTATAI

1 PRIEDAS MIGRACIJOS TEORIJOS

<i>Teorinis požiūris</i>	<i>Analizės lygis</i>	<i>Prielaidos</i>	<i>Teiginiai</i>
<i>Neoklasikinis (makro)</i>	Šalies darbo rinkų	Migracija yra kaip darbo rinkos suartėjimo tarp dviejų šalių rezultatas.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tarptautinė migracija kyla dėl tarptautinių skirtumų- atlyginimų ir galimybių ▪ Maksimaliai padidinti žmogiškojo kapitalo sugrįžimą, ▪ Kada migracijos kaštai yra žemi, potencialiam migrantui yra didesnė mobilumo galimybė. ▪ 2+3 paaiškina skirtingus migracijos sprendimus tarp individų toje pačioje šalyje.
<i>Neoklasikinė ekonomika (mikro)</i>	Individualus	Individualus ir racionalus asmuo nusprendžia migruoti dėl išlaidų ir gautos naudos analizės.	
<i>Naujoji ekonomika</i>	Namų ūkis Household	Individualūs migrantai įtakoti namų ūkio siekia ekonominio išgyvenimo.	Sprendimą persikelti priima ne individualūs asmenys, bet grupelės šeimos ar namų ūkiai, paprastai jie siekia ne tik maksimalizuoti savo pelną, bet taip pat sumažinti riziką ir spaudimą.
<i>Dvigubos darbo rinkos teorijos</i>	Struktūrinis (vidinis)	Struktūrinė paklausa iš išsivysčiusių šalių.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Išsivysčiusioje visuomenėje žmonės susiduria su darbų hierarchijos problema, jie nenori dirbti žemiausio lygio darbų, nes yra labai nedaug galimybių kilti aukštyne. Šios laisvos darbo vietos sukuria paklausą užsienio darbininkams, kurie neturi tokių problemų, nes jiems ši darbo vieta galimybė turėti pinigų. ▪ Migracija paprastai skatinama arba slopinama iš dalies pačių darbdavių arba valstybės.
<i>Pasaulinės sistemos teorijos</i>	Struktūrinis (tarptautinis)	Market and cultural penetration from the core to peripherals	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kapitalistinių ekonominių santykių skverbimasis į nekapitalistines visuomenes sukuria mobilią populiaciją, kuri pasiruošusi migruoti į užsienį. ▪ Migracija yra natūralus griovimo ir dislokacijos rezultatas, kuris pasitaiko dėl kapitalizmo didėjimo išsivysčiusiose šalyse. Pasaulio sistemos teorija teigia, kad tarptautinė migracija seka besiplečiančią tarptautinę rinką. ▪ Kapitalo investicijos skatina pasikeitimus, kurie sukuria "bešaknę", mobilią populiaciją besivystančiose šalyse tuo metu kai formuojasi materialiniai ir kultūriniai ryšiai su pagrindinėmis valstybėmis sąlygoja tarptautinę migraciją. ▪ Tarptautinė migracija labai tikėtina tarp buvusių kolonialinių valstybių, nes kultūriniai, lingvistiniai, investiciniai, transportiniai ir bendradarbiavimo ryšiai buvo suformuoti ankščiau. ▪ Tarptautinė migracija turi nedidelį ryšį su atlyginimo skirtumu tarp šalių, tai yra rezultatas globalios dinamiškos ekonomijos.

Šaltinis: <http://www.social.ntu.edu.tw/~yenfen/migration930.ppt>

2 PRIEDAS KANADOS SCHEMA ATRINKTI KVALIFIKUOTIEMS IMIGRANTAMS

I koeficientas	25
Magistro laipsnio ar Hab.daktaro laipsnis ir mažiausiai 17 metų arba lygiaverčių studijų	25
Du arba daugiau bakalaurų ir mažiausiai 15 metų arba lygiaverčių studijų	22
Trijų metų diplomai, prekybos arba amatų mokymosi 15 metų arba lygiaverčių studijų	22
Dvejus metus arba daugiau mokytis bakalaurą arba mažiausiai 14 metų arba lygiaverčių studijų	20
Dvejus metus studijuojat prekybos arba amatų mokymosi 14 metų arba lygiaverčių studijų	20
Metus mokytis bakalaurą arba mažiausiai 13 metų arba lygiaverčių studijų	15
Metus studijuojat prekybos arba amatų mokymosi 13 metų arba lygiaverčių studijų	15
Metus studijuojat prekybos arba amatų mokymosi 12 metų arba lygiaverčių studijų	12
Pabaigta vidurinė mokykla	5
II koeficientas: oficialios kalbos	24
1-oji kalba	
Labai gerai įgudęs	4
Vidutiniškai įgudęs	2
Pagrindai	1 max 2
Nėra įgūdžių	0
Galimas maksimumas (visų 4 įgūdžių)	16
2-oji kalba	
Labai gerai įgudęs	2
Vidutiniškai įgudęs	2
Pagrindai	1 max 2
Nėra įgūdžių	0
Galimas maksimumas (visų 4 įgūdžių)	8
III koeficientas: patirtis	21
1 metų	15
2 metų	17
3 metų	19
4 metų	21
IV koeficientas: amžius	10
21 iki 49 prašymo metu	10
Mažiau 2 taškais už kiekvienus metus virš 49 arba mažiau 21	
V koeficientas: suorganizuotas darbas Kanadoje	10
Žmogiškųjų išteklių vystymosi Kanadoje (HRDC) patvirtintas pasiūlymas dėl nuolatinio darbo	10
Kreipimasis ne iš Kanados ir turint laikiną leidimą dirbti užsienyje, kuris yra:	
HRDC patvirtintas, įtraukiant ekonominio sektoriaus patvirtinimą, arba	10
HRDC patvirtinimas pagal NAFTA, GATS, CCFTA, arba žymi ekonominė nauda (t.y. perkeliama asmens vietinei kompanijai)	10
VI koeficientas: prisitaikumas	10
Sutuoktinio arba sugyventinio mokslai	3-5
Mažiausiai 1 metų legalus darbas Kanadoje	5
Mažiausiai 2 metų legalios profesinės studijos Kanadoje	5
Pagal penktą koeficientą gauti taškai	5
Giminės Kanadoje	5
IŠ VISO:	100
Teigiamas įvertinimas	67

Šaltinis:

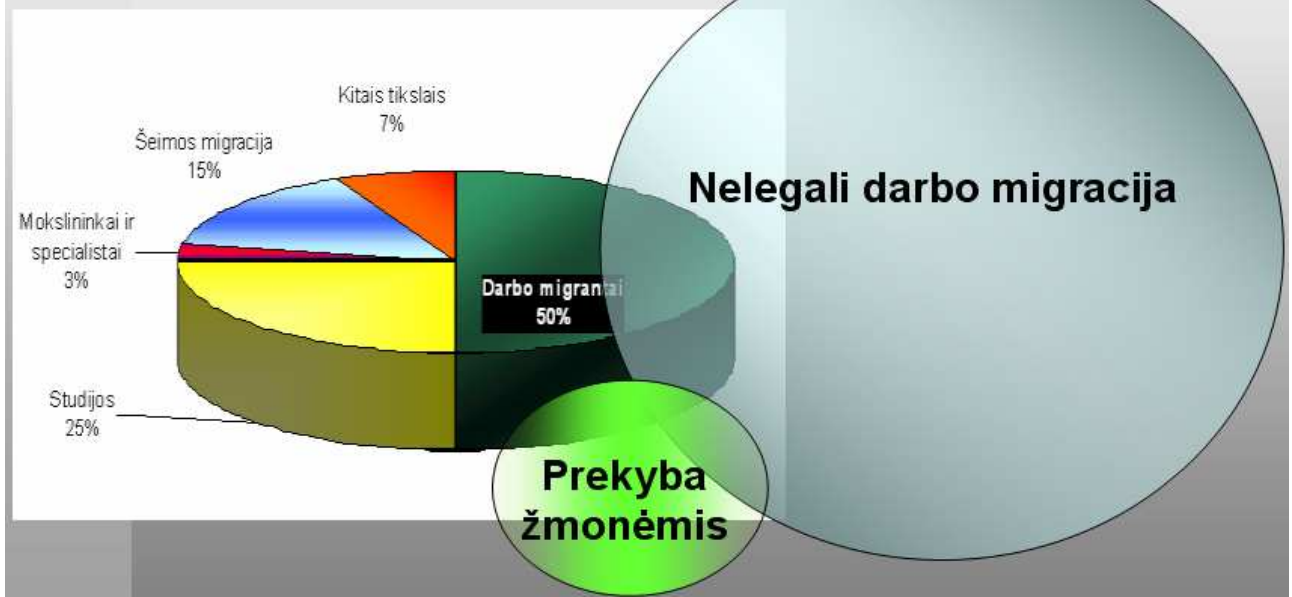
3 PRIEDAS NATŪRALI GYVENTOJŲ KAITA, SANTUOKOS IR IŠTUOKOS

	1990	1995	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Vidutinis metinis gyventojų skaičius, tūkst.			3575,1	3549,3	3524,2	3499,5	3481,3	3469,1	3454,2	3435,6
Gimusių skaičius	56868	41195	37812	37019	36415	34149	31546	30014	30598	30419
Negyvagimiai	305	285	248	240	207	221	167	193	168	150
Mirusių skaičius	39760	45306	41143	40757	40003	38919	40399	41072	40990	41340
iš to skaičiaus vaikų iki vienerių metų amžiaus	581	514	391	343	315	294	250	238	206	240
Natūralus gyventojų prieaugis/sumažėjimas ¹	17108	-4111	-3331	-3738	-3588	-4770	-8853	-	-10392	-10921
								11058		
Santuokų skaičius	36310	22150	18796	18486	17868	16906	15764	16151	16975	19130
Ištuokų skaičius	12747	10221	11371	11752	11390	10882	11024	10579	10599	10997
Gimusiųjų	15,4	11,4	10,6	10,4	10,3	9,8	9,1	8,6	8,9	8,8
Mirusiųjų	10,8	12,5	11,5	11,5	11,3	11,1	11,6	11,8	11,9	12,0
Natūralaus gyventojų prieaugio/sumažėjimo ¹	4,6	-1,1	-0,9	-1,1	-1,0	-1,3	-2,5	-3,2	-3,0	-3,2

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

4 PRIEDAS LIETUVOS EMIGRACIJOS SANDARA

Lietuvos emigracijos sandara*

Šaltinis: Adomėnas, M (2006) „Lietuvių emigracija: priežastys, tendencijos ir pasekmės“

5 PRIEDAS LIETUVOS MIGRACINĖS POLITIKOS SSGG

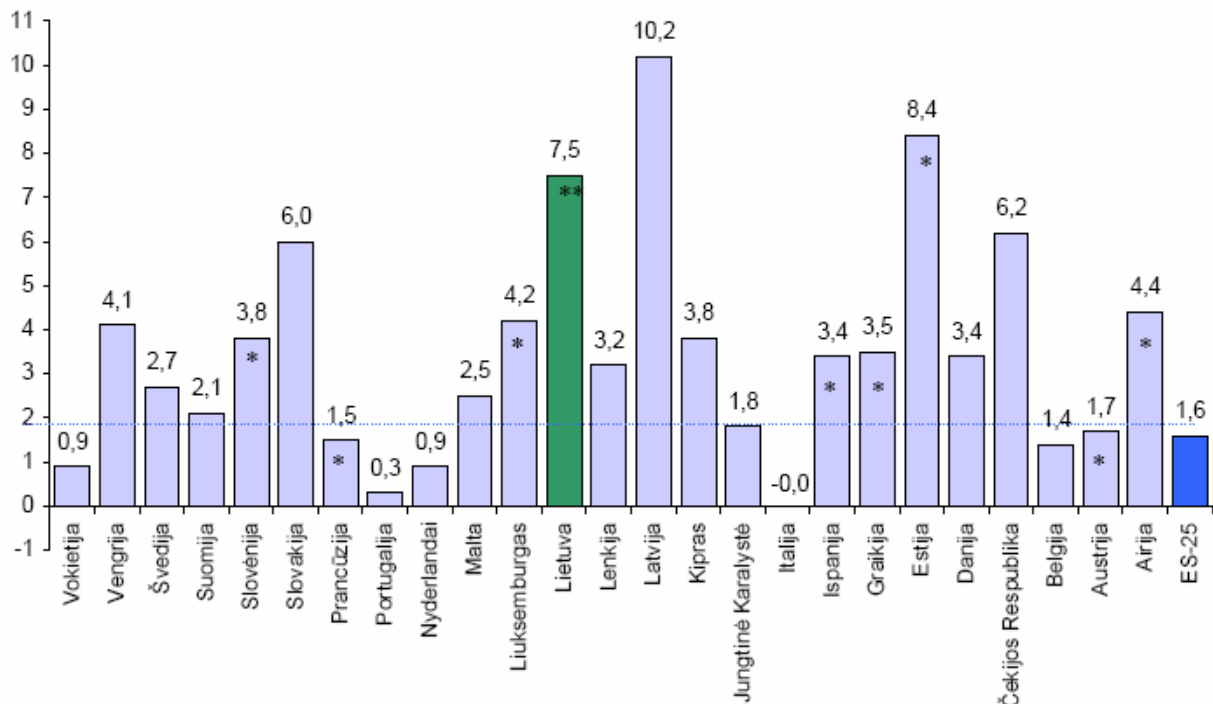
<i>Stiprybės</i>	<i>Silpnybės</i>
<p>1. šalies piliečiams užtikrinama viena iš prigimtinių žmogaus teisių, įtvirtintų Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, – teisė pasirinkti gyvenamąją vietą, išvykti iš Lietuvos ir grįžti į Lietuvą;</p> <p>2. atsivėrusios darbo ES valstybėse galimybės, Lietuvoje įgytų diplomų ir profesinės kvalifikacijos pripažinimas jose daliai gyventojų leidžia surasti norimą darbą, pragyvenimo šaltinį sau ir likusioms Lietuvoje jų šeimoms;</p> <p>3. šalyje sukurtas teisinės bazės, skirtos laisvam darbo jėgos judėjimui užtikrinti, darbuotojų teisėms apsaugoti, prekybai žmonėmis užkardyti, pagrindas; ši teisinė bazė nuolat atnaujinama ir tobulinama;</p> <p>4. kuriama informacijos potencialiai mobiliems darbuotojams apie įsidarbinimo galimybes ir gyvenimo sąlygas ES sistema;</p> <p>5. koordinuojamos socialinės apsaugos sistemos, tai mažina socialinį migrantų pažeidžiamumą ES valstybėse;</p> <p>6. geriau naudojamas Lietuvos darbo rinkos potencialas – pereinama prie platesnės ir įvairesnės darbo rinkos, plėtojami kultūriniai mainai;</p> <p>7. vykdoma griežta, suderinta su pagrindiniais ES teisės aktų reikalavimais imigracijos politika, neleidžianti imigracijos srautams iš esmės kisti;</p> <p>8. sukurta ir taikoma bendra prieglobsčio suteikimo procedūra, atitinkanti ES valstybių ir kitus tarptautinius žmogaus teisių srityje taikomus reikalavimus; sukurta visa infrastruktūra, kurios reikia užsieniečių prašymams suteikti prieglobstį Lietuvoje nagrinėti;</p> <p>9. sukurti papildomos ir laikinosios apsaugos, esant masiniam užsieniečių srautui, institutai, kurių reikalauja tiek ES, tiek tarptautiniai teisės aktai;</p> <p>10. prieglobsčio prašytojams ir pabėgėliams kelios nevyriausybines organizacijos teikia teisinės konsultacijas ir socialines paslaugas;</p> <p>11. sukurta veiksminga kovos su nelegalia migracija pajėgų sistema: Pasienio policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos reorganizuotas į Valstybės sienos apsaugos tarnybą prie Vidaus reikalų ministerijos, perdislokuotos pajėgos, ypač siekiant sustiprinti Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos valstybės sieną; įsteigtas Užsieniečių registracijos centras, kuriame teismo sprendimu laikinai apgyvendinami neteisėtai atvykę į valstybę užsieniečiai;</p> <p>12. užbaigtos derybos ir pasirašytos tarptautinės sutartys dėl sienų su kaimyninėmis valstybėmis, baigiama įrengti valstybės sienos kontrolės infrastruktūra iš Lietuvos pusės;</p> <p>13. parengtos atitinkamos teisinės priemonės: reglamentuota neteisėtai atvykusių į valstybę užsieniečių sulaikymo, išsiuntimo iš valstybės procedūra; nustatyta asmenų baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą užsieniečių gabenimą per valstybės sieną.</p>	<p>1. dėl emigracijos prarandama dalis darbo jėgos, ypač skausmingas kvalifikuotų darbuotojų praradimas;</p> <p>2. nėra koncepcijų ir programų, numatančių, kaip susigrąžinti aukštos kvalifikacijos darbuotojus ar panaudoti jų potencialą Lietuvoje;</p> <p>3. laikina darbo migracija nespėndžia visų užimtumo problemų: per maža galimybių išvykti legaliai, o norinčiųjų išvykti daug, daugelis ES valstybių laisvam darbuotojų judėjimui taiko pereinamąjį laikotarpį, kitos valstybės taip pat nustato migracijos barjerus;</p> <p>4. nėra (nepakanka) dvišalių darbo migracijos sutarčių tarp Lietuvos ir ne ES valstybių;</p> <p>5. trūksta specialiųjų darbo migracijos (trumpalaikių stažuotų) programų;</p> <p>6. trūksta informacijos ir konsultacijų apie legalios migracijos galimybes ir reikalavimus;</p> <p>7. nelegalią darbo migraciją skatina palanki ir pateisinanti viešoji nuomonė, migrantų socialinio palaikymo tinklas;</p> <p>8. nėra įdarbinimo užsienyje agentūrų veiklos monitoringo sistemos, dėl to plinta fiktyvių įdarbinimo užsienyje agentūrų ir nelegalių tarpininkų veikla;</p> <p>9. neapsaugomos nelegalių migrantų socialinės teisės;</p> <p>10. trūksta statistinės informacijos apie emigraciją, ypač nedeklaruotą, jos tyrimų;</p> <p>11. nepakankamas veiksmų koordinavimas ir atsakomybės padalijimas tarp migraciją reguliuojančių institucijų, kurios priklauso skirtingoms valstybės valdymo struktūroms;</p> <p>12. per menka asmenų, dirbančių imigracijos srityje, kvalifikacija ir prastos darbo sąlygos;</p> <p>63.13. deramai nereguluota užsieniečių mokymosi Lietuvos mokymo įstaigose tvarka, todėl kyla pavojus, kad baigusieji mokslus gali tapti nelegaliais imigrantais;</p> <p>14. nėra aiškaus reglamentavimo dėl užsieniečių, kurie atvyksta į Lietuvą gyventi kaip įvairių religijų pakraipų atstovai;</p> <p>15. trūksta informacijos visuomenei ir užsieniečiams apie imigracijos procedūras;</p> <p>16. nėra nevyriausybinių organizacijų, kurios teiktų nemokamą teisinę pagalbą užsieniečiams migracijos klausimais;</p> <p>17. dėl atitinkamai parengtų specialistų stokos, menko kompiuterizacijos ir informacinių technologijų naudojimo lygio per ilgai nagrinėjami užsieniečių prašymai (net ir akivaizdžiai nepagrįsti) suteikti prieglobstį Lietuvoje;</p> <p>18. nėra tinkamų sąlygų laikinai įkurdinti sulaikytus užsieniečius, kurie atvyksta į valstybę ar (ir) yra jos teritorijoje neteisėtai ir pateikia prašymus suteikti prieglobstį Lietuvoje;</p> <p>19. daug problemų kelia užsieniečių, gavusių prieglobstį, socialinė integracija, visuomenė per mažai informuojama apie šias problemas;</p> <p>20. netobula ir neaiški nelegalios migracijos prevencijos sistema;</p> <p>21. pasigendama tinkamo ir įstatymus atitinkančio užsieniečių kontrolės organizavimo;</p> <p>22. vis dar nepatikimai saugomi valstybės sienos</p>

ruožai, per kuriuos nelegalūs migrantai siekia patekti į Lietuvą;

23. nėra asmenų grąžinimo (readmisijos) sutarties su Baltarusija, per kurios teritoriją į Lietuvą sausumos keliu patenka didžiama nelegalių migrantų;

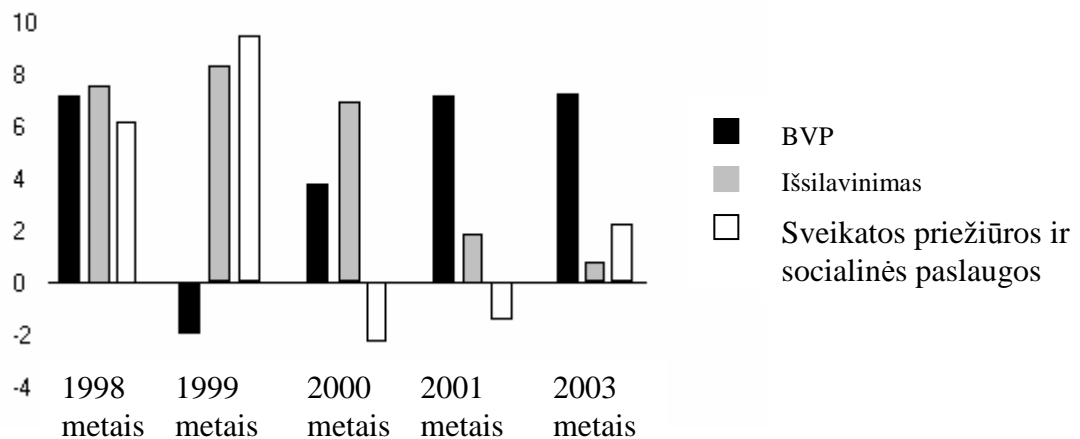
24. Lietuvos Respublikos valstybės biudžete nenumatoma užtektinai lėšų užsieniečių išsiuntimo iš valstybės procedūrai vykdyti.

6 PRIEDAS EUROPOS SĄJUNGOS VALSTYBIŲ BENDROJO VIDAUS PRODUKTO DIDĖJIMAS 2005 METAIS (PROCENTAIS)

Šaltinis: LR vyriausybės 2005 metų veiklos ataskaita

7 PRIEDAS REALUS BVP, ŠVIETIMO, SVEIKATOS PRIEŽIŪROS IR SOCIALINIŲ PASLAUGŲ AUGIMO LYGIS (PROCENTAIS)

8 PRIEDAS MOBILUMO (MIGRACIJOS) FONDAS

Natūriniai rodikliai

Mikrolygis		Makrolygis
Individas	Firma	Nacionalinė ekonomika
1.Adaptacinis potencialas. 2.Asmeninis mobilumas (profesinis, tarpšakinis, teritorinis). 3.Vidutinis darbo stažas vienoje vietoje.	1.Mobilumas firmos (organizacijos) viduje (kadru rotacija) horizontalinis ir vertikalinis. 2.Kadru tekamumas, personalo vidutinis gamybinis stažas. 3.Darbuotojų dalis turinti darbo stažą iki vienu metų ir virš dešimties metų. 4.Komandiruočių skaičius ir laikas, tame tarpe vienam darbuotojui. 5.Personalo aprūpinimas ryšių priemonėmis (mobiliaisiais telefonais).	1.Profesinio mobilumo mažtai. 2.Tarpšakinio mobilumo mažtai. 3.Teritorinio mobilumo mažtai. 4.Tarptautinio mobilumo mažtai (emigracija, imigracija, „protų nutekėjimas“). 5.Visuminės darbo jėgos apyvarta. 6.Vidutinis darbo stažas vienoje darbo vietoje. 7.Naujos darbo vietos paieškos vidutinis laikas.

Šaltinis: Bagdanavičius Juozas, 2002, 71p.

Vertiniai rodikliai

Mikrolygis		Makrolygis
Individas	Firma	Nacionalinė ekonomika
1.Asmeninės išlaidos gyvenamosios vietos pakeitimui. 2.Asmeninės išlaidos naujos darbo vietos paieškai. 3.Nauda (pajamų prieaugis) dėl darbo vietos pakeitimo. 4.Prarasti uždarbiai (pajamos) dėl gyvenamosios vietos ir darbo vietos pakeitimo.	1.Personalo parinkimo išlaidos. 2.Kadru tekamumo nuostoliai. 3.Mobilumo firmos viduje išlaidos. 4.Išmokos persikeliantiems darbuotojams. 5.Komandiruočių išmokėjimas. 6.Pajamų (pelno) prieaugis dėl personalo mobilumo skatinimo.	1.Gyventojų mobilumo (migracijos) rezultate gautas BVP prieaugis (nuostoliai). 2.BVP nuostoliai dėl „protų nutekėjimo“. 3.Išlaidos dėl imigracijos. 4.Darbo rinkos transakcinės išlaidos.

Šaltinis: Bagdanavičius Juozas, 2002, 71p.

9 PRIEDAS ANKETA

Gerb. respondente, VU Kauno humanitarinio fakulteto studentė M.Sarvutytė, rašydama magistro darbą tema: „Darbo jėgos migracijos proceso valdymas“, vykdo tyrimą. Atsakymus pažymėkite varnele. Anonimiškumas garantuojamas.

1. Kas paskatino jus emigruoti? (1 – „jokios įtakos iki 5 – „turėjo lemiamą įtaką”)

	1	2	3	4	5
Darbo užmokestis	☐	☐	☐	☐	☐
Aprūpinimas darbo priemonėmis	☐	☐	☐	☐	☐
Materialinės gyvenimo sąlygos	☐	☐	☐	☐	☐
Profesinė realizacija	☐	☐	☐	☐	☐
Mokslo sistemos lankstumas	☐	☐	☐	☐	☐
Profesijos paklausumas	☐	☐	☐	☐	☐
Šalies politinė-teisinė sistema	☐	☐	☐	☐	☐
Šalies socialinė apsauga	☐	☐	☐	☐	☐
Valstybės mokslo politika	☐	☐	☐	☐	☐
Šalies mokesčių sistema	☐	☐	☐	☐	☐
Šeimos susijungimas	☐	☐	☐	☐	☐
Klimatas, ekologinės sąlygos	☐	☐	☐	☐	☐

2. Kas trukdo jums grįžti? (1 – „jokios įtakos iki 5 – „turėjo lemiamą įtaką”)

	1	2	3	4	5
Teisinės priežastys	☐	☐	☐	☐	☐
Kultūrinės priežastys	☐	☐	☐	☐	☐
Socialinės priežastys	☐	☐	☐	☐	☐
Ekonominės priežastys	☐	☐	☐	☐	☐
Asmeninės priežastys	☐	☐	☐	☐	☐
Įpratimas- būtų sunku radikaliai keisti gyvenimo būdą ar vietą	☐	☐	☐	☐	☐
Kita	☐	☐	☐	☐	☐

3. Jūsų išsilavinimas? (Jeigu nebaigėte aukštojo atsakykite į 11, 12, 15, 16, 17, 18)

aukštasis nebaigtas aukštasis

4. Jūsų išsimokslinimo lygis?

bakalauras magistras diplomuotas specialistas daktaras

5. kokiame mokslo srityje studijavote?

- Socialinėje
- Humanitarinėje
- Biomedicinos
- Techninėje
- Fizinėje

6. Jūsų specialybė?

- vadybininkas ekonomistas medikas teisininkas inžinierius architektas
- bankininkas informatikas kita _____

7. Kokį universitetą baigėte?

- Vilniaus Universitetą Kauno Technologijos Universitetą Kauno Medicinos Universitetą

- Vytauto Didžiojo Universitetą Vilniaus Gedimino Technikos Universitetą
 Vilniaus Pedagoginį Universitetą Šiaulių Universitetą Lietuvos Žemės Ūkio Universitetas
 kita _____

8. Kiek truko studijos?

- 1 metus 2 metus 3 metus 4 metus 5 metus 6 metus
 Kita _____

9. Ar mokėjote už mokslą?

- Taip Ne Dalinai finansuojamas

10. Kiek vidutiniškai per metus išleidote mokslui (studijom, knygom ir t.t.)

- iki 1500 Lt iki 2000Lt iki 2500 Lt iki 5000
 kita _____

11. Koks jūsų užimtumas prieš išvykstant?

- Nuolatinis darbas Tik studijavau
 Atsitiktiniai darbai Studijavau ir dirbau
 Neužimtas

12. Jei dirbote koks Jūsų darbo stažas?

13. Kokios mėnesinės pajamos iki įgyjant aukštąjį išsilavinimą?

- 125 Lt 250 Lt iki 600 Lt iki 800 Lt iki 1000 Lt nedirbau
 kita _____

14. Kokios mėnesinės pajamos po aukštojo mokslo baigimo?

- 250 Lt iki 600 Lt iki 800 Lt iki 1000 Lt iki 2000 Lt iki 3000 Lt
 kita _____

15. Ar palaikote ryšius su Lietuvos institucijomis? (jei atsakėte „Taip“ atsakykite į ir į 16 klausimą)

- Taip Ne

16. Su kokiomis Lietuvos institucijomis palaikote ryšius?

- Užsienio lietuvių rėmimo centru
 Lietuvių grįžimo į Tėvynę informacijos centras
 LR diplomatinės atstovybės ir konsulinės įstaigos
 Kitomis

17. Jūsų lytis?

- Moteris Vyras

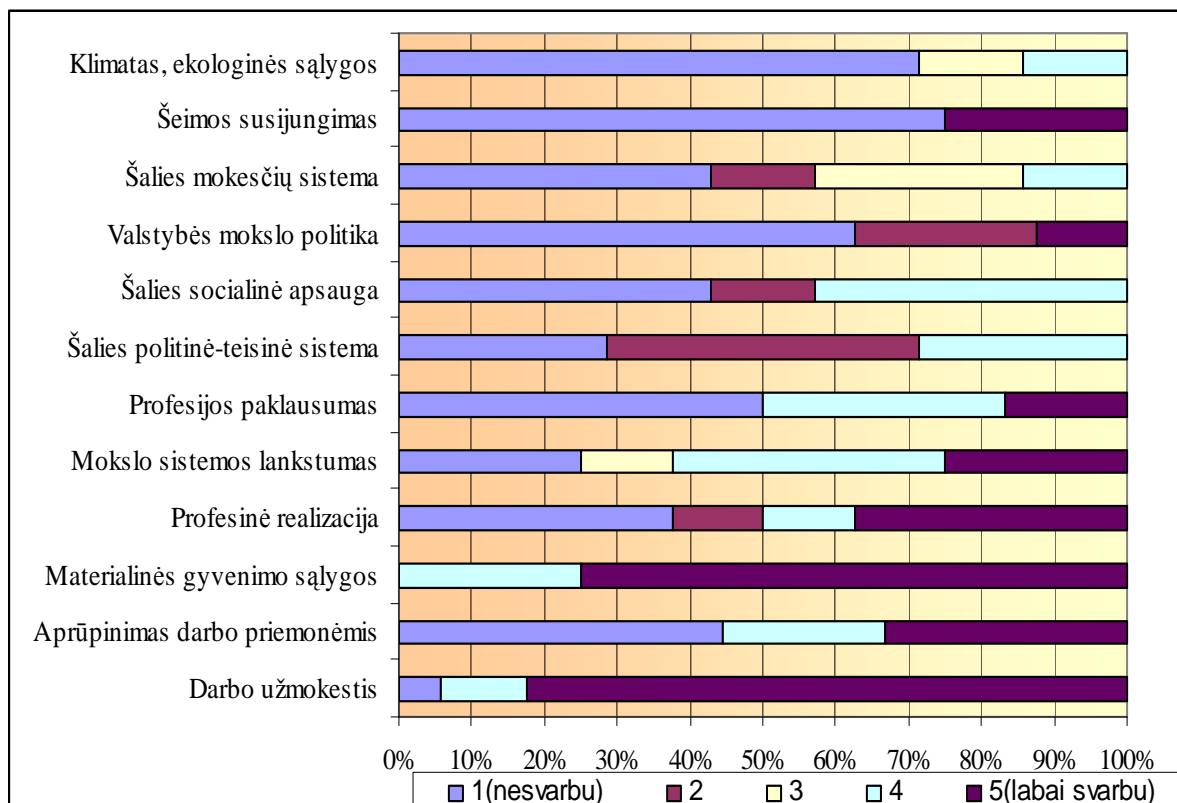
18. Jūsų amžius?

- Iki 25 20-30 30-45 40-50 50 ir daugiau

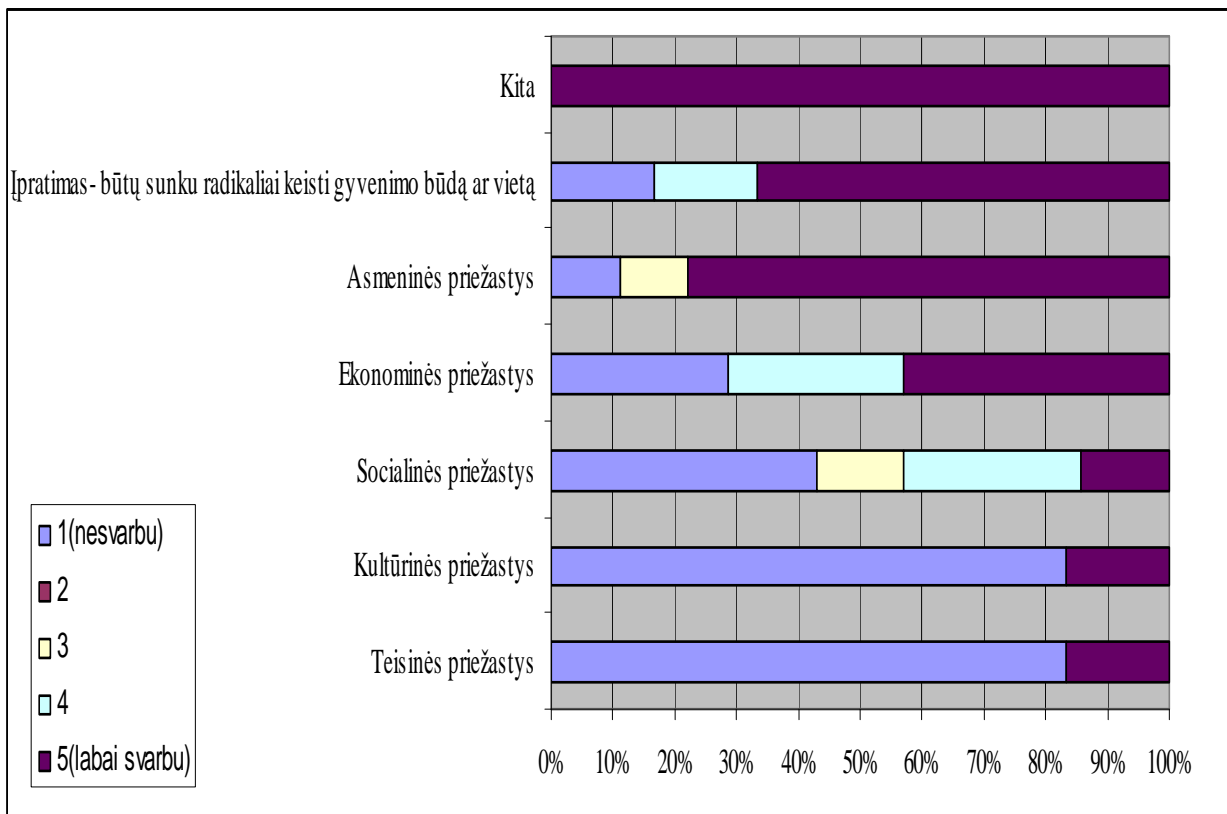
Ačiū, kad dalyvavote apklausoje!

10 PRIEDAS ANKETŲ REZULTATAI

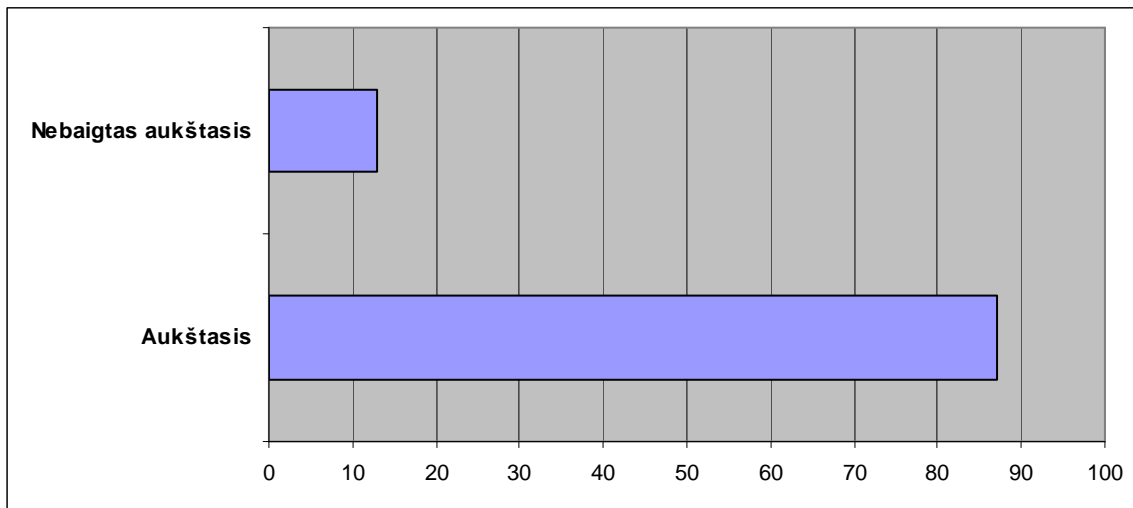
1. Kas paskatino jus emigruoti? (1 – “jokios įtakos iki 5 – “turėjo lemiamą įtaką”)

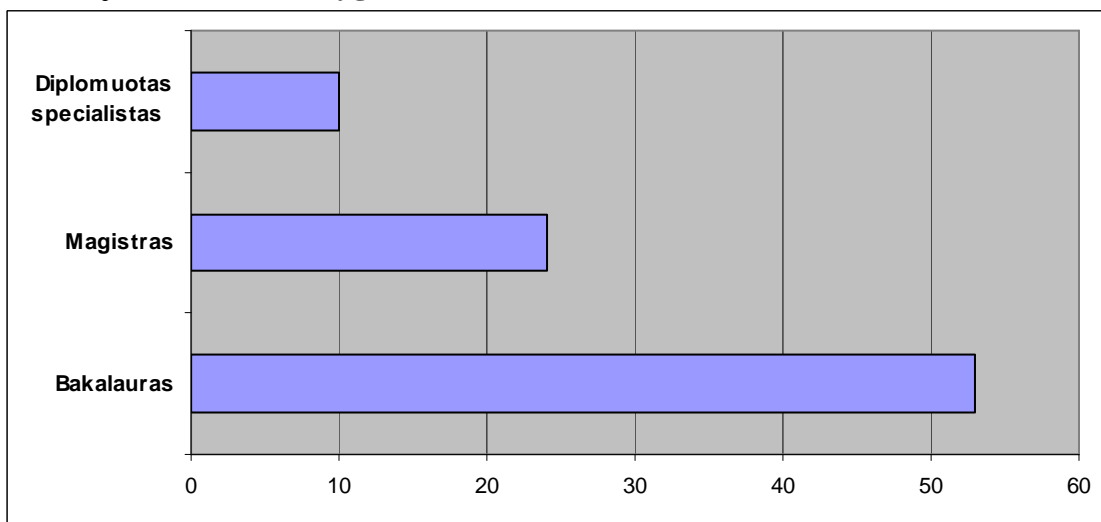
2. Kas trukdo jums grįžti? (1 – “jokios įtakos iki 5 – “turėjo lemiamą įtaką”)

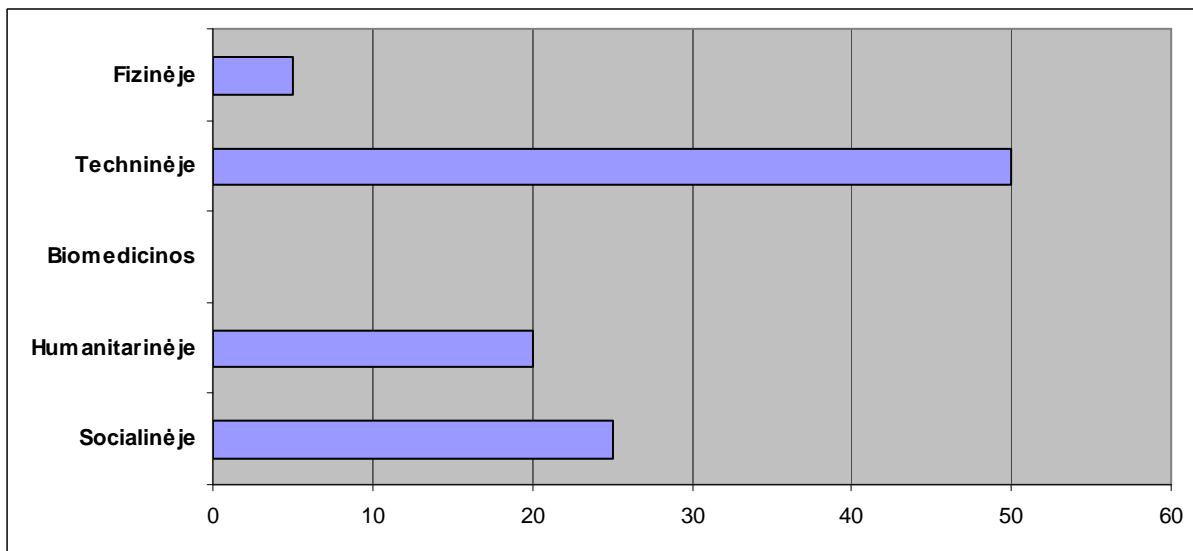
3. Jūsų išsilavinimas? (Jeigu nebaigėte aukštojo atsakykite į 11, 12, 15, 16, 17, 18)

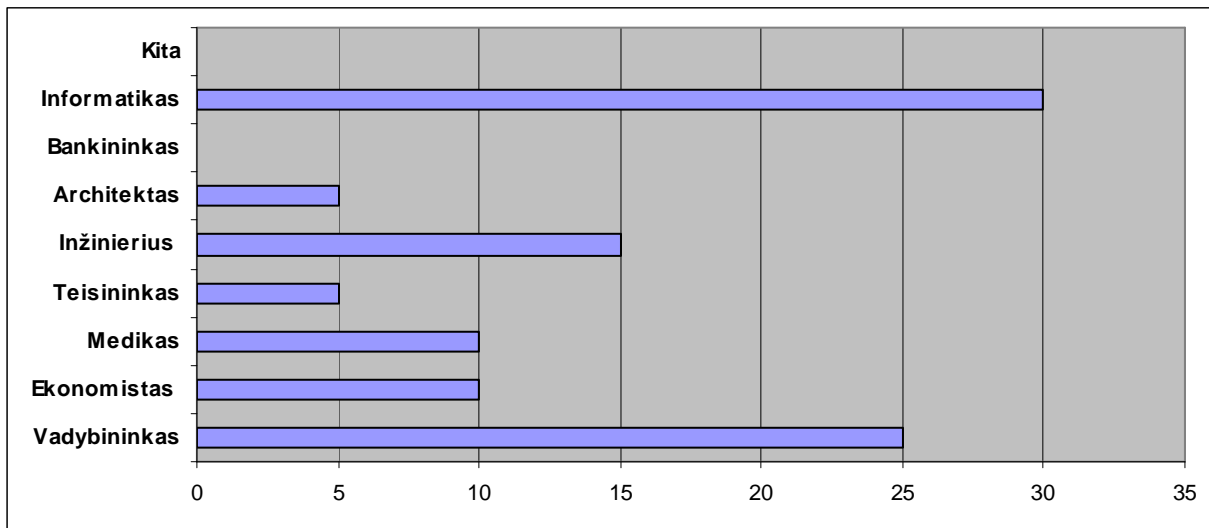
4. Jūsų išsimokslinimo lygis?

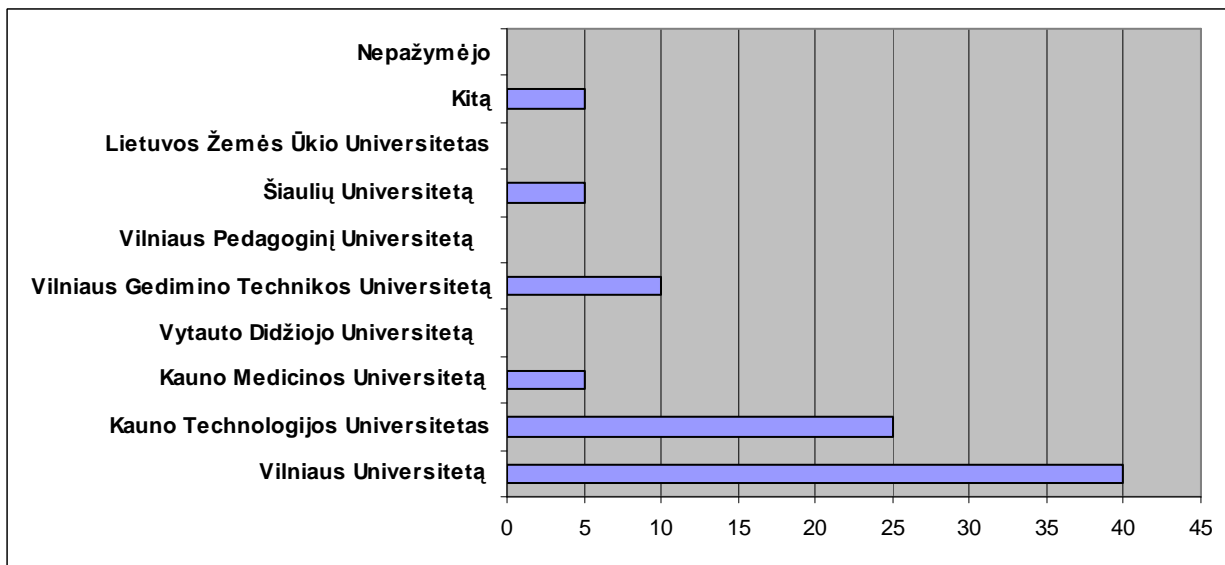
5. Kokioje mokslo srityje studijavote?

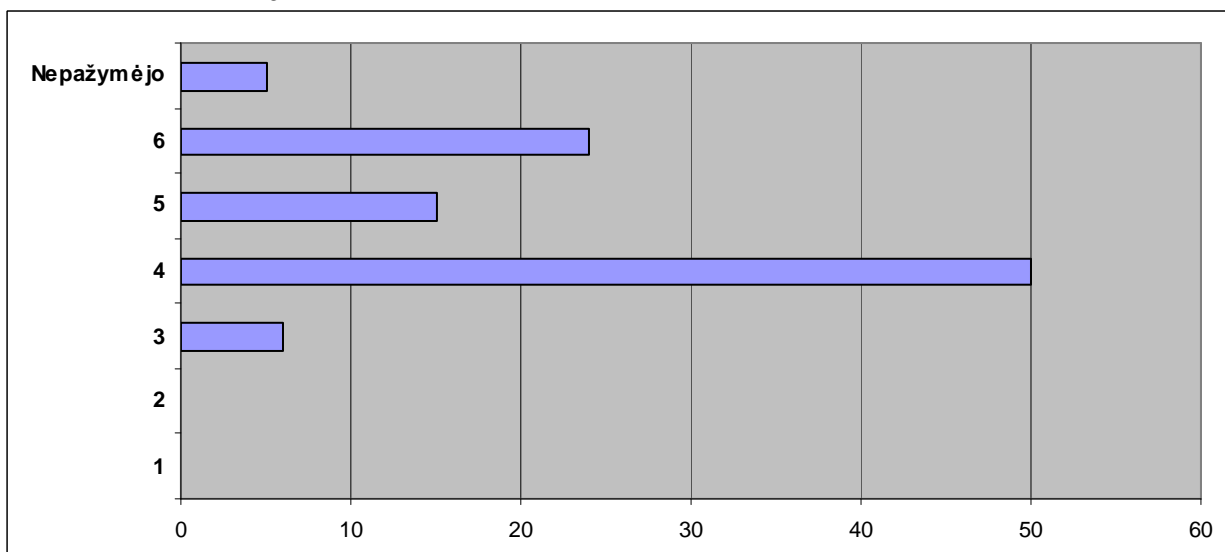
6. Jūsų specialybė?

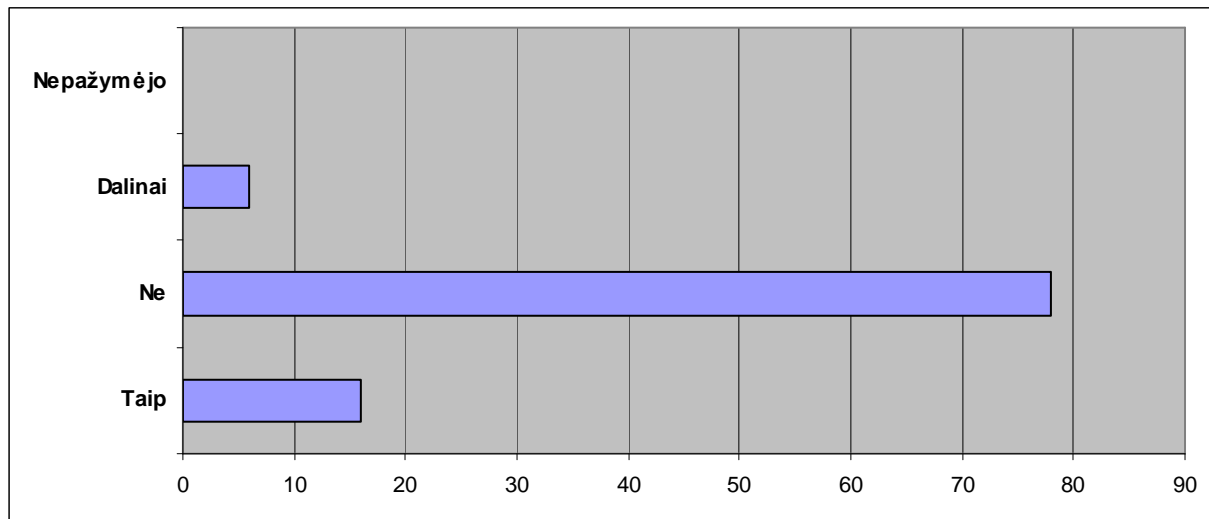
7. Kokį universitetą baigėte?

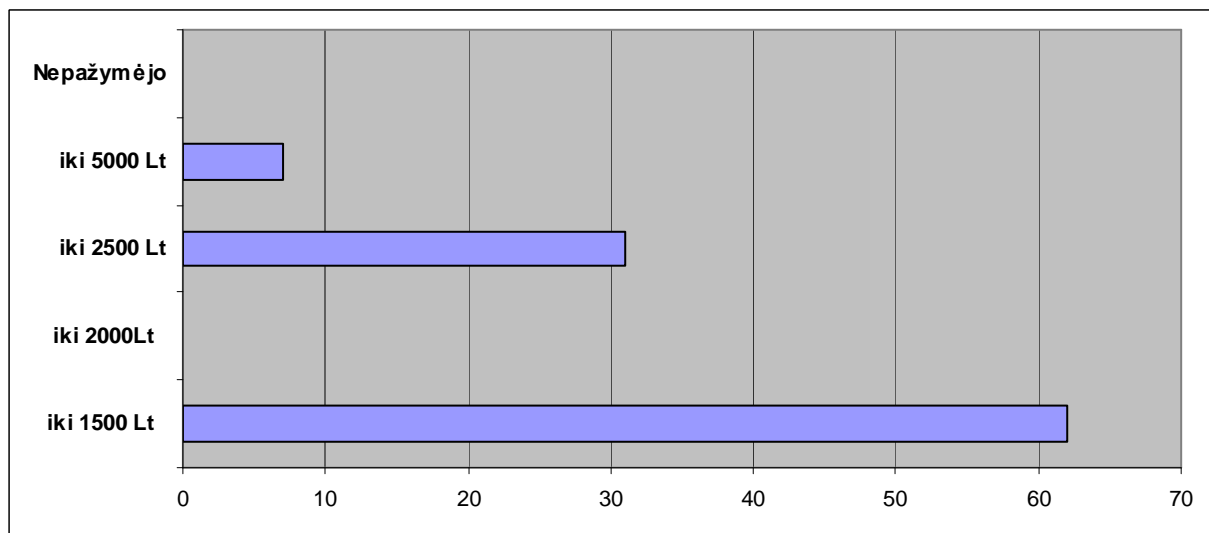
8. Kiek truko studijos?

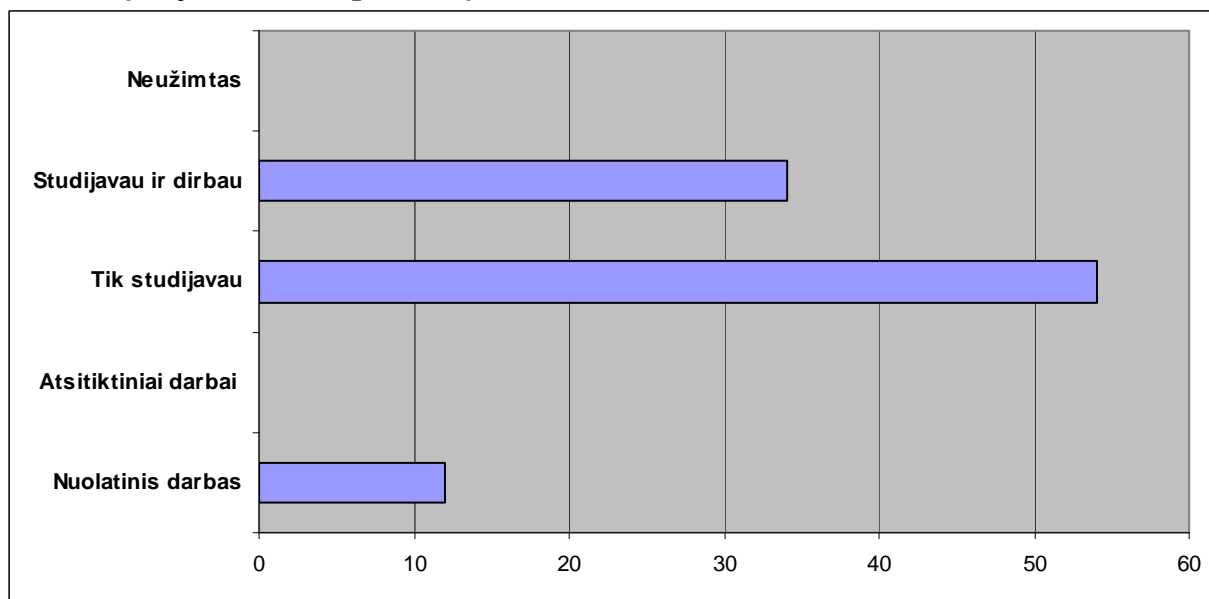
9. Ar mokėjote už mokslą?

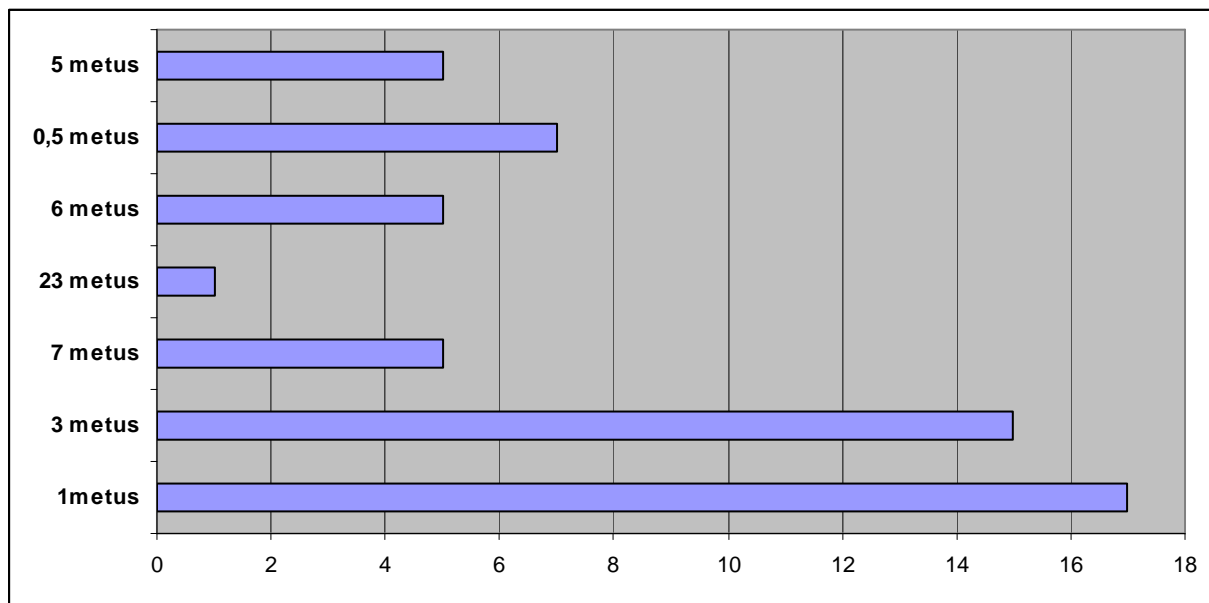
10. Kiek vidutiniškai per metus išleidote mokslui (studijom, knygom ir t.t.)

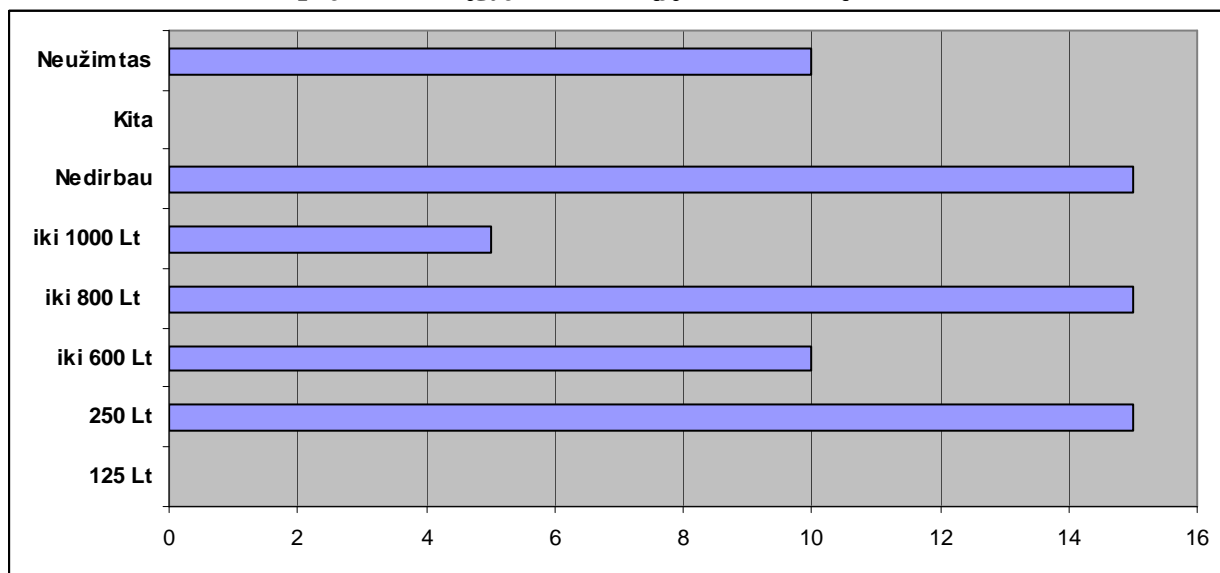
11. Koks jūsų užimtumas prieš išvykstant?

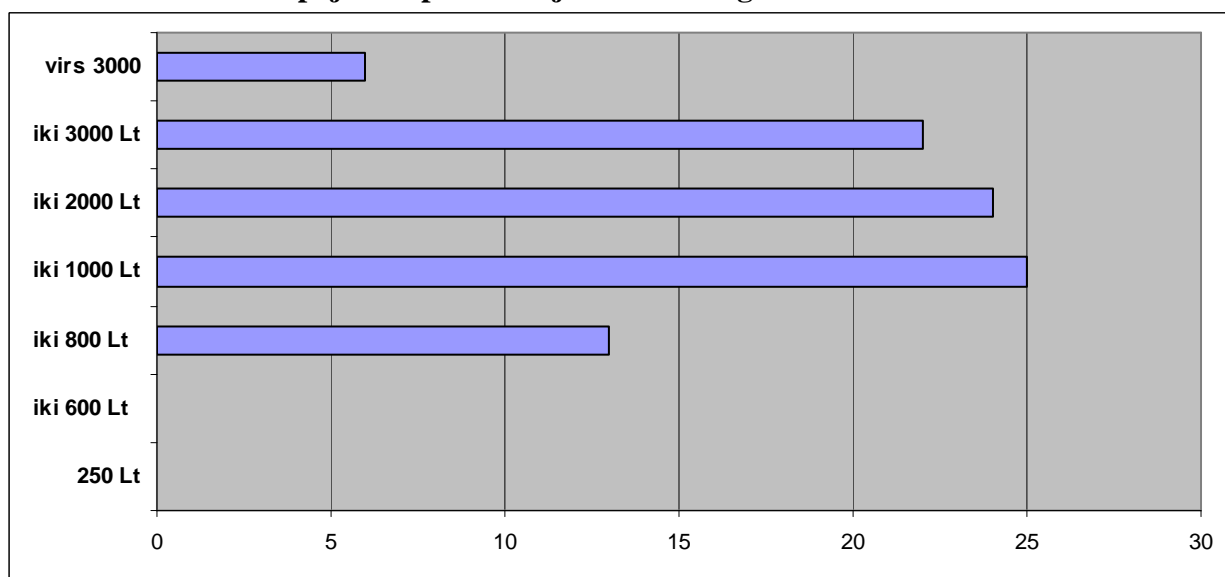
12. Jei dirbote koks Jūsų darbo stažas?

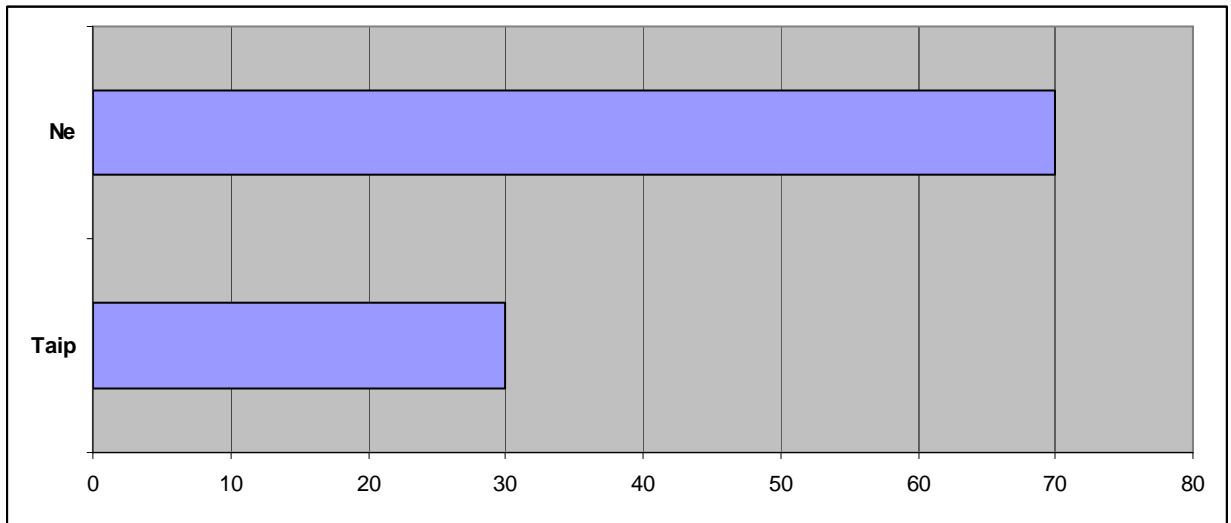
13. Kokios mėnesinės pajamos iki įgyjant aukštąjį išsilavinimą?

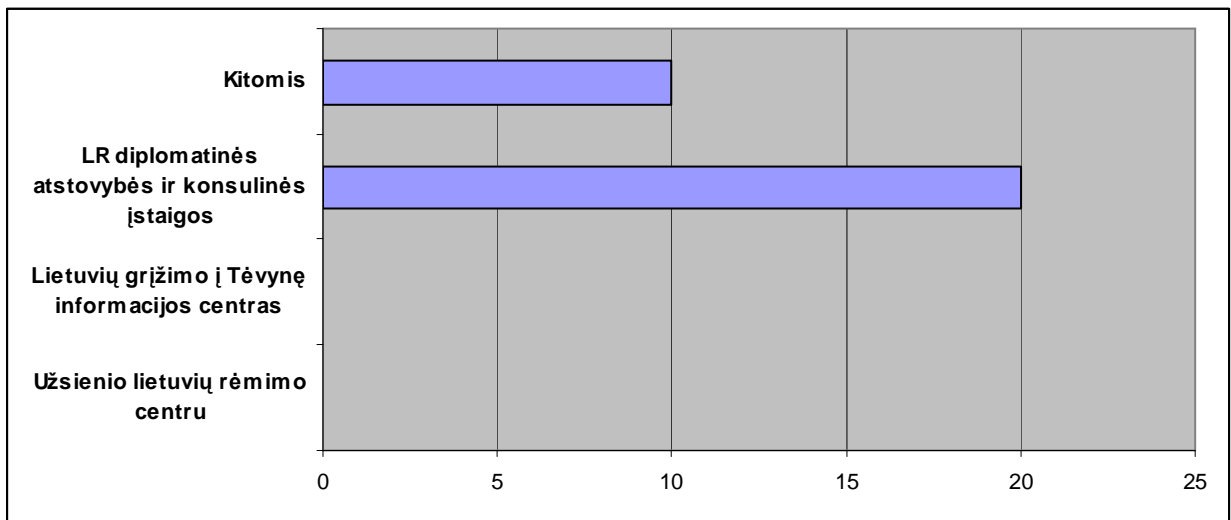
14. Kokios mėnesinės pajamos po aukštojo mokslo baigimo?

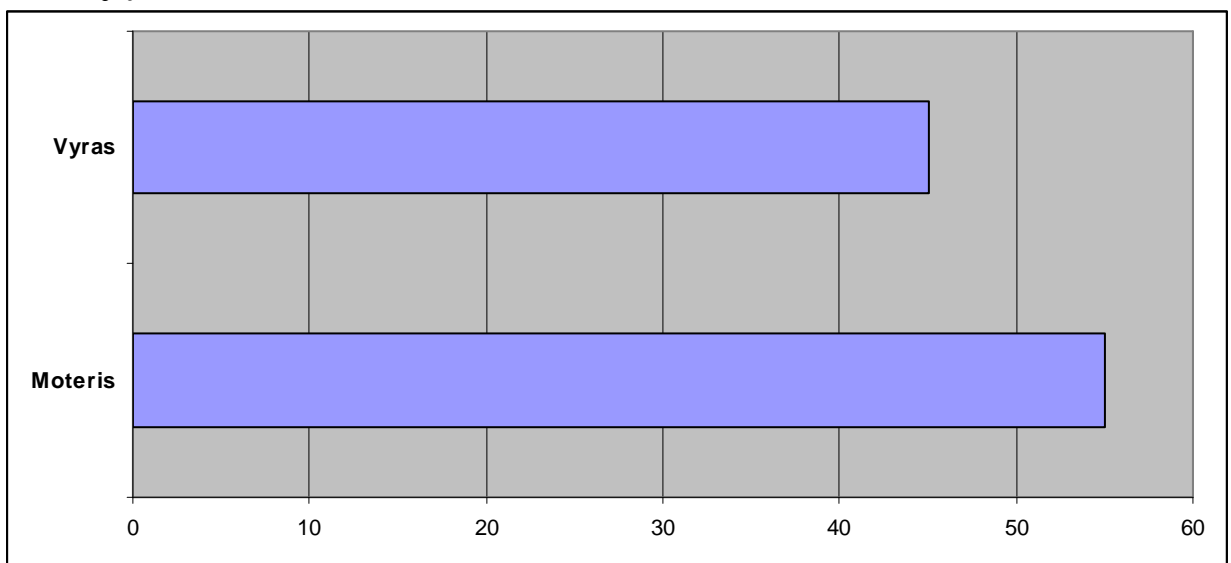
15. Ar palaikote ryšius su Lietuvos institucijomis? (jei atsakėte „Taip“ atsakykite į ir į 16 klausimą)

16. Su kokiomis Lietuvos institucijomis palaikote ryšius?

17. Jūsų lytis?

18. Jūsų amžius?

